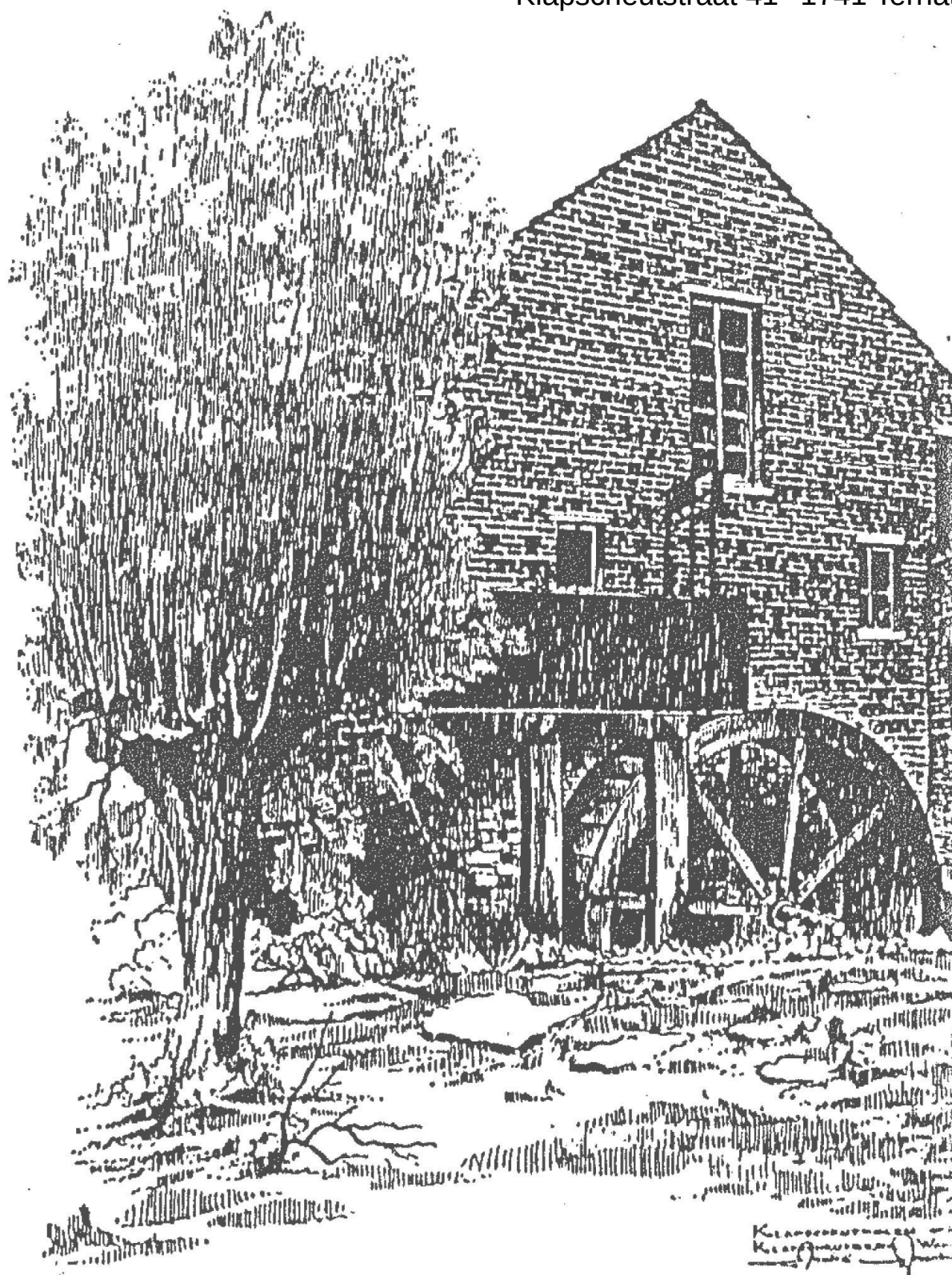

BEHEERSPLAN
Klapscheutmolen en omgeving
Klapscheutstraat 41 - 1741 Ternat

Opdrachtgever: De Troch Wies

Ontwerper: Architectenbureau Ilse Verlé bv-bvba, Denderkaai 48/8 – 9400 Ninove

Datum: 20 december 2018

Inhoud

1. IDENTIFICATIE en AFBAKENING van het onroerend erfgoed	1
1. Identificatie	1
2. Afbakening beheersplan.....	3
3. Eigenaars, gebruik en beschermingsstatuut van de percelen	4
4. Aanleiding tot en doel van de opmaak van het beheersplan	5
5. Reeds aangevraagde premies.....	6
6. Planologische context	7
 2. HISTORISCHE NOTA	10
<i>Inleiding: historische bronnen.....</i>	<i>11</i>
<i>Deel I. Bouwkundige elementen</i>	<i>12</i>
0. Situering	12
1. Historiek vanuit familiekundig oogpunt.....	14
1.1. Eigenaars en molenaars in de 18de en 19de eeuw tot 1839	14
1.2. De Smet – Vranckx (1839 – 1859)	14
1.3. De Troch – De Smet (1859 – 1906).....	15
1.4. De Troch – Van Cauter (1906 – 1945).....	15
1.5. De Troch – Bellemans (1945 – 1983)	16
1.6. De Troch Jozef: op de Klapscheuthoeve bedrijvig van 1983 tot 2013	17
2. Bouwhistorische evolutie van de site.....	18
2.1. Het molengebouw-woonhuis uit 1572.....	18
2.2. De paardenstal met hopast en houtgestookte broodoven.....	21
2.3. De schuur en de melkvee- en varkensstal.....	23
2.4. De mechanische graanmolen	24
2.5. Infrastructuurwerken: omlegging van de Steenbergstraat in 1948-'49	25
2.6. Het nieuwe woonhuis	27
2.7. De loods.....	28
3. Evolutie van de molen- en landbouwbedrijvigheid ingebed in economie en techniek	29
3.1. De voorganger: een watermolentje met onderslagrad	29
3.2. De huidige Klapscheutmolen.....	29
3.2.1. Nieuw hydraulisch systeem in 1572.....	29
3.2.2. Vernieuwing van de watermolen in 1910.....	31
3.2.3. Verdere ontwikkeling en evolutie van de watermoleninstallatie	32
3.2.4. Mechanische graanmolen in 1929.....	32
3.2.5. Economie en maatschappij na WOII	32
3.2.6. Investerings in de loonmaaldery.....	35
3.2.7. Teneergang van de loonmaaldery en uitbouw van de boerderij.....	36
3.2.8. Verdere uitbouw van de boerderij door Jozef De Troch.....	36
3.2.9. Investerings in Horeca	37
3.2.10. Verdeling van de familiegoederen.....	37
3.2.11. De Klapscheutmolen in de 21ste eeuw: beschermd erfgoed.....	38

Samenvatting Deel I

Tijdslijn geschiedenis vanaf de 18de eeuw: families; gebouwen & infrastructuur;

molens & maalinstallatie(s).....	40
---	-----------

Deel II. Landschappelijke elementen.....44

1. De spaarvijver.....	44
2. Het verdeel- en sluiswerk vanuit de vijver en de bovenbeek	46
3. De aangrenzende boomgaard.....	48
4. De parking	49
5. Bibliografie.....	50

3. BESCHRIJVING en INVENTARIS van de erfgoedelementen van het onroerend erfgoed (huidige toestand) 51

1. Gebouwen.....51

1.1. Watermolengebouw met geïntegreerde molenwoning.....	51
1.1.0. Algemeen	51
1.1.1. Oostgevel – gevel binnenkoer.....	52
1.1.2. Zuidgevel – watergevel.....	56
1.1.3. Westgevel – tuingevel.....	59
1.1.4. Waterrad, sluiswerk, waterval en muren bovenbeek.....	61
1.1.5. Interieur van de geïntegreerde molenaarswoning	66
1.1.6. Interieur van de molen.....	71
- Benedenverdieping	71
- Graanzolders.....	75
1.1.7. Installatie van de watermolen – beschrijving van het molenwerk.....	79
- Benedenverdieping	79
* Asput	79
* Steenzolder.....	83
* Het open gelijkvloers	90
- Graanzolder	92
* Luiwerk.....	92
* Koekenbreker	93
* Wanmolen.....	94
- Overige aanwezige cultuurgoederen	95
- Nog aanwezige elementen, met een praktische gebruiksfunctie in de werking van de molen.....	98
1.1.8. Diagnose.....	101
1.2. Paardenstal met hopast en bakoven	108
1.3. Schuur met aangebouwde hangar of wagenloods.....	109
1.4. Mechanische graanmolen	111
1.5. Melkvee- en varkensstal	113
1.6. De loods.....	116
1.7. Woonhuis Klapscheutstraat 41.....	116
1.8. Binnenkoer	118
1.9. Parking.....	120

2. Landschappelijke elementen121

2.1. Vijver en boomgaard	122
2.2. Aanwezig bomenbestand en houtkanten.....	124

4. BESCHRIJVING van de ERFGOEDWAARDEN VAN HET ONROEREND ERFGOED 128

1. Industrieel – archeologische waarde.....	129
1.1. De Klapscheutmolen werd bij MB van 10 juni 1992 beschermd	129
1.2. De Klapscheutmolen werd bij MB van 9 juli 1996 beschermd.....	129
1.3. Zeldzaam karakter als maalvaardige watermolen in een hedendaagse rurale omgeving	129
1.4. Landschappelijke waarde	130
2. Andere erfgoedwaarden.....	131
2.1. Historische waarde	131
2.2. Historisch-architecturale waarde	131

5. Onderbouwde VISIE op het TOEKOMSTIG BEHEER van het onroerend erfgoed 133

1. Hoofddoelstellingen	133
1.1. Een molen waarmee opnieuw gemalen wordt	133
1.2. Herstel van het molengebouw	133
1.3. Herstel en beheer van de vijver	133
1.4. Heraanplant van de aangrenzende boomgaard	133
1.5. Heraanleg van het binnenerf.....	133
2. Nevendoelstellingen	134
2.1. Oprichten van een coöperatieve vennootschap met sociaal doen.....	134
2.2. Organisatie van het malen	134
2.3. Betere zichtbaarheid van molengebouw en waterval	134
2.4. Het molengebouw als erfgoedmuseum.....	134
2.5. Uitrusting van het molengebouw.....	134
2.6. Inrichting van de ruimte rond het molengebouw.....	135
2.7. Plan van aanpak van de moestuin.....	135
2.8. De waterkwaliteit.....	135
2.9. Herbestemming van de aangrenzende hoevegebouwen	135
- <i>de paardenstal met hopast en bakoven (rond 1860)</i>	135
- <i>het stalgebouw (rond 1860, met gedeelte uit 1962)</i>	135
- <i>de achterliggende loods uit 1974</i>	135
2.10. Aanpassing van het woonhuis bij het restaurant.....	135
2.11. Aanpassing van het woonhuis De Troch – Bellemans.....	135
2.12. Beheer van de parkeerruimte	136
2.13. Demonstratieproject energie uit waterkracht.....	136
2.14. Draagvlak en uitstraling van het project.....	136
3. Erkenning van de Klapscheutmolen, met spaarvijver en boomgaard, als ZEN-erfgoed.....	138

6. Opsomming van de werkzaamheden..... 142

1. Gebouwen.....	142
1.1. Watermolengebouw met geïntegreerde molenwoning.....	142
1.1.0. Algemeen	142
1.1.1. Oostgevel – gevel binnenkoer.....	142
1.1.2. Zuidgevel – watergevel	144
1.1.3. Westgevel – tuingevel.....	145
1.1.4. Waterrad, sluiswerk, waterval en muren bovenbeek.....	146
1.1.5. Interieur van de geïntegreerde molenaarswoning	147

1.1.6. Interieur van de molen.....	148
1.1.7. Installatie van de watermolen –molenwerk.....	149
1.1.8. Werken met betrekking tot de algemene standzekerheid van de molen – werken aan de dakconstructie en –dichting.....	151
1.2. Paardenstal met hopast en bakoven	152
1.3. Schuur met aangebouwde hangar of wagenloods.....	153
1.4. Mechanische graanmolen	153
1.5. Melkvee- en varkensstal	154
1.6. De loods.....	154
1.7. Woonhuis Klapscheutstraat 41.....	154
1.8. Binnenkoer	155
1.9. Parking.....	155
2. Landschappelijke elementen	156
2.1. Vijver	156
2.2. Open ruimte tussen de waterval en de maalgoot + waterrad.....	156
2.3. Boomgaard	157
2.4. Moestuin	157
 7. Manier en tijdstip van OPVOLGING	158
 8. Bijlagen	159

1. IDENTIFICATIE en AFBAKENING van het onroerend erfgoed

1. Identificatie

Naam: Klapscheutmolen en omgeving
Adres: Klapscheutstraat 41
1741 Ternat

Bescherming:

Beschermingsbesluit van 10 juni 1992

Beschermd als Monument:

De “Klapscheutmolen”, omvattende het gebouw, het sluiswerk, de ijzeren maalgoot, het waterrad, de installatie: raderwerk, aandrijving, twee koppels maalstenen, houten maalstoel, houten steenkisten, steenring, meelgoten, graangoot, galg, lichtstelsel, luiwerk, haverpletter met trechter, aanvullende zgn. “patentmolen” met toebehoren, trechters.

Kadasternummer: Afdeling 2, Sectie B, nummer 560G

Beschermd als Dorpsgezicht:

De “Klapscheutmolen” en de onmiddellijke omgeving

Kadasternummer: Afdeling 2, Sectie B, nummers 566A, 560G, 560K, 560H, 560F, 560E, 651L, 563B en 564B¹.

Beschermingsbesluit van 9 juli 1996

Beschermd als Monument:

De watermolen “Klapscheutmolen”, de omgeving; de spaarvijver, het verdeelwerk en de molenloop.

Kadasternummer: Afdeling 2, Sectie B, nummers 560G, 566A

Beheersplan opgemaakt in opdracht van:

De Troch Wies
Voltaireplein 21
1080 St-Jans-Molenbeek

1 Alle onder “bescherming” vermelde kadasternummers volgens de laatste fiscale versie van 01.01.2015

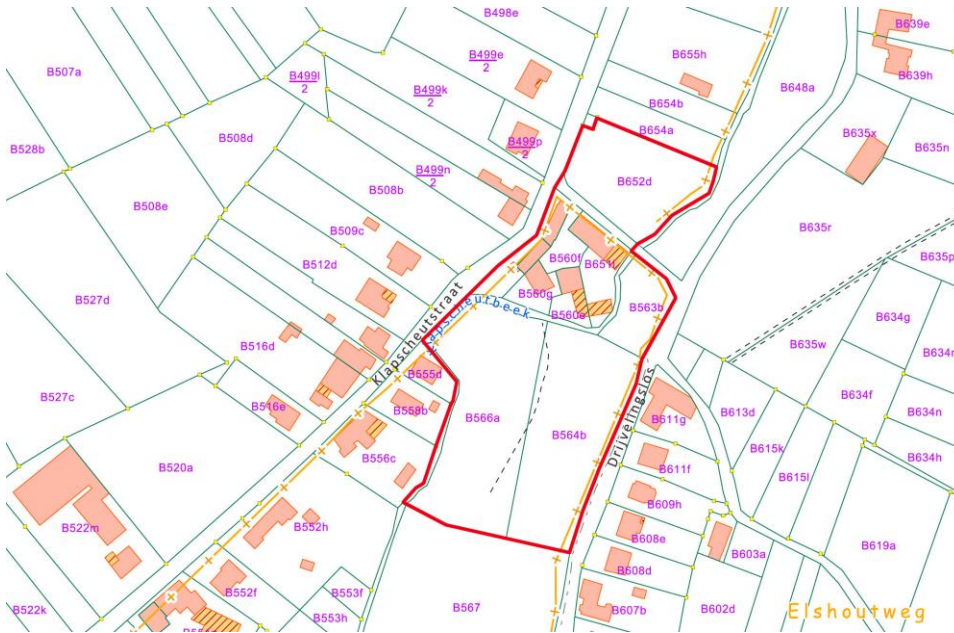
Figuur 1.1: Beschermingsbesluit van 9 juli 1996 – Afbakeningsplan met legende²
Nota: bij het beschermingsbesluit van 10 juni 1992 is geen afbakeningsplan gevoegd

² Kadasternummers volgens het afbakeningsplan dd. 1996

2. Afbakening beheersplan

Het beheersplan wordt opgemaakt voor de als monument beschermde Klapscheutmolen met sluiswerk, maalgoot, waterrad en installatie, spaarvijver, verdeelwerk en molenloop, met daarnaast ook de als dorpsgezicht beschermde onmiddellijke omgeving van de Klapscheutmolen.

Bovendien wordt ook het nabijgelegen perceel (652D), in gebruik als parking, in het beheersplan opgenomen. Dit aangezien deze parking zijn belang heeft voor de verdere ontsluiting van de beschermde monumenten en dorpsgezicht.

*Figuur 1.2: Kadasterplan met in rood de afbakening van het beheersplan
(bron: kadasterplan versie 03 02 16)*

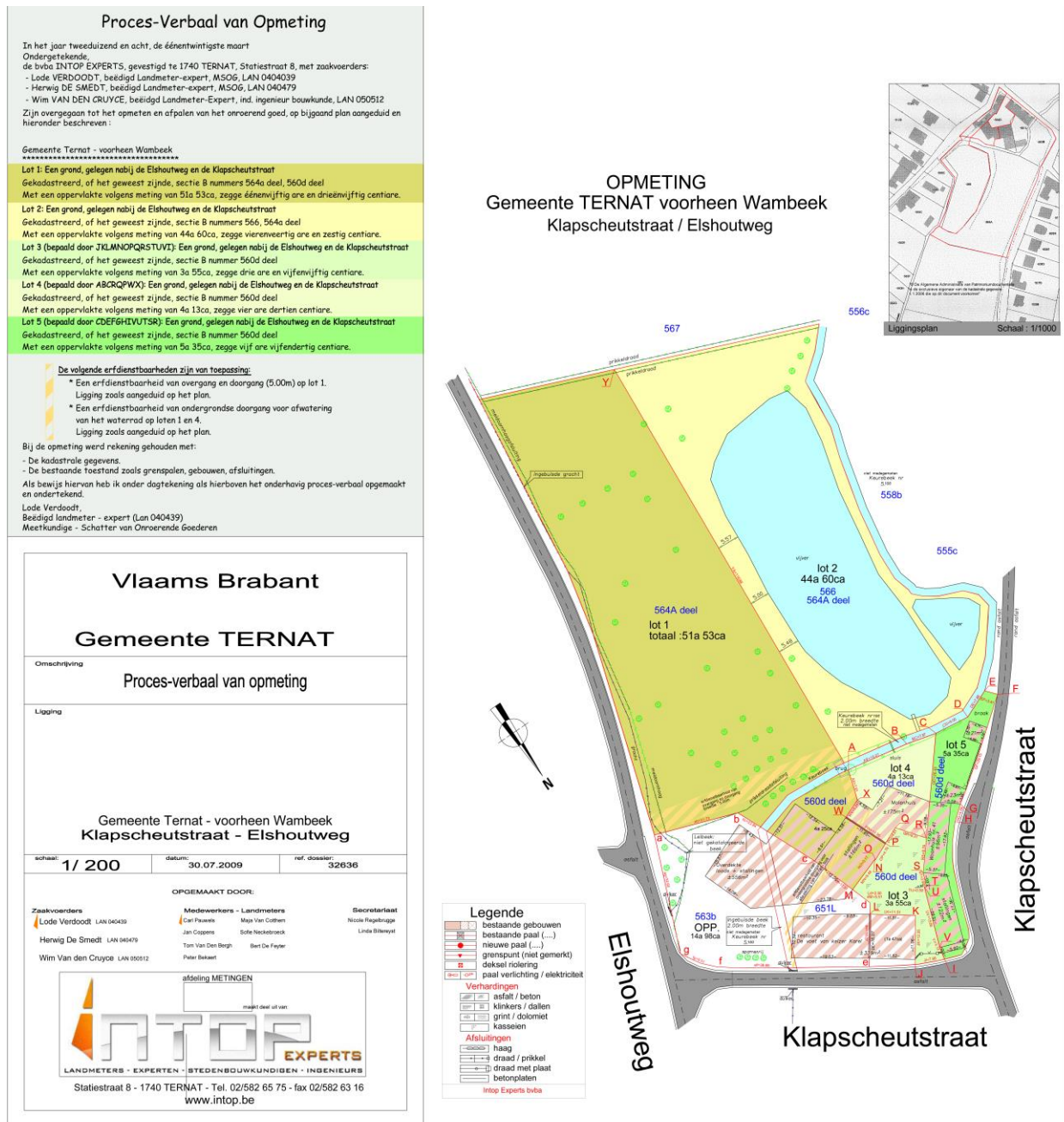

Figuur 1.3: Luchtfoto met in rood de afbakening van het beheersplan (bron: Geopunt - luchtfoto 2016)

3. Eigenaars, gebruik en beschermingsstatuut van de percelen

Eigenaar	Perceel	Oppervlakte	Aard, statuut
DE TROCH Aloysius	560 G	4 are 13 ca	Molengebouw, Beschermd monument, Dorpsgezicht
DE TROCH Aloysius	566 A	44 are 60 ca	Deel spaarvijver, deel boomgaard Beschermd monument, Dorpsgezicht
VAN HUYCHEM Rudy	560 K		Bedrijfsgebouw Dorpsgezicht
VAN HUYCHEM Rudy	560 H		Woonhuis Dorpsgezicht
VAN HUYCHEM Rudy	651 L		Woonhuis, taverne Dorpsgezicht
VAN HUYCHEM Rudy	560 E		Bedrijfsgebouwen Dorpsgezicht
VAN HUYCHEM Rudy	563 B		Terras, weide Dorpsgezicht
VAN HUYCHEM Rudy	564 B		Boomgaard Dorpsgezicht
DE TROCH Aloysius VAN HUYCHEM Rudy	560 F	3 are 55 ca	Binnenkoer Dorpsgezicht
VAN HUYCHEM Rudy	652 D		Parkeerplaats

Figuur 1.4: perceelsindeling van het beheersplan “Klupscheutmolen en omgeving”, met aanduiding van de eigenaar, van het perceel, van de oppervlakte en het statuut (erfgoed, dorpsgezicht) (Ternat, 2 AFD/WAMBEEK/Sectie B)

Figuur 1.5: Opmetingsplan naar aanleiding van het herschikken van de eigendommen – versie 30.07.2009³ (bron: Intop)

4. Aanleiding tot en doel van de opmaak van het beheersplan

De rechtstreekse aanleiding tot de opmaak van een beheersplan “Klupscheutmolen en omgeving” is de noodzaak om het feitelijk bestaande beheersplan met het oog op het herstel en de instandhouding van de Klupscheutwatermolen, conform te maken met de nieuwe Vlaamse erfgoedwetgeving, in het bijzonder met het oog op de mogelijkheid van financiële ondersteuning vanwege de Vlaamse Overheid.

5. Reeds aangevraagde premies

Na een langdurige voorafgaande fase van onderhandelingen en administratieve noodwendigheden voor het herschikken van de eigendomssituatie van het familie-patrimonium van de ouders De Troch Joannes – Bellemans Maria, heeft zoon Wies (Aloysius) De Troch, de huidige eigenaar van de watermolen, tussen 20 oktober 2010 en 17 november 2014, onder het kenmerk 4.003/23086, zes onderhoudspremies aangevraagd bij de Afdeling Onroerend Erfgoed van de Vlaamse Overheid.

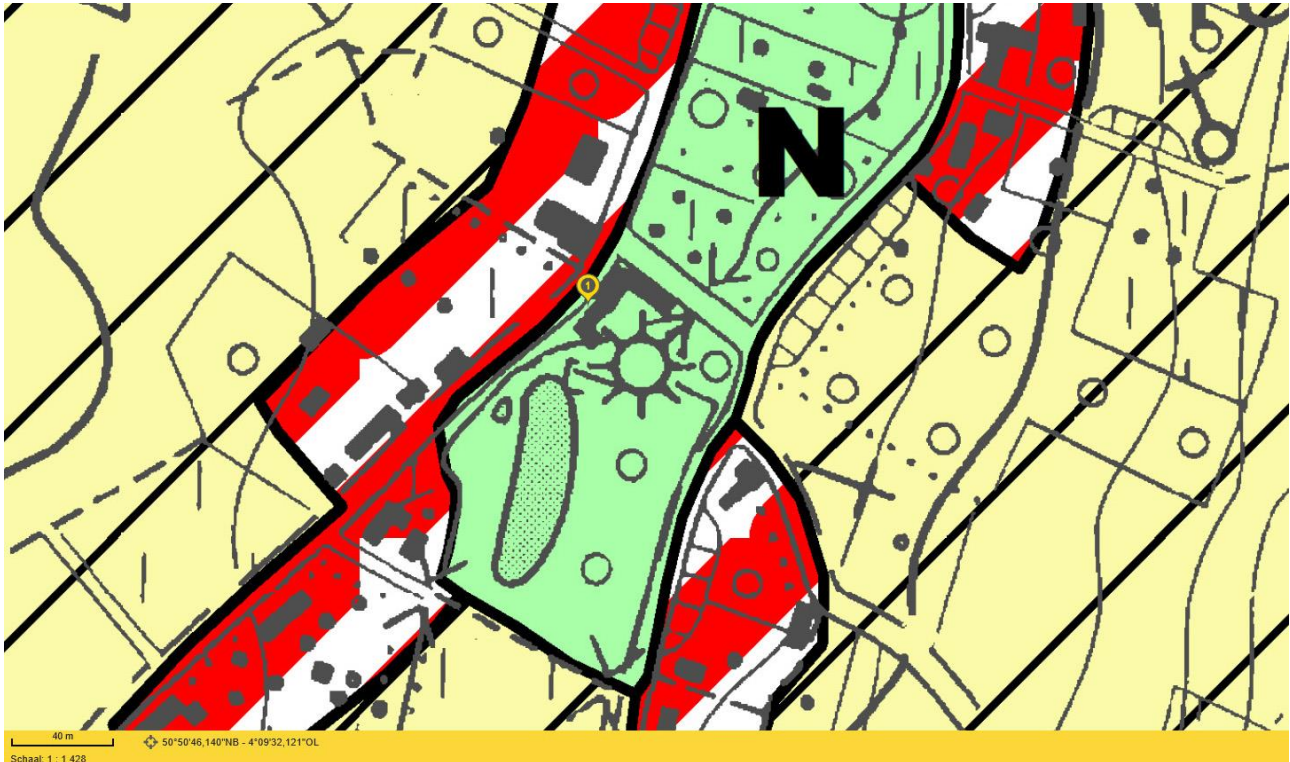
Al deze premies, a rato van 80% van het investeringsbedrag, werden effectief toegekend en gerealiseerd.

Fase	Aard	Investeringsbedrag (€, incl BTW)	Besluit Onroerend Erfgoed	Premiebedrag	Betaling datum
1	Werfinrichting, herstel toevoerbeek tot sluizen, herstel sluiskolommen (waterval), ontstoppen doorgang waterafvoer	32.701,24	01/04/2011	(max) 26.473,83 (effectief) 26.160,96	30/04/2013
2	Herstel maalgoot metselwerk, vervangen ijzeren maalgoot, herstel waterrad, herstel molenstenen	36.373,03	16/01/2012	(max) 29.036,13 (effectief) 29.007,52	08/07/2013
3	Metselwerken, stabiliteitsingreep, plaatsing natuursteen, aanbrengen beschermingen in zink en lood aan stenen maalgoot	37.881,41	16/04/2013	(max) 29.040,00 (effectief) 29.040,00	04/10/2013
4	Vernieuwing steenbed onder steenkoppels, herstel houten steenzolder	13.440,68	16/04/2013	(max) 10.752,54 (effectief) 10.752,54	27/11/2013
5	Metalen maalgoot, vernieuwing onderdelen waterrad, sluiswerk	30.398,83	20/01/2014	(max) 24.319,06 (effectief) 24.319,06	19/11/2014
Complementair	Kaleien watergevel Herstel metselwerk thv instroom vijver	2.567,62 1.167,35	26/02/2015	(max) 4.516,11 (effectief) 933,88	23/12/2016
Totaal		154.530,16		120.213,96	

Figuur 1.6: Overzicht van de herstelwerken, opgestart op 20/08/2012, met de toegekende onderhoudspremies vanaf 2010

6. Planologische context

Alle binnen de afbakening van het beheersplan gelegen percelen, zijn volgens het gewestplan Halle-Vilvoorde-Asse gelegen in natuurgebied.

Figuur 1.7: Gewestplan Halle-Vilvoorde-Asse (bron: Geopunt)

De percelen waarop het beheersplan betrekking heeft, zijn gelegen in het RUP in opmaak “De voet van Keizer Karel en het natuurgebied in de vallei van de Keurebeek”. Het beschermd dorpsgezicht krijgt in dit RUP de zonering: “Artikel 3 - Natuurgebied met cultuurhistorische waarde”. De spaarvijver is bijkomend opgenomen in “Artikel 8 - Zone voor waterhuishouding”.

De parking zit in een afzonderlijke zone en zou onder bepaalde voorwaarden toegelaten worden – dit mits compensatie elders in het RUP. De eigenaar van de parking heeft in 2015 een bouwaanvraag ingediend voor de heraanleg van de parking, welke werd goedgekeurd.

Tenslotte voorziet het RUP 2 trage wegen in de door het beheersplan afgebakende zone: enerzijds wordt de verbindingsstraat tussen de Klapscheutstraat en Drijvelingslos terug gebracht tot een trage weg. Anderzijds werd ook de voetweg nr 32 aangeduid als trage weg. Deze voetweg zou officieel nog bestaan, maar is in de praktijk verdwenen.

Het RUP is momenteel (d.i. juli 2018) nog niet definitief goedgekeurd, het werd wel al voorgelegd in een plenaire vergadering. Het RUP komt binnenkort op de gemeenteraad voor voorlopige vaststelling. Alle hierboven vermelde bepalingen zijn derhalve nog onder voorbehoud van definitieve goedkeuring.

Het molengebouw met bijhorende waterinfrastructuur: spaarvijver, bovenbeek, maalgoot, sluiswerk en bovenslagrad, is gelegen in het gehucht Klapscheut van de gemeente Wambeek, deelgemeente van Ternat.

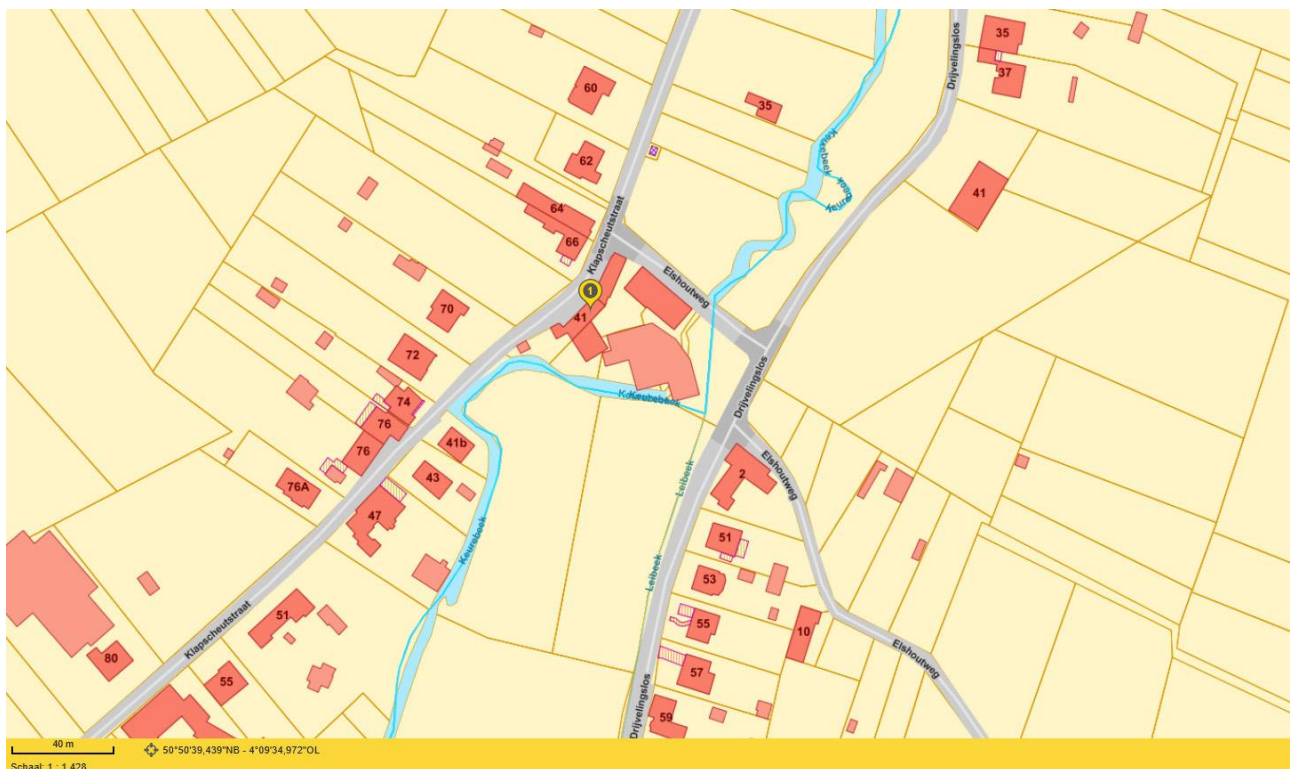
De site van de watermolen in het gehucht Klapscheut is volledig in natuurgebied gelegen. Ze wordt ingesloten door de Klapscheutstraat (ten westen), de Elshoutweg (ten oosten) de Drijvelingslos (ten oosten). Ten zuiden van de gebouwensite situeert zich de spaarvijver en de boomgaard. Aan de buitenkant van de Klapscheutstraat en van de Drijvelingslos is er landelijke bebouwing; ten noorden van de Elshoutweg grenst deze aan agrarisch gebied.

Het hydrografisch gebied van de Keurebeek maakt deel uit van het bekken van de Bellebeek, dat op zijn beurt gesitueerd is in het noordoosten van het stroomgebied van de Dender, namelijk in de benedenloop ervan, tussen Ninove en Aalst. Het Bellebeekgebied heeft een oppervlakte van 10.030 ha (7,3 % van het Dendergebied) en omvat de volledige fusiegemeente Ternat, alsook delen van Affligem, Asse, Dilbeek, Lennik, Gooik, Roosdaal en Liedekerke.

De hoofdloop van de Bellebeek stroomt van oost (Dilbeek) naar west (Terafene) en ontvangt de afvoer van zeven zijbeken: vier zuidwaarts ervan gelegen (Zierbeek, Keurebeek, Hunselbeek en Hollebeek) en drie noordwaarts (Nieuwe Molenbeek, Overnellebeek en Okaaibeek).

Het stroomgebied van de Keurebeek heeft een oppervlakte van 1.230 ha, hetzij 12,3% van het hele Bellebeekbekken. Het aantal inwoners bedraagt 2.647 (raming 1985), tegenover 40.183 in de hele Bellebeekvallei, hetzij 6,6%.

Geëxtrapoleerd naar 1 januari 2017, gegeven dat op die datum het bevolkingscijfer 45.815 bedroeg voor het totaal van de gemeenten Ternat, Affligem, Asse, Dilbeek, Lennik, Gooik, Roosdaal en Liedekerke en indien we nog steeds het bovenvermeld percentage van 6,6% zouden toepassen voor het aandeel van de bevolking in het stroomgebied van de Keurebeek, levert dit een geactualiseerd aantal op van 3.024 voor het stroomgebied van de Keurebeek.

Figuur 1.8: Basiskaart GRB met aanduiding van de hydrografie (bron: Geopunt)

Wat de mogelijk gekende aanwezigheid van archeologische elementen betreft, staan er op de CAI-kaart geen CAI-locaties aangeduid. Dit noch ter hoogte van de percelen waarop het beheersplan betrekking heeft, noch in de nabije omgeving.

Anderzijds, gezien de ouderdom van de molen (bouwjaar 1572), kan het archeologisch potentieel eerder hoog genoemd worden.

2. HISTORISCHE NOTA

Inhoud

Inleiding: historische bronnen

Deel I. Bouwkundige elementen

0. Situering

1. Historiek vanuit familiekundig oogpunt

- 1.1. Eigenaars en molenaars in de 18de en 19de eeuw tot 1839
- 1.2. De Smet – Vranckx (1839 – 1859)
- 1.3. De Troch – De Smet (1859 – 1906)
- 1.4. De Troch – Van Cauter (1906 – 1945)
- 1.5. De Troch – Bellemans (1945 – 1983)
- 1.6. De Troch Jozef: op de Klapscheuthoeve bedrijvig van 1983 tot 2013

2. Bouwhistorische evolutie van de site

- 2.1. Het molengebouw-woonhuis uit 1572
- 2.2. De paardenstal met hopast en houtgestookte broodoven
- 2.3. De schuur en de melkvee- en varkensstal
- 2.4. De mechanische graanmolen
- 2.5. Infrastructuurwerken: omlegging van de Steenbergstraat in 1948-'49
- 2.6. Het nieuwe woonhuis
- 2.7. De loods

3. Evolutie van de molen- en landbouwbedrijvigheid ingebed in economie en techniek

- 3.1. De voorganger: een watermolentje met onderslagrad
- 3.2. De huidige Klapscheutmolen
 - 3.2.1. *Nieuw hydraulisch systeem in 1572*
 - 3.2.2. *Vernieuwing van de watermolen in 1910*
 - 3.2.3. *Verdere ontwikkeling en evolutie van de watermoleninstallatie*
 - 3.2.4. *Mechanische graanmolen in 1929*
 - 3.2.5. *Economie en maatschappij na WOII*
 - 3.2.6. *Investerings in de loonmaalterij*
 - 3.2.7. *Teneergang van de loonmaalterij en uitbouw van de boerderij*
 - 3.2.8. *Verdere uitbouw van de boerderij door Jozef De Troch*
 - 3.2.9. *Investering in Horeca*
 - 3.2.10. *Verdeling van de familiegoederen*
 - 3.2.11. *De Klapscheutmolen in de 21ste eeuw: beschermd erfgoed*

Samenvatting Deel I

Tijdslijn geschiedenis vanaf de 18de eeuw: families; gebouwen & infrastructuur; molens & maalinstallatie(s)

Deel II. Landschappelijke elementen

- 1. De spaarvijver
- 2. Het verdeel- en sluiswerk vanuit de vijver en de bovenbeek
- 3. De aangrenzende boomgaard
- 4. De parking

Inleiding: historische bronnen

Naast de verre historiek die letterlijk ingebakken zit in het gebouw, zijn er wel diverse officiële archieven waarin de Klapscheutmolen vermeld wordt. Deze bronnen worden geciteerd in een bijdrage van heemkundige H.J. Herpelinck¹. Dit wijst erop dat de molen een zekere uitstraling had. Zo wordt in het Rijksarchief van het Brussels Hoofdstedelijk Gewest een “*Constitutiebrief*” bewaard, “*daer van gepasseert door de schepenen van den Graefschappe Cruyckenbourg in dathe van twelf meert seventhien hondert een en twintigh*”, waarin de stichting, op 10 december 1717, vermeld wordt van een wekelijkse donderdagse mis in de kerk van Essene door Franciscus Wambacq, griffier van Steenokkerzeel en Beersel². Ten behoeve van deze mis werd er “*eene rente van twelfhonderd guldens beseth op, ende ten laste van, den molen van Wambeek.*”

Doordat het archief van de Klapscheutmolen samen met de andere “*akten en registers van wettelijke passeringen*”, van onder meer de gemeente Wambeek, in de vlammen opging tijdens de Franse aanval van 1695 op de stad Brussel, ontbreken echter wel geschreven bronnen van voor deze datum.

De familie De Troch heeft de Klapscheutmolen sinds ongeveer het midden van de 19de eeuw bemalen en bewoond. Daardoor vormen ook de familiearchieven een waardevolle bron, met onder andere een aantal historische foto's en de handgeschreven cahiers van de hand van de laatste molenaar Joannes De Troch (1918-2003). Tenslotte is er ook de mondelinge overlevering binnen de familie De Troch.

1 Een goed gedocumenteerd historisch overzicht over de Klapscheutmolen vinden we terug in een artikel gepubliceerd in het tijdschrift “*Molenecho's*” van april-juni 2003, geschreven door H.J. HERPELINCK, heemkundige uit Ternat. Ook molenaarszoon Wies DE TROCH heeft, voor een beduidend gedeelte op basis van persoonlijk handgeschreven en gedocumenteerd archiefmateriaal van Joannes DE TROCH, over de Klapscheutmolen een bijdrage geschreven tot de “*Geschiedenis van Wambeek*”, uitgegeven door het Davidsfonds (Wambeek, 1993).

2 Het was ook de familie Wambacq die in het begin van de 18de eeuw in het bezit was van de molengoederen van de Klapscheutmolen.

Deel I. Bouwkundige elementen

0. Situering

De Klapscheutmolen is gelegen in Klapscheut, één van de oudste gehuchten van Wambeek. De oudste vermelding van een molen in Wambeek, vinden we terug in de 15de eeuw, in een rekening waarbij weilanden werden verhuurd: "*van den broecke van clapschetten, (...) naest den molen*"³. Het watermolentje, gelegen iets ten zuiden van de huidige molen, was in hout en leem opgetrokken en voorzien van een onderslagrad. Ingevolge het kleine debiet van de Klapscheutbeek, was het van weinig betekenis inzake maalcapaciteit. In de zomermaanden moesten de boeren hun graan elders laten malen.

De huidige Klapscheutmolen met bovenslagrad werd vermoedelijk gebouwd in 1572, waarvan getuige een steen bovenaan in een steunmuur van de waterval, ter hoogte van het sluiswerk waarmee het water in de Keurebeek opgestuwd kan worden. Aangezien de spaarvijver en de molen één geheel vormen, is het bijna zeker dat deze spaarvijver meteen bij de bouw van de huidige molen werd aangelegd. De watermolen op zich is ingeplant in een gesloten erf. Het molengebouw situeert zich aan de zuidkant.

Figuur 2.1: Datumsteen ter hoogte van het sluiswerk, situatie voor de herstelwerken van 2012 (J.Verpaalen)

3 Bron: Algemeen Rijksarchief Brussel, Rekenkamer van Brabant, nr. 44.916. Deze bronvermelding is overgenomen uit het hierboven vermeld artikel van H.J. HERPELINCK in Molenecho's, april – juni 2003.

Figuur 2.2: Fricx, Carte des Pays-Bas, 1712 (bron: Geopunt.be) – de locatie van de Klapscheutmolen staat met rode pijl aangeduid

Figuur 2.3: Ferraris, Kabinetskaart der Oostenrijkse Nederlanden en het Prinsbisdom Luik, 1777 (bron: Geopunt.be) – de locatie van de Klapscheutmolen staat met rode pijl aangeduid

De historische ontwikkeling zal achtereenvolgens vanuit drie invalshoeken geschetst worden:

- familiekundig (eigenaars en molenaars)
- bouwhistorische evolutie van de site
- evolutie van de molen- en landbouwbedrijvigheid.

1. Historiek vanuit familiekundig oogpunt

Doordat het archief van de Klapscheutmolen in de vlammen opging tijdens de Franse aanval van 1695 op de stad Brussel, is er van de families en generaties voorafgaand aan de 18de eeuw geen spoor meer overgebleven.

1.1. Eigenaars en molenaars in de 18de en 19de eeuw tot 1839

De personen die in de loop van de hele 18de eeuw tot een eind in de 19de eeuw de Klapscheutmolen in eigendom hadden, waren zelf geen molenaar.

Tijdens de 18de eeuw behoorde de Klapscheutmolen toe aan verschillende eigenaars, zoals de familie Wambacq uit Essene en een zekere Philippus Van Den Bossche.

Het in die tijden alombekende molenaarsgeslacht Van Lierde leverde tijdens de jaren 1700 de mulders op de Klapscheutmolen. De eerst gekende gekende molenaar op de Klapscheutmolen was een zekere Philippus-Josephus Van Lierde. Zijn zoon Jacobus werd in 1804 maalder op de Klapscheutmolen. Hij was er bedrijvig tot 1839.

In de eerste helft van de 19de eeuw werd de molen eigendom van Brusselaars: tot begin 1812 een zekere Henri Moens; daarna gedurende 4 jaar zijn enige dochter. In 1819 werd de molen verkocht aan Albert Londoiz, brouwer uit Brussel.

1.2. De Smet – Vranckx (1839 – 1859)

Eind 1839 kwam Petrus Josephus De Smet, molenaarszoon uit Denderwindeke en gehuwd met Maria Theresia Vranckx, dochter van de maalder van Vollezele, op de Klapscheutmolen aan. Hun dochtertje Maria Catharina was toen pasgeboren. Het koppel De Smet-Vranckx kocht in 1857 ook nog de Vonkaertmolen aan, een houten windmolen (staakmolen)⁴ gelegen op het grondgebied van de gemeente Schepdaal, dichtbij de gemeentegrens met Wambeek.

Figuur 2.4: Vonkaertmolen te Schepdaal, vanaf 1857 eveneens in eigendom van het koppel De Smet - Vranckx

⁴ HERPELINCK, J.C., De Vonkaertmolen te Schepdaal en Wambeek (1853 – 1934), Davidsfonds Wambeek, 1993.

1.3. De Troch – De Smet (1859 – 1906)

Dochter Maria Catharina huwde te Wambeek in 1859 met Petrus De Troch (°1830), afkomstig van de brouwerij De Troch uit Wambeek. Petrus zou in 1886, op 56-jarige leeftijd, overlijden tengevolge van een longontsteking. Uit dit huwelijk zijn 14 kinderen geboren, waarvan de meesten heel jong zouden sterven. De oudste van deze 14, Petrus Josephus (geboren in 1860), bemaalde de Vonkaertmolen tot zijn moeder Maria Catharina de molen in 1899, 13 jaar na het overlijden van haar echtgenoot Petrus De Troch, verkocht. Petrus Josephus en later zijn veel jongere broer Gustaaf Clement (geboren in 1878) zouden, na de dood van hun vader, hun moeder Maria Catharina bijstaan om de continuïteit van de Klapscheutmolen te verzekeren. Maria Catharina overleed op de Klapscheutmolen in 1916, op 77-jarige leeftijd.

1.4. De Troch – Van Cauter (1906 – 1945)

Gustaaf Clement De Troch, jongste zoon van het echtpaar De Troch-De Smet, geboren in 1878, was in 1906 al eigenaar geworden van de watermolen. Gustaaf huwde in 1911 met Maria Pelagia Van Cauter uit Schepdaal. Drie jaar na hun huwelijk begon de eerste wereldoorlog. François, een van Pelagia's 4 broers, sneuvelde op 29 oktober 1914 in Booitshoeke bij Veurne.

Figuur 2.5: Gustaaf Clement De Troch en Maria Pelagia Van Cauter voor hun woning-molenhuis, in het jaar 1912. Op dat moment is er nog een doorgang vanaf de voorzijde van de woning naar het waterrad. Bemerkt ook het inmiddels dicht gemetste bovenlicht boven de deur van de molen en de al verzakte gevel ter hoogte van deze deur (bron: archief familie De Troch)

Drie van de vijf kinderen van Pelagia en Gustaaf werden geboren in volle oorlogstijd: Regine in 1914, Albert in 1916 en Joannes in 1918. Volgden nog 2 zonen: Frans in 1920 en Emiel in 1930. Ook deze familie bleef niet gespaard van beproevingen. Het jongste zoontje Emiel stierf in 1932 aan de gevolgen van windpokken.

De 3 molenaarszonen werden achtereenvolgens opgeroepen voor hun legerdienst en voor de mobilisatie van het Belgisch leger ter voorbereiding van de oorlog. Daarna kwam ook het bevel om deel te nemen aan de oorlog zelf.

Na hun terugkeer uit de oorlog, in de loop van het jaar 1940, maakte de familie De Troch – Van Cauter tijdens de bezettingsjaren 1940-'45 nog een dramatische periode door. De oudste zoon Albert had bij het leger tuberculose opgedaan en overleed op 25 augustus 1941, 6 maanden nadat de ziekte was vastgesteld. Hij was amper 25 jaar. Dochter Regine huwde in het najaar 1942 met Karel Van Lierde, die later molenaar en landbouwer zou worden in Sint-Martens-Bodegem (deelgemeente van Dilbeek). Regine overleed in 1944, op 30-jarige leeftijd, aan de gevolgen van een pneumonie. Vader Gustaaf werd ziekelijk en depressief en overleed op 31 juli 1945.

Figuur 2.6: huwelijksfeest van dochter Regine en Karel van Lierde in de watermolen, september 1942 (bron: archief familie De Troch)

1.5. De Troch – Bellemans (1945 – 1983)

Joannes huwde in 1951 met Paula (Maria) Bellemans, eveneens uit Wambeek. Er werden vijf kinderen geboren: zonen Aloïs (Wies) (1952) en Jozef (1962) en dochters Denise (1953), Regine (1956) en Leen (1961).

Tijdens deze generatie zouden rond de Klapscheutmolen het grootste aantal werken uitgevoerd worden en “stenen verlegd” worden in vergelijking met alle voorgaande periodes. Het vele werk op het gecombineerd molenaars- en landbouwbedrijf werd al die jaren verricht door het echtpaar Joannes en Paula, samen met nonkel Frans, ongehuwde broer van Joannes. Ook Pelagie, weduwe van Gustaaf en moeder van Joannes en nonkel Frans, woonde in het nieuwe woonhuis en bood nog tot 1976, twee jaar voor ze in 1978 op 90-jarige leeftijd zou overlijden, helpende handen bij het vele werk.

Vanzelfsprekend was in die tijd ook de deelname van de vijf kinderen aan de werkprocessen in de molen en op de boerderij, meer dan welkom. Tijdens deze periode, vanaf 1976, kwam ook de eerste tractor op de boerderij. Waar zoon Wies meehielp in de molens en op het veld, om er het tractiewerk quasi uitsluitend te laten uitvoeren door een koppel levende trekpaarden, zou zoon Jozef instaan

voor de verdere motorisatie en mechanisatie van de boerderij. De helpende taken in het huishouden waren quasi voorbehouden voor de dochters, hoewel zij tijdens de oogstperioden eveneens van dienst waren op het veld.

In 1983, op zijn 65 jaar, legde molenaar Joannes de watermolen stil, hoewel hij nog vele jaren daarna in het gebouw van de watermolen het elektrisch aangedreven steenkoppel en de haverpletter bleef bedienen. Moeder Paula bleef ook nog na haar pensioenleeftijd helpend bedrijvig.

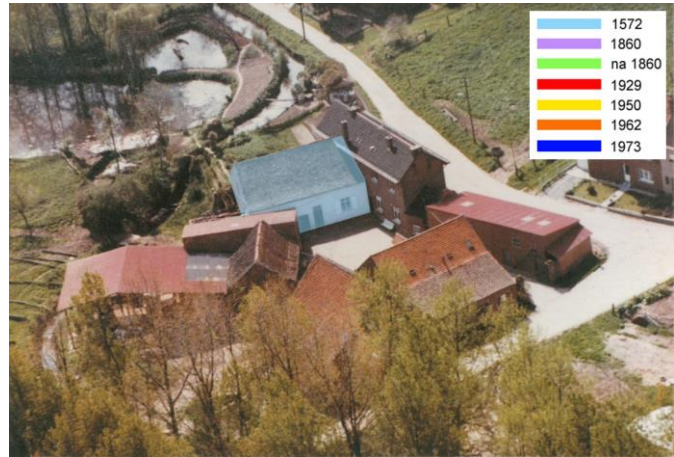
Vader Joannes zou op 84-jarige leeftijd plots overlijden op 8 mei 2003; moeder Paula overleed op 88-jarige leeftijd in haar ziekbed op 6 maart 2014.

1.6. De Troch Jozef: op de Klapscheuthoeve bedrijvig van 1983 tot 2013

Jozef nam in 1983 de boerderij over. In 2013 verkocht hij de meeste gronden en gebouwen, alsook de taverne “De Voet van Keizer Karel”.

2. Bouwhistorische evolutie van de site

2.1. Het molengebouw-woonhuis uit 1572

Figuur 2.7.a en 2.7.b: Aanduiding molengebouw – molenwoning in het lichtblauw op kadasterplan en luchtfoto met bouwfasen

Het vermoedelijk bouwjaar 1572 is te vinden in een steen bovenaan in een steunmuur van de waterval, ter hoogte van het sluiswerk waarmee het water in de Keurebeek opgestuwd kan worden. Deze steen is een historische getuige op zich.

Het jaartal kan mogelijk bevestigd worden door het wit gekaleide baksteenmetselwerk van de twee langsgevels (aan de oostelijke en westelijke kant) gebouwd uit typische “zoete” bakstenen, in de zestiende eeuw gebakken in een houtskooloven. Omwille van de afmetingen (26 x 13 x 5 cm) en van de bouwperiode, werden de bakstenen ook “voet van Keizer Karel” genoemd⁵. De precieze historische productiesite van deze stenen is evenwel niet gekend.

Figuur 2.8: metselwerk in “voet van Keizer Karel”

Overigens zou de Klapscheutmolen een der eerste stenen woningen in Wambeek geweest zijn⁶.

⁵ Deze benaming zou ook de uitbaters inspireren van het huidige aangrenzende restaurant.

⁶ Naar Joannes De Troch, handgeschreven archiefstukken.

Figuur 2.9: Ferraris, Kabinetskaart der Oostenrijkse Nederlanden en het Prinsbisdom Luik, 1777 (bron: Geopunt.be) – de molen en spaarvijver zijn hierop duidelijk zichtbaar. Bemerkt ook de tekst “Moulin ten Bergh” rechts van de molen.

Oorspronkelijk, voor 1950 bevatte de gevel aan de kant van de binnenkoer een rij van 3 vensters met luiken (“blaffeturen”), rechts van de inkomdeur en van de molendeur. In 1950 werd het gebouw echter gedeeltelijk afgebroken, nl. de rechterkant over een lengte van de twee ramen. Ook de ene trekschouw van het toenmalige gebouw werd gedeeltelijk afgebroken. In de plaats kwam de nieuwe gezinswoning, dwars op de voorzijde van het oude gebouw. De bakstenen uit de afbraak (daterend van 1572) werden hergebruikt voor de pastorie van Groot-Bijgaarden.

Figuur 2.10.a en 2.10.b: Foto's van het molengebouw-molenaarswoning langs de zijde van de binnenkoer, voor de afbraak van een gedeelte van het gebouw in 1950. Op de rechter foto (ca 1925), v.l.n.r.: Pelagia Van Cauter, haar dochter Regine De Troch, Philomena Rooselaers (niet van Regine). Het bovenlicht van de molendeur is hier inmiddels dichtgemaakt. Bemerkt ook de mestvaalt die zich nog voor de woning bevindt. (bron: archief familie De Troch)

Op foto's uit de eerste helft van de twintigste eeuw is ook de achterzijde van het gebouw te zien: er was één raam met luiken, vermoedelijk het raam van de huidige achterkamer (nu zonder luiken).

Figuur 2.11.a en 2.11.b: Foto's van het molengebouw-molenaarswoning langs de achterzijde, voor de afbraak van een gedeelte van het gebouw in 1950 (bron: archief familie De Troch)

Figuur 2.12: Vandermaelen, Cartes topographiques de la Belgique, 1846 – 1854 (bron: geopunt)

2.2. De paardenstal met hopast en houtgestookte broodoven⁷

Figuur 2.13.a en 2.13.b: Aanduiding paardenstal met hopast en houtgestookte broodoven in paars op kadasterplan en luchtfoto met bouwfasen

Noch de hopast, noch de typische lemen broodoven zijn terug te vinden op foto's. Op één of enkele zeldzame foto's is de zuidelijke dwarsgevel te zien. Het bouwjaar van dit gebouw is rond 1860, wellicht vroeger dan het bouwjaar van de schuur en van de melkvee- en varkensstal. In één van zijn handgeschreven archiefdocumenten vermeldt Joannes De Troch dat dit gebouw oorspronkelijk dienst deed als hopast en wagenhuis, en dat de gevel (dwarsgevel aan zuidzijde) in 1912 werd dichtgemetst “omdat al de kinderen van de wijk erin kwamen spelen”.

Hopteelt en kleinschalige boerderij-infrastructuur voor droging (eest of ast) was in deze streek algemeen tijdens de 19de eeuw; er is niet noodzakelijk een band met de Wambeekse brouwerij De Troch.

Het is niet duidelijk of broodoven en hopast ooit naast elkaar bestaan hebben. In hetzelfde gebouw was een ruimte voor paardenstal en een ruimte voor huisvesting van legkippen. Het oorspronkelijk gebouw had een houten gewelf.

In de loop van de 20ste eeuw, zeker na 1945, raakten de hopast en de broodoven in onbruik. In de loop van de jaren 1960 werd de ruimte voor legkippen omgebouwd tot varkensstal. In 1973 werd het gebouw, na een zware brand, hersteld en nogmaals verbouwd. De huisvesting voor de varkens (zeugen, biggen en mestvarkens) werd gemoderniseerd en uitgebreid. De kippen werden voortaan gehuisvest op de bovenverdieping, die uitgevoerd werd in prefab holle welfsels uit baksteen, cement en betonstaal. Het dak werd omgevormd van zadeldak naar lessenaarsdak met rode golfplaten.

Vanaf de tweede helft van de jaren 1980 raakte het gebouw in onbruik als varkensstal en gebeurde er enkel nog opslag van werktuigen en landbouwalaam.

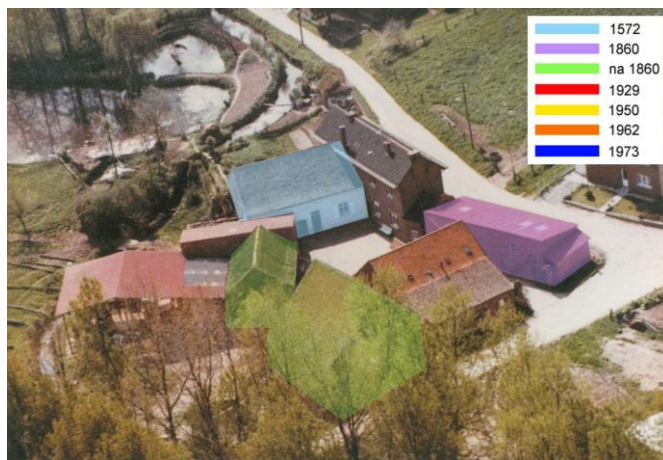

Figuur 2.14.a en 2.14.b: links de zuidelijke dwarsgevel van de hopast rond 1944. Buurjongens Henri en Maurice Van Der Gracht poseren op de foto. Rechts de gevel langs de koerzijde na de brand van 1973. Het gebouw was toen al paarden- en varkensstal (bron: archief familie De Troch)

Figuur 2.15: Popp, kopies, Atlas cadastral parcellaire de la Belgique, 1842-1879 (bron: Geopunt).

2.3. De schuur en de melkvee- en varkensstal⁸

Figuur 2.16.a en 2.16.b: Aanduiding van de schuur en de melkvee- en varkensstal in groen op kadasterplan en luchtfoto met bouwfasen

Figuur 2.17.: Regine, enig dochter van Gustaaf De Troch en Pelagia Van Cauter, bij de melkvee- en varkensstal, vermoedelijk rond 1940 (bron: archief familie De Troch)

Ook deze hoevegebouwen, die in de plaats kwamen van lemen gebouwen, dateren vermoedelijk uit de jaren 1860. De precieze bouwdatum is evenmin bekend uit de beschikbare publicaties. Wel is bekend⁹ dat brouwerszoon Petrus De Troch, die zoals vermeld in 1859 trouwde met de molenaarsdochter Maria Catharina De Smet, de middelen had om na 1860 een voor die tijd ruime schuur van 10 m x 10 m in baksteen (boerensteen) te bouwen. Wellicht is ook de melkvee- en varkensstal, waarvan de langsgevels in het verlengde staan van de schuur en dwars op de gevel van het oude molengebouw, in dezelfde periode gebouwd. Het gedeelte melkveestal bood ruimte voor 6 melkkoeien die op ingestrooide ligbedden met kettingen aangeboden waren aan de voederkrib. In hetzelfde gebouw werden ook

runderjongvee en varkens gehouden. Er was verder nog ruimte voor een aardappelbewaarplaats, die in de tweede helft van de jaren 1960 werd omgebouwd tot paardenstal.

De oude melkveestal werd in 1962 gedeeltelijk afgebroken; dwars op de langsgevel van de oude stal werd in L-vorm een nieuwe bindstal voor melkvee en jong rundvee gebouwd, met een voedergang die nu volledig aan het oude molengebouw zou aanleunen. Daardoor zou het waterrad niet meer direct toegankelijk zijn vanop de binnenkoer en zou ook het zicht op de oude molengevel verder weggenomen worden.

⁸ In de beschikbare publicatie “De watermolen van Klapscheut te Wambeek (voor 1450 – heden), H.J. HERPELINCK, Ternat (Molenecho's, 2003), blz. 75 – 85”, zijn geen bouwjaren van de hoevegebouwen uit de 19de eeuw vermeld.

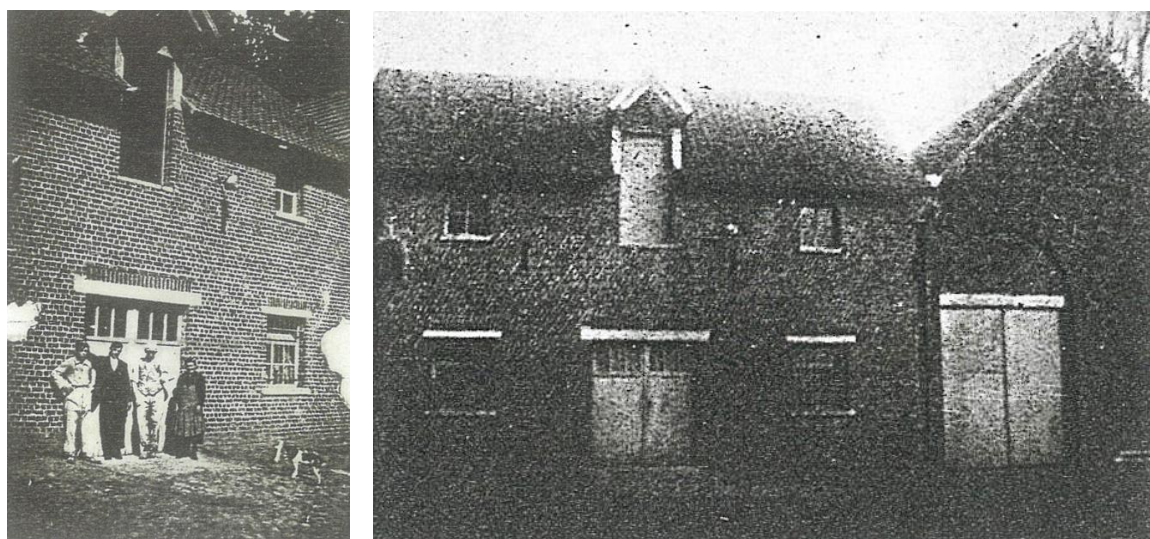
⁹ Uit “Wambeek, bijdragen tot de geschiedenis, hoofdstuk 22 : De watermolen van Klapscheut” (blz. 269 – 280). Wambeek, 1993, bijdrage van Wies De Troch.

2.4. De mechanische graanmolen

Figuur 2.18.a en 2.18.b: Aanduiding mechanische bloemmolen in rood op kadasterplan en luchtfoto met bouwfasen

Rechterover het oude molengebouw en met een dwarsgevel aansluitend aan de schuur werd in 1929 een rechthoekig gebouw opgetrokken, uitsluitend bestemd voor het malen van baktarwe. In de langsgevel aan de binnenkant van de koer was er een centrale dubbele deur; aan weerszijden in de beneden- en bovenverdieping waren er symmetrisch ramen ingebouwd. De ramen op het gelijkvloers waren ongeveer dubbel zo groot als deze op de bovenverdieping. In het midden boven de deur was een dakkapel gebouwd.

Figuur 2.19.a en 2.19.b: oorspronkelijke gevels van de mechanische graanmolen. Foto links: v.l.n.r. Joannes, Albert, Gustaaf en Philomena Rooselaers (vermoedelijk rond de helft van de jaren 1930). Foto rechts datum onbekend (bron: archief familie De Troch)

De muren van het nieuwe gebouw moesten voldoende elastisch zijn om te kunnen weerstaan aan de trillingen en het gedaver van de maalinstallatie. Daartoe werden ze gemetseld in een speciale mortel met Doornikse kalk. Achter het nieuwe molengebouw werd ook een hangar of bergplaats voor machines aangebouwd. Vader Joannes noemde de baksteen van die hangar “crisissteen”. De hangar dateert dan ook wellicht van 1930 of kort daarna.

Figuur 2.20: Mechanische graanmolen met hangar langs straatzijde, jaren '40 (bron: archief familie De Troch)

Het molengebouw is in 1985 omgebouwd tot woning; de hangar werd omgebouwd tot keuken van de vanaf 1998 tot tavernen omgebouwde schuur ("De Voet van Keizer Karel"), met daarboven een zaal.

Figuur 2.21.a en 2.21.b: gevels van de mechanische graanmolen na 1985 (foto links) en in 2002 (foto rechts). De dakkapel werd eerst aangepast en daarna volledig afgebroken

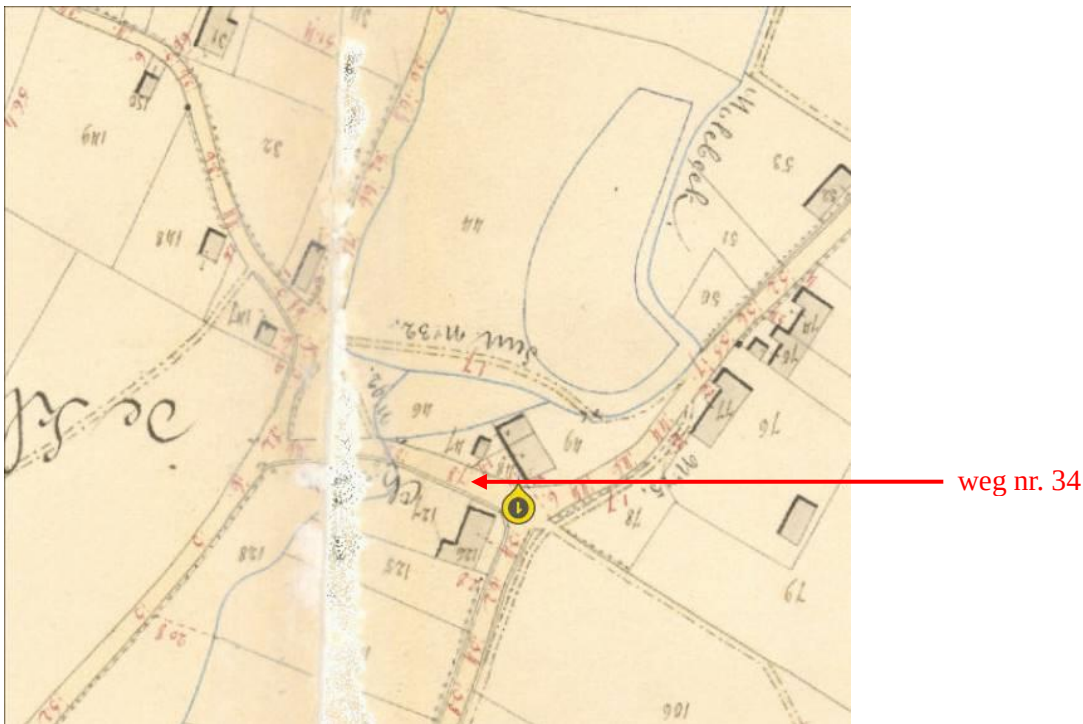
2.5. Infrastructuurwerken: omlegging van de Steenbergstraat in 1948-'49

Aangezien het woongedeelte van het eeuwenoude molenhuis geteisterd was door opstijgend vocht en bijgevolg zeer ongezond was, smeedde molenaarszoon Joannes in de jaren na 1945 plannen voor de bouw van een nieuw woonhuis. Hij kreeg hiertoe hulp van zijn oom en peter Jan-Baptist Van Cauter, landmeter, die de plannen zou uittekenen.

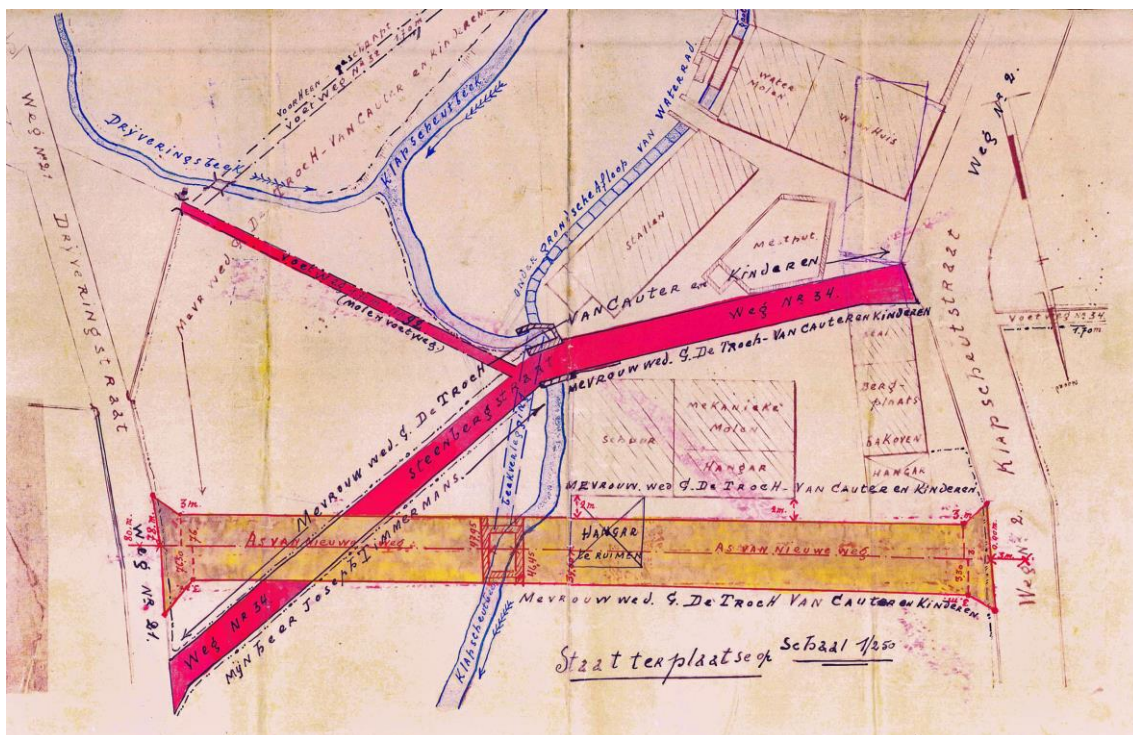
Vooraf moest echter nog de Steenbergstraat ("Weg nr. 34"), die de Klapscheutstraat verbond met de Drijveringstraat, worden omgelegd, wat in 1948 gebeurde. Het nieuwe tracé van de Steenbergstraat, slechts een 80-tal m lang, liep nu loodrecht op de Klapscheutstraat, aan de buitenkant van het nieuwe molengebouw¹⁰. Meteen werd ook de traditionele mestvaalt gedempt en verplaatst naar de achterkant van een van de stallen (zie ook foto's eerder in dit hoofdstuk met mestvaalt op de binnenkoer).

Het erf werd daarna volledig met kasseien verhard en kon dankzij de wegverplaatsing een afgesloten binnenkoer vormen.

¹⁰ Ook voor die werken had oom-landmeter JB Van Cauter de plannen gemaakt en de nodige administratieve stappen gezet.

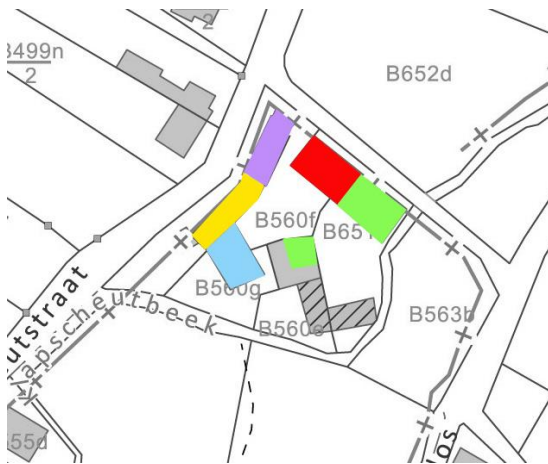

Figuur 2.22: Atlas der Buurtspoorwegen, 1841 (bron: Geopunt – de kaart werd 180° gedraaid om een meer vergelijkbare oriëntatie te hebben met het omleggingsplan hieronder)

Figuur 2.23: Plan met betrekking tot de omlegging van de Steenbergstraat (weg nr 34). Bemerkt ook de inplanting van de molen en de melkvee- en varkensstal voor de gedeeltelijke afbraak, evenals de mestvaalt. (bron: archief familie De Troch)

2.6. Het nieuwe woonhuis

Figuur 2.24.a en 2.24.b: Aanduiding van het nieuwe woonhuis in geel op kadasterplan en luchtfoto met bouwfasen

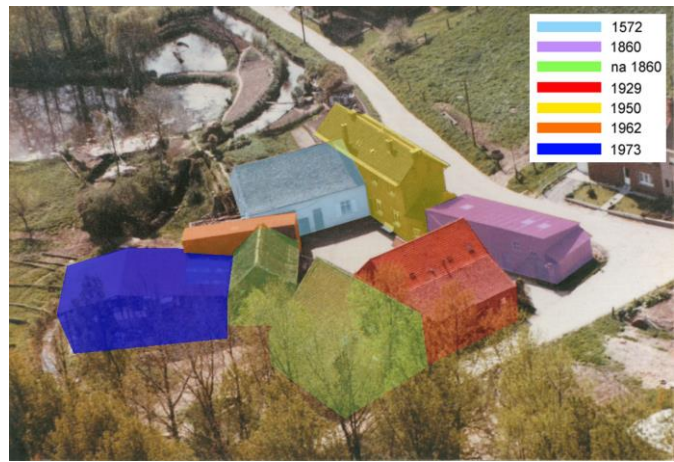
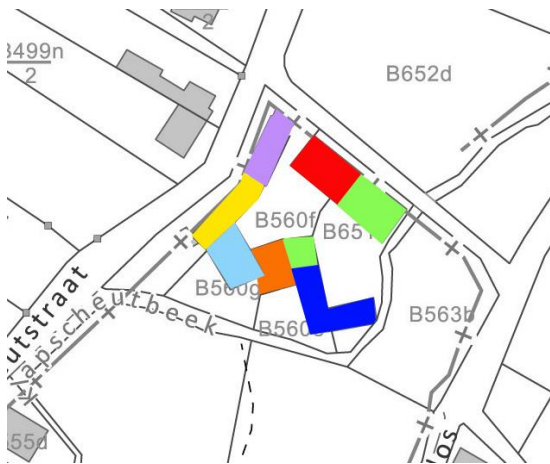
Om plaats te maken voor de nieuwe woning werd in 1950 een gedeelte van het historische molenhuis afgebroken. Het nieuwe woonhuis werd dwars op het oude molenhuis en langsheen de omgelegde Klapscheutstraat opgetrokken.

Figuur 2.25: Het historische en het nieuwe molenhuis, ca 1988 (bron: archief familie De Troch)

Het deed dienst als tweewoonst: Pelagia en nonkel Frans aan de ene kant, het gezin De Troch-Bellemans aan de andere kant. Hoewel de woning architecturaal een harmonisch en mooi uitzicht had en sterk gebouwd was, ontbrak het binnen aan modern comfort. Er was noch een keuken, noch een badkamer voorzien. Het gezin De Troch-Bellemans moest voor deze voorzieningen jarenlang “uitwijken” naar een nog overblijvend stukje van het oude woonhuis, “oude keuken” genaamd. Het woonhuis is momenteel onbewoond, na het overlijden van beide ouders. Het werd in september 2016 verkocht aan de nieuwe eigenaars van de taverne.

2.7. De loods

Figuur 2.26.a en 2.26.b: Aanduiding van de loods in donkerblauw op kadasterplan en luchtfoto met bouwfasen

In 1973 bouwde Joannes De Troch, ter bescherming van het uitbreidend machinepark van de boerderij, een loods langsheen de melkveestal. Deze loods zou in de loop van de jaren 1980 verder worden uitgebreid (verlengd en verbreed), en gedeeltelijk ook dienst doen achtereenvolgens als rundveestal (jongvee) en als paardenstal.

3. Evolutie van de molen- en landbouwbedrijvigheid ingebed in economie en techniek

3.1. De voorganger: een watermolentje met onderslagrad

De Klapscheutmolen werd al vermeld in het midden van de 15de eeuw in een rekening waarbij weilanden werden verhuurd: "*van den broecke van clapschetten, (...) naest den molen*". Het watermolentje, gelegen iets ten zuiden van de huidige molen, was in hout en leem opgetrokken en voorzien van een onderslagrad. Ingevolge het kleine debiet van de Klapscheutbeek, was het van weinig betekenis inzake maalcapaciteit. In de zomermaanden moesten de boeren hun graan elders laten malen.

3.2. De huidige Klapscheutmolen

3.2.1. Nieuw hydraulisch systeem in 1572

Met het oog op een beduidend groter maalvermogen, werden door de bouw van de “nieuwe” Klapscheutmolen twee belangrijke structurele verbeteringen gerealiseerd:

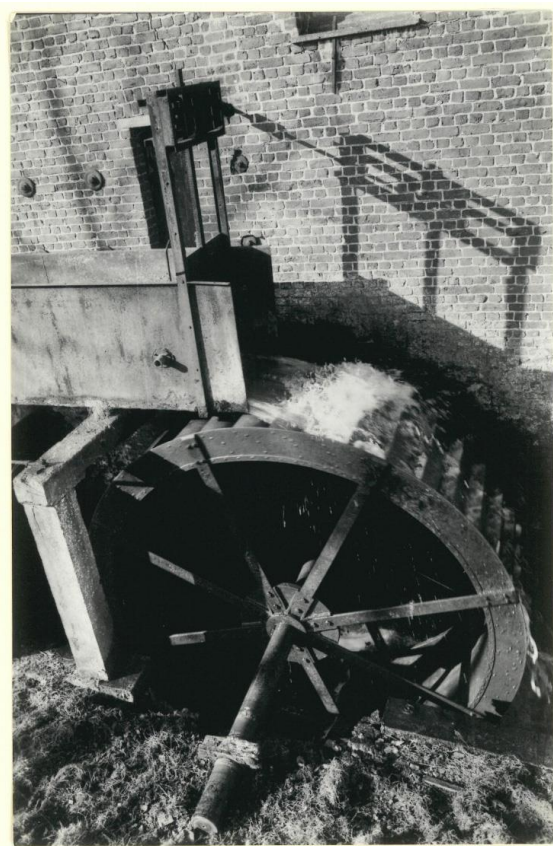

- het creëren van een niveauverschil in de beekbedding, voldoende om het stromend water op een bovenslagrad met een diameter van 3,50 m te kunnen leiden. Daartoe heeft men de beekbedding moeten omleiden en stroomt de huidige Keurebeek enkele honderden meter (300 à 500 m) in een bedding die hoger gelegen is (de bovenbedding of bovenbeek) dan de natuurlijke bedding van de vallei¹¹;

- het aanleggen van een spaarvijver om de molen ook tijdens de zomermaanden te kunnen voorzien van de nodige aandrijving door waterstroming en waterval. De spaarvijver neemt een oppervlakte in van ongeveer 30 are.

Figuur 2.27: De Klapscheut- of Keurebeek, althans de bovenbeek, is opgestuwd. Stroomt al het water naar beneden of staat ook de maalsluis open? – foto ca 1982 (bron: archief familie De Troch, foto J. Verpaalen)

11 Hierin stroomt het huidige beekje van de Drijvelingslos, dat ontspringt aan een hogerop gelegen bron in Lennik, in de volksmond “het hondenpoortje” genoemd. Dit beekje mondt uit in de benedenloop van de Keurebeek, 50 m stroomafwaarts van de waterval.

*Figuur 2.28: Bovenslagrad en maalgoot, foto ca 1982
(bron: archief familie De Troch, foto J. Verpaalen)*

Door het opstuwten van het water in de bovenbeek, kon er in de beek zelf een zeker watervolume opgehouden worden om daarmee het waterrad te laten draaien. Tevens kon door het opstuwten van de bovenbeek de spaarvijver gevuld worden.

Dankzij de hier aangewende inventiviteit kon, ondanks de ogenschijnlijk beperkte natuurlijke hydrologische omstandigheden (laag debiet, onderbreking van de wateraanvoer in droge perioden), de benutting van het energetisch potentieel ervan aanzienlijk en duurzaam verhoogd worden.

Aangezien de spaarvijver en de molen één geheel vormen, is het bijna zeker dat deze vijver meteen bij de bouw van de huidige molen werd aangelegd.

De oriëntatie van het molenhuis was zodanig dat het rad aan de zuiderkant hing, waardoor het tijdens de vorstperiodes zo lang mogelijk gevrijwaard kon blijven van dichtvriezen.

De nog aanwezige moleninstallatie gaat niet verder terug dan de 20ste eeuw. Maar de aard van de technologie, het verticaal draaiende waterrad, gaat wel terug tot de 8ste eeuw. De verticale ophanging en draaibeweging in een verticaal vlak liet immers toe om via overbrenging op kleinere tandwielen het aantal omwentelingen van de maalsteen (de bovenste van het koppel ronde maalstenen: de draaiende steen of looper genoemd), met een factor te vermenigvuldigen tegenover het aantal omwentelingen van het rad. Voor een goede meelkwaliteit moet de looper immers draaien aan ongeveer 50 toeren per minuut, terwijl 10 tot 12 omwentelingen per minuut voor een waterrad ongeveer het maximum is.

De eerste (houten) raderen draaiden in het stromend beek- of rivierwater. De raderen waren van het type onderslagrad. De energie werd voor het grootste deel geleverd uit de stroming van het water,

niet uit de valkracht van het water. De uitvinding van het bovenslagrad was daarom een belangrijke verbetering. Het was dit type dat dankzij het ontwerp van het nieuwe hydraulisch systeem vanaf 1572 kon toegepast worden in de Klapscheutmolen. De huidige relatief jonge moleninstallatie (1910) gaat in feite dan ook meerdere eeuwen terug in de geschiedenis.

3.2.2. Vernieuwing van de watermolen in 1910

Gustaaf Clement De Troch voerde in 1910 een grondige vernieuwing door: zowel het houten rad als het raderwerk waren immers volledig versleten. In Haaltert, bij molenbouwer Henri Van De Velde, kon Gustaaf tweedehands een compleet gietijzeren raderwerk voor de aandrijving van 3 koppels maalstenen aankopen. Aan de kopse kant van het gebouw, de watergevel, kwam er een nieuw bovenslagrad in plaatstaal. Ook de wateras was in staal. Het rad was aangekocht bij het bedrijf Casteur in Sint-Lievens-Esse, voor de som van 1.400 BEF. Ter vergelijking: de jonge molenaar zou 20.000 BEF betalen voor de overname van het molenhuis, de molen en de hoevegebouwen.

Op onderstaande foto is te zien dat bij de plaatsing van een metalen rad in het jaar 1910, de houten maalgoot en de houten draagbalken nog niet meteen vervangen werden door een metalen maalgoot en door draagbalken in beton. Wanneer dit - tijdens de periode 1910-1952 - effectief gebeurde is niet geweten, maar aangenomen mag worden dat deze investering al gebeurd was in 1929, jaar waarin molenaar Gustaaf De Troch een nieuwe mechanische maalderij voor het malen van baktarwe liet optrekken (zie verder: 3.2.4).

Figuur 2.29: De oudste foto's. Gustaaf De Troch was molenaar op de Klapscheutmolen van het einde van de jaren 1800 tot 1945. In 1910 liet hij, ter vervanging van het houten waterrad, een nieuw metalen

bovenslagrad plaatsen (diameter 3,50 m, 40 schoepen). De investering kostte toen 1400 BEF. Deze foto dateert wellicht uit de jaren '20 van de 20ste eeuw. (bron: Koninklijk Instituut voor het Kunstpatrimonium, Brussel)

In de watermolen werd toen met de 3 koppels maalstenen graan gemalen zowel voor broodmeel (tarwemeel) als voor diervoeder (gerst, rogge, haver, lijnzaad). De techniek van het builen, waardoor de zemelen, het kortmeel en de bloem in aparte fracties gescheiden werden, was toen nog niet ontwikkeld. De klanten moesten het meel met de hand komen uitscheppen en zelf builen.

3.2.3. Verdere ontwikkeling en evolutie van de watermoleninstallatie

In 1925 plaatste molenbouwer Van De Velde in de watermolen een nieuwe builmolen, die eveneens aangedreven werd door het waterrad. De aandrijving gebeurde wellicht door een platte riemschijf die eveneens op de centrale horizontale binnenas geplaatst werd en nog steeds aanwezig is.

Tijdens of kort na de tweede wereldoorlog kwam er een elektromotor die op de graanzolder het luiwerk of ophaalkatrol voor zakken graan kon aandrijven.

In dezelfde periode, tussen 1945 en 1950, werd één van de drie door water aangedreven maalkoppels vervangen door een zogenaamde patentmolen: een tweedehands steenkoppel afkomstig uit een cichoreibranderij en -maalterij uit Hekelgem, gemonteerd op een betonnen sokkel.

In dezelfde periode kocht maalder Joannes ook een zogenaamde graankuiser of -trieur aan, eveneens aangedreven door de elektromotor.

Later, tijdens de jaren 1970, kwam er nog een nieuwe haverpletter, aangedreven door een kleinere aparte elektromotor die in de tarwemolen buiten werking was gesteld.

Dit overzicht illustreert hoe de geschiedenis van het Klapscheutmolenbedrijf er een is van voortdurende dynamiek, evolutie en ontwikkeling, in wisselwerking met externe mogelijkheden, behoeften en evoluties. Ook dit is een deel van de erfgoedwaarde van deze molen.

3.2.4. Mechanische graanmolen in 1929

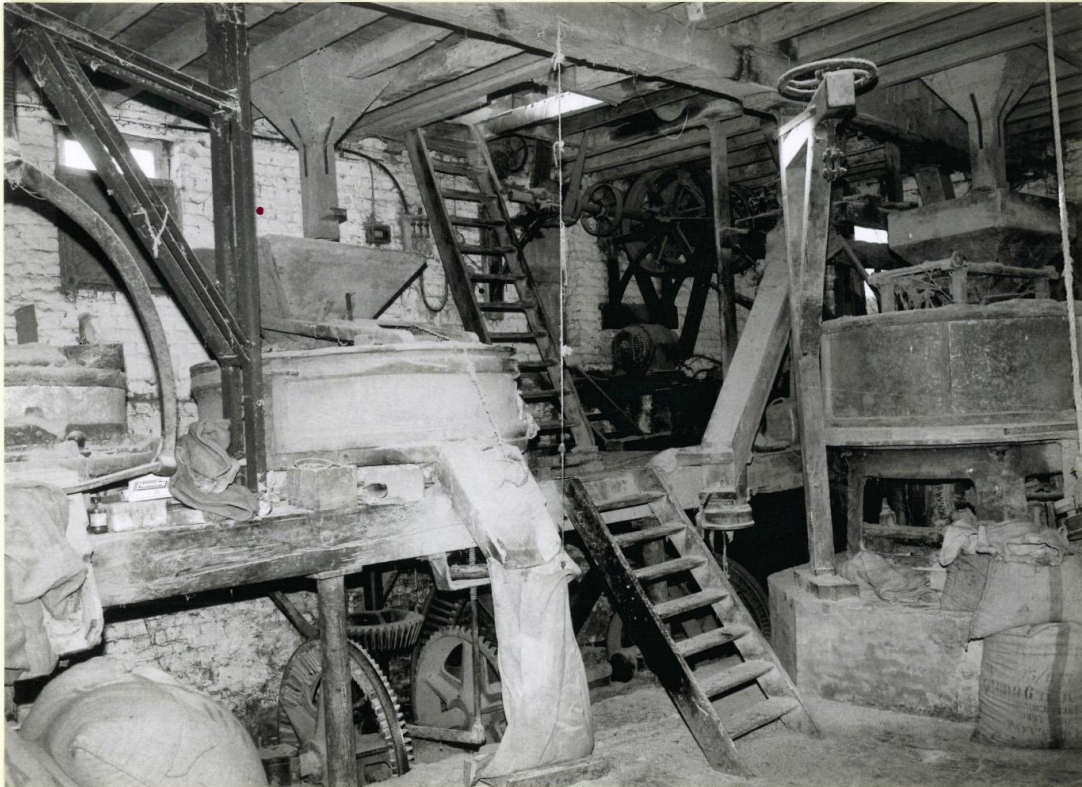
De uitbreiding met een nieuwe mechanische molen, vier jaar later in 1929, werd als een economische noodzaak aanzien omwille van de moordende concurrentiestrijd tussen de verschillende molenaars in aangrenzende dorpen die in die tijd woedde. Een jaar voordien had de molenaar van de molen d'Eikauter in het naburige Borchtlombeek, ter vervanging van zijn in 1926 door brand verwoeste windmolen, immers een nieuwe molen gebouwd, aangedreven door een elektromotor. Gustaaf De Troch kreeg hierdoor een geduchte concurrent en had dan ook weinig keuze: ofwel vernieuwen en uitbreiden, ofwel op korte termijn het eigen maalbedrijf zien teloorgaan.

3.2.5. Economie en maatschappij na WOII

Na 1945, toen de oorlogs- en rampspoedige jaren voor de familie De Troch – Van Cauter achter de rug waren, kon er opnieuw volop gewerkt en geïnvesteerd worden in de uitbouw van de molen- en landbouwbedrijvigheden. In beide molengebouwen werden elektromotoren geplaatst. Zoals eerder vermeld kwam er in de watermolen bovendien een koppel maalstenen afkomstig van een cichoreibranderij en -maalterij in Hekelgem, speciaal voor het malen van mout bestemd voor de

brouwerij. Dat laatste maalkoppel, samen met de zakophaalkatrol (lui) en een graantrieur, werden apart aangedreven door de elektromotor.

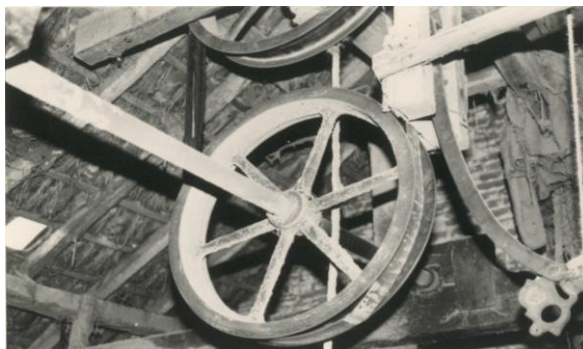
Vanaf die jaren kwamen de hele westerse economie en samenleving echter in een stroomversnelling. Ook in de landbouw werd het beleid, nog vooraleer het Europese landbouwbeleid formeel van start ging, afgestemd op rationalisering, modernisering (mechanisatie), ontmenging van de kleinschalige gemengde landbouwbedrijven en schaalvergroting (afvloeien van arbeid door niet overname van bedrijven en uitbreiding van de overblijvende bedrijven).

Figuur 2.30: Rechts het maalkoppel, speciaal voor het malen van mout, bestemd voor de brouwerij, ca 1982 (foto: John Verpaalen)

Figuur 2.31: Graanzolder met zakophaalkatrol (lui), ca 1982 (foto: John Verpaalen)

Figuur 2.32.a en 2.32.b: Graanzolder met zakophaalkatrol (lui). Nonkel Frans bedient de lui, ca 1982 (foto's: John Verpaalen)

3.2.6. Investerings in de loonmaalterij

Desondanks had molenaar Joannes tijdens de jaren 1950, na de bouw van het woonhuis, nog zwaar geïnvesteerd in de loonmaalterij. Gesitueerd in de context van de economische evolutie na de eerste en de tweede wereldoorlog, kan over de molentechnische evolutie van de in 1929 nieuwgebouwde graanmolen de volgende ontwikkeling geschetst worden.

Vanwege de algemene evolutie (de algemene uitbouw van het elektriciteitsnet in België vanaf het begin van de 20ste eeuw) zou na de eerste wereldoorlog de dominante rol van watermolens en windmolens in de plattelandseconomie gauw helemaal voorbijgestreefd zijn¹². Ook in de Klapscheutmolen zou voortaan het zwaartepunt van de bedrijfsinvesteringen verlegd worden naar de nieuwgebouwde molen. In 1930 was gestart met een dieselmotor van 25 PK, 2 waterkoelbakken van 2000 l, een brandstofreservoir, een 11 m lange transmissie-as, 2 koppel maalstenen van 1,4 m diameter waarvan één voor voedergraan en één voor broodgraan. Boven de maalstenen stonden 2 graanbrekers: één om haver te pletten en één om de tarwe te breken vooraleer ze te malen. Een elevator moest het graan op de gewenste hoogte kunnen opvoeren. Verder was er ook nog een builmolen, die overgebracht was uit de watermolen. In maart 1930 kon er proefgedraaid worden. De investering voor het gebouw en de machines bedroeg ruim 80.000 BEF, viermaal méér dan de gemiddelde kostprijs van een nieuwe woning. Die hele som moest aan hoge intrest geleend worden, en dat in een periode van harde concurrentie en van diepe economische crisis.

In de jaren 1945 – 1950 bouwde molenaar Joannes, ondanks het scepticisme van machine-installateur Bruyninckx, in de toenmalige bloemmolen een dubbel maalcircuit. Hierdoor kon het rendement per 100 kg tarwe opgedreven worden van 60 kg witte bloem naar 75 kg witte bloem. Niet voor niets kon de Klapscheutmolen in de jaren 1945 – 1950 dan ook bogen op meer dan 300 vaste klanten (landbouwers in hoofdberoep) en meer dan 1000 gelegenhedsklanten, uit 18 omliggende gemeenten.

Na 1950 werden, als tussenstap naar de verdere concentratie en schaalvergroting in de maalterij, in een aantal kleine maalterijen de koppels maalstenen vervangen door zogenaamde cilindermolens. In deze molens werden de graankorrels in opeenvolgende maalgangen tussen geribde metalen walsen gemalen, waarna het maalproduct doorheen een buil ofwel door een plansichter¹³ geleid werd om een scheiding door te voeren in fijne witte bloem, griesmeel of kortmeel - dat de kiem van het graan bevat- en zemelen (de pel of buitenste schil van het graan).

Met de installatie in 1954 van een cilindermolen, wou molenaar Joannes op dit elan verder bouwen. Die molen, van het Zwitserse merk “Bühler” en met een capaciteit van ongeveer 180 kg per uur, had voorheen gedurende 6 jaar dag en nacht gedraaid in een maalterij te Aalst. Andere voorbeelden van dergelijke zogenaamde mechanische maalterijen zijn de molen van Walravens in Gooik (Kester) en de Heetveldemolen (gedeelte bloemmolen) van Van Ongevalle in Tollembeek. De maalinstallaties in deze mechanische maalterijen waren van het type “Midget Maxima Roller Mill”

12 In ons land waren er aan het begin van de 19de eeuw ongeveer 3000 windmolens en evenveel watermolens bedrijvig. Elk dorp had minstens één wind- en/of watermolen. In 1880 leverden stoommachines al 27% van de aandrijving van graanmolens en 86% van de totale opgewekte energie. In 1935 hadden de water- en windmolens nog maar een verwaarloosbaar aandeel in de totale energieproductie. (Bron: “De kracht van wind en water”, 1989, P. BAUTERS, blz. 42-43)

13 Een reeks boven elkaar geplaatste heen en weer gaande ziften, waarmee er een triage van het integrale maalproduct gebeurt. Zie ook figuur 2.33

(Tennessee, USA, periode na WOII). Deze waren nog niet voorzien van plansichters. In deze molens wordt het maalproduct, na het malen door de geribbelde metalen walsen of cilinders, door een buil geleid, bestaande uit 4 draaiende prismatische met zijde beklede ziften. Ook in de Flietermolen te Tollembeek wordt gebruik gemaakt van dit molentype¹⁴.

3.2.7. Teneergang van de loonmaalterij en uitbouw van de boerderij

Na de gemoderniseerde bloemmolen – die hoe dan ook vanaf de jaren 1970 geleidelijk in onbruik zou raken-, was het de beurt aan de boerderij om uit te breiden en te moderniseren. Vandaar onder meer de uitbreiding van de melkveestall en de uitbouw van de varkenshouderij (zie hoger: 2.2. en 2.3.). Hoe duidelijker het hem immers werd dat de pure kleinschalige loonmaalterij snel bergafwaarts aan het gaan was, hoe meer vader Joannes De Troch in de jaren 1960 en '70 inzette op de nog steeds gemengde boerderij. Gedurende die jaren kon de maalder heel wat percelen (pacht)grond overnemen van omwonende boeren die hun boerderij stopgezet hadden. Als maalder had hij het voordeel dat hij het geoogste graan op de molenzolder kon stockeren en zelf tot veevoeder verwerken. In de 100 jaar oude schuur kwam een kelder voor aardappelbewaring. Tot ongeveer het einde van de jaren '70 werd het akkerland, behalve voor het ploegwerk, in hoofdzaak nog bewerkt door levende paardenkracht.

De molenbedrijvigheid verminderde zienderogen en werd meer en meer complementair aan de landbouwbedrijvigheid. Deze complementariteit was trouwens de enige mogelijkheid om de molen nog economisch overeind te houden.

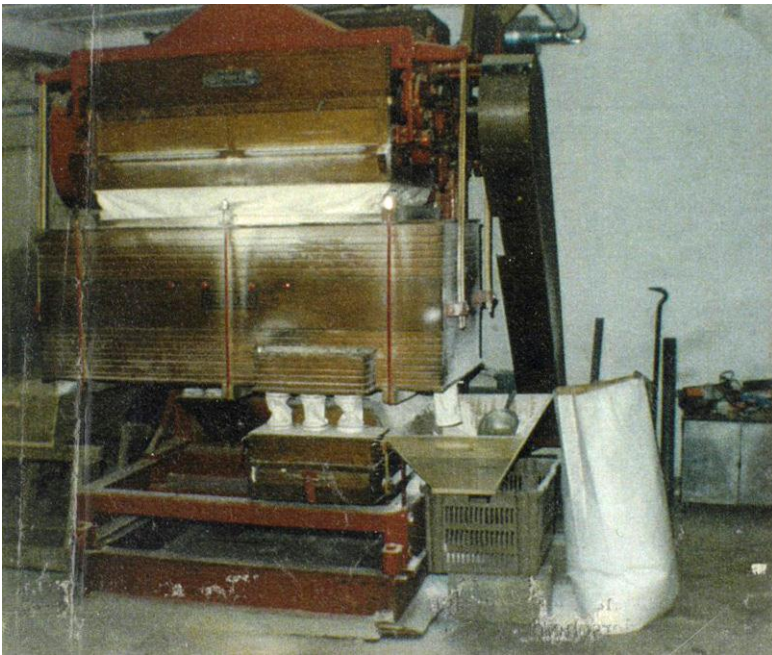
Vergeten we ook niet dat gaandeweg de periode waarin de boeren tegen vergoeding hun graan in een lokale molen lieten malen, tot het verleden ging behoren. Door de ontmenging en specialisatie waren de veehouderijen immers aangewezen op de aankoop van veevoerders bij een beperkt aantal grootschalige veevoederfabrieken. Deze evolutie heeft zich razendsnel, bijna sneller dan de duur van één enkele generatie (1950 – 1980), kunnen voltrekken.

In 1983 werd Joannes De Troch 65 jaar en kon hij terugblikken op een feitelijke loopbaan van een halve eeuw. De Klapscheutmolen had 411 jaar lang gemalen.

3.2.8. Verdere uitbouw van de boerderij door Jozef De Troch

In hetzelfde jaar nam zoon Jozef de boerderij over. Feitelijk had hij er voorheen al gedurende verscheidene jaren heel wat werk verricht. In 1985 verbouwde hij de “nieuwe molen” tot woonhuis; de maalinstallatie kon overgenomen worden door een coöperatieve speltmaalterij in Walcourt. Jozef breidde zowel de melk- als de jongveestallen uit en bouwde ook de loods, gelegen tussen de schuur en de stallen, verder uit. Daarvoor stuitte hij evenwel op een belangrijke hinderpaal, met name de diversiteit van de achtereenvolgens gebouwde en verbouwde stallen. Die situatie liet geen optimale en efficiënte werkorganisatie toe. De nodige investeringen hiertoe waren weinig aantrekkelijk, aangezien de landbouw en de veehouderij feitelijk al decennia lang in crisis zijn, met lange en sociaal onverantwoorde werktijden, grote onderlinge concurrentie en onderbetaalde arbeid.

¹⁴ <http://www.molenechos.org/molen.php?AdvSearch=578>

Figuur 2.33: de cilindermolen met plansichter, zoals geïnstalleerd in een speltmaalterij te Walcourt, 1985 (Bron: Archief familie De Troch)

3.2.9. Investeren in Horeca

In 1998 besliste Jozef om de veehouderij (melkvee, varkens) quasi volledig stop te zetten en de toen anderhalve eeuw oude schuur om te bouwen tot de huidige taverne, “De Voet van Keizer Karel” genaamd. De landbouwbedrijvigheid werd verdergezet met de uitbating van akkerteelten en weiland. Qua veehouderij werden voortaan enkel nog paarden gehouden.

3.2.10. Verdeling van de familiegoederen

Parallel hiermee werden binnen de familie, onder impuls van Wies, tijdens de periode 1998 – 2007 de nodige administratieve stappen gezet en onderhandelingen gevoerd om tot een verdeling en een schenking te kunnen komen van de onroerende eigendommen (grond en gebouwen). Dit zou voor Wies de weg kunnen vrijmaken – en hem tevens een extra financiële mogelijkheid bieden – om het herstel van de intussen wegwijnende watermolen te kunnen aanvangen.

Begin 2010 konden de 12 moeizame “trekkersjaren” uiteindelijk bezegeld worden met de nodige notarisakten. Na de aanduiding van een molenbouwer en de indiening van aanvragen bij de Vlaamse Overheid voor het bekomen van onderhoudspremies¹⁵, kon op 20 augustus 2012 gestart worden met het herstel van de waterinfrastructuur, van de steenzolder en van één steenkoppel (zie verder).

In 2014 gingen alle gebouwen, met uitzondering van de watermolen, de spaarvijver en een gedeelte

¹⁵ Oorspronkelijk was, sedert halfweg de jaren 2000-2010, de piste onderzocht van één globaal restauratieproject, geleid door een architect. Financieel bleek deze optie, ondanks de mogelijkheid tot het bekomen van een beduidende erfgoedpremie, echter volstrekt onhaalbaar. Er werd uiteindelijk gekozen voor een maximaal pragmatische aanpak “in kleine stapjes”, met het oog op de eventuele oprichting van een coöperatieve vennootschap met sociaal doel in een latere fase. In eerste instantie achtte molenaar Wies het belangrijk dat de molen opnieuw zou kunnen draaien en malen.

van de melkveestal uit 1962, over op een nieuwe eigenaar en uitbater (familie Van Huychem).

Het ouderlijke woonhuis en aangrenzend het gebouw van de vroegere hopast, bleef voorlopig nog eigendom van Regine De Troch, maar is in 2016 eveneens overgenomen door de Dhr. Van Huychem.

3.2.11. De Klapscheutmolen in de 21ste eeuw: beschermd erfgoed

Na het stopzetten van de watermolen diende Joannes, daarin bijgestaan door zijn oudste zoon Wies, in de loop van de jaren 1980 een aanvraag in voor het erkennen van de molen als beschermd monument.

Op 10.06.1992 werd effectief het besluit van de Vlaamse Gemeenschap genomen tot bescherming als monument en werd tevens de onmiddellijke omgeving erkend als beschermd dorpsgezicht (zie hoofdstuk 1). Bij besluit van 09.07.1996 werd de bescherming als monument uitgebreid met de spaarvijver, het verdeelwerk en de molenloop (bovenbeek). Voor een overzicht van de verschillende erfgoedelementen, horend bij het beschermde molengebouw, wordt verwezen naar hoofdstuk 3.

Sedert januari 2010 is het molengebouw in het bezit van Wies De Troch¹⁶.

In augustus 2012 begon het herstel van de watermolen. De muren van de bovenbeek, de steunmuren van de waterval, de maalgoot en het sluiswerk, alsook de steenzolder en één steenkoppel werden in 2012 en 2013 heropgebouwd. In 2014 werd ook het bovenslagrad vernieuwd en teruggeplaatst. Op 28 oktober 2014, klokslag om 15 uur, draaide de Klapscheutmolen opnieuw, na 31 jaar stilstand.

Het vorige metalen rad had de molen aangedreven van 1910 tot 1983. De erg toegenomen vervuiling van het beekwater vanaf de jaren 1950, onder meer met detergents, bracht mee dat in 1983 de schoepen al bijna volledig doorgeroest waren. Een aantal schoepen waren overigens al vernieuwd geweest door een schoonzoon van Joannes.

Daarna hadden de 31 jaren stilstand de verdere aftakeling meegebracht...

In september 2012 werd het rad gedemonteerd en voor vernieuwing weggevoerd. De spaken, de naaf en de as konden echter nog gerecupereerd en opnieuw gebruikt worden.

Dit was ook het geval voor het gietijzeren binnenwerk. Het grote molenwiel in de asput, parallel met het rad, bleek nog volledig intact en draaivaardig te zijn. De staande aandrijvende as van het laatste maalvaardige steenkoppel – in molentermen peerijzer genoemd – was in 1983 nog vernieuwd geweest door een buurman van molenaar Joannes. Mits enkele relatief kleine ingrepen en smering van de aslagers, kon op de bewuste dinsdag 28 oktober 2014 het hele raderwerk, nadat op 3 uur tijd het vernieuwde waterwiel op zijn as gemonteerd was, bijna geruisloos en meteen aan het draaien gebracht worden. Molenmaker Henri Van De Velde, waar het raderwerk in 1910 tweedehands was aangekocht, zou heel fier geweest zijn... Zijn werk was nu in ere hersteld door molenmaker Eric Vanleene, molenbouwer van zowel windmolens als watermolens.

16 Momenteel is Wies vrijwillig molenaar op de Klapscheutmolen en bedrijvig in de uitbouw van het toekomstig erfgoedproject rond de Klapscheutmolen.

Heel recent, in februari en maart 2016, is ook de spaarvijver boven de molen opnieuw uitgebaggerd en werden de oevers van de Keurebeek, die als openbaar domein de natuurlijke grens vormen tussen de boomgaard en de gebouwen van de Klapscheutmolen, fraai verstevigd. Het betreft eigenlijk een dienstverlening vanwege de provincie Vlaams-Brabant, in het kader van de algemene onderhouds- en investeringsopdrachten aan de onbevaarbare waterlopen waarvoor zij bevoegd is.

Samenvatting Deel I

Tijdslijn geschiedenis vanaf de 18de eeuw: families, gebouwen & infrastructuur, molens en maalinstallatie(s)

Tijdslijn	Families	Gebouwen en infrastructuur	Molens, maalinstallaties
Midden 15de eeuw		Lemen molentje met <i>onderslagrad</i> ; beekje Drijvelingslos <i>“in den broecke van Clapschetten”</i>	
1572		Molengebouw + woning en spaarvijver; houten bovenslagrad	Aankoop Klapscheutmolen
1695	Vernietiging archief door bombardement op Brussel		
18de eeuw tot 1839	Eigenaars Wambacq, Van Den Bossche, Moens en Londoos (vanaf 1819)		
1804 - 1839	Mulder Jacobus Van Lierde		
1839	Petrus Josephus De Smet (windmolen Denderwindeke) - Maria Theresia Vranckx (windmolen Vollezele)		
1857			Aankoop Vonkaertmolen
1859	Maria Catharina De Smet huwt met Petrus De Troch	14 kinderen – 3 blijven in leven: 1861: Petrus Josephus 1877: Maria Herondina 1878: Gustaaf Clement	
1860		Bouw wagenhuis, hopast, bakoven	
Na 1860		Bouw schuur, melkvee- en varkensstal	
1869	Overlijden van Petrus Josephus De Smet		
1886	Overlijden van Petrus De Troch		Zonen Petrus Josephus De Troch en Gustaaf Clement verzekeren de

			continuïteit van de Klapscheutmolen
1899			Verkoop Vonkaertmolen
1906	Gustaaf Clement installeert zich als molenaar		Overname Klapscheutmolen
1910			Vernieuwing waterrad (metaal) en vernieuwing binnenwerk (aandrijving maalinstallatie): 3 steenkoppels
1911	Huwelijk Gustaaf Clement met Maria Pelagia Van Cauter	Kinderen 1914: Regine 1916: Albert 1918: Joannes 1920: Frans 1930: Emile	
1916	Overlijden Maria Catharina De Smet		
1925			Plaatsing builmolen in watermolen
1929			– Nieuwbouw mechanische (graan)molen – Builmolen in nieuwe molen
1932	Overlijden Emile (windpokken)		
1933	Joannes (15 jaar) neemt bedrijf (bedrijvigheid) over		
1941	Overlijden Albert (tuberculose)		
1942	Huwelijk Regine met Karel Van Lierde		
1944	Overlijden Regine (pneumonie)		
1945	Overlijden Gustaaf Clement (hartinfarct)		
1945-'50		Omlegging Klapscheutstraat Verplaatsen mestvaalt	– Plaatsing elektromotoren in beide molens <u>Gebouw watermolen:</u> – Vervanging steenkoppel door elektrisch aangedreven

			“patentmolen”; – Plaatsing graanpletter – Luiwerk elektrisch aangedreven – Plaatsing “graantrieur”
1950			Afbraak helpt oud molengebouw (woongedeelte) + nieuwbouw woning langs Klapscheutstraat
1951	Huwelijk Joannes De Troch met Maria Paula Bellemans	Kinderen 1952: Aloïs (Wies) 1953: Denise 1956: Regine 1961: Leen 1962: Jozef (Jos)	
1954			Aankoop cilindermolen met plansichter voor de tarwemolen
1962			Nieuwe melkveestal (afbraak helpt oude stal)
1966			Verbouwing hopast tot varkensstal
1973			Brand varkensstal; vernieuwing gebouw
1978	Overlijden Maria Pelagia		
1980	Overlijden Philomena Rooselaers (dochter van Maria Herondina De Troch, nicht van molenaar Joannes, sedert 1976 opnieuw inwonend in Klapscheut)		
1983	Joannes op pensioen		Watermolen stopgezet
1983 – 1985	Jos neemt boerderij over Stopzetting varkenshouderij	Verbouwing mechanische graanmolen tot woonhuis	Tarwemolen stopgezet, verkoop maalininstallatie; verbouwing tot woonhuis
1983- begin jaren '90	Joannes blijft graanpletter en elektrisch aangedreven steenkoppel bedienen tot begin jaren 1990		

1996			Watermolen en vijver erkend als beschermd erfgoed
1996 – 1998		Verbouwing schuur tot restaurant “De Voet van Keizer Karel”	
26 januari 2000	Overlijden nonkel Frans		
8 mei 2003	Overlijden vader Joannes		
19 januari 2010	Schenking en verdeling familiegoederen		
2012	Aanvang herstel Klapscheutmolen		Herstel beekmuren, waterval, maalgoot, sluiswerk, waterrad
6 maart 2014	Overlijden moeder Maria Paula Bellemans		
28 oktober 2014			De Klapscheutmolen draait opnieuw

Deel II: landschappelijke elementen

Binnen de perimeter van het dorpsgezicht/beheersplan, planologisch volledig gesitueerd in een natuurgebied (Gewestplan Halle-Vilvoorde), kunnen voornamelijk volgende landschapselementen genoemd worden:

- de spaarvijver, met oeverbeplanting;
- het verdeel- en sluiswerk vanuit de bovenbeek naar de molen, met zicht op het molengebouw;
- de aangrenzende boomgaard, gelegen tussen de spaarvijver en het beekje van de Drijvelingslos.

1. De spaarvijver

Zoals hoger vermeld is heel recent de spaarvijver in ere hersteld als volwaardig landschappelijk element in de watermolenomgeving.

Zoals we weten was de spaarvijver boven de Klapscheutmolen een economische noodzaak. Op momenten dat er niet gemalen wordt, kan de beek opgestuwd worden en wordt het beekwater in de vijver geleid. Het opgespaarde watervolume wordt dan als bijkomende reserve aangewend tijdens het malen. Deze functie is uiteraard vooral belangrijk tijdens droge perioden.

Zoals hierboven vermeld heeft de vijver een totale oppervlakte van ongeveer 30 are. Aangezien de vijver tijdens de jaren 1940 tot begin van de jaren 1950 ook gebruikt werd voor bevissing -verhuurd werd aan een vissersclub uit Brussel- is er aan de kant van de Klapscheutstraat ook een zogenaamde kweekvijver. De oppervlakte hiervan is veel kleiner, maar is wel begrepen in de totale oppervlakte van 30 are. De nuttige oppervlakte voor de functie van de spaarvijver is bijgevolg enkele are kleiner: eerder 20 à 25 are. De vijverdiepte bedraagt 1,0 tot 1,5 m.

Aangezien er in het stilstaande water voortdurend bodemdeeltjes en organisch materiaal (bladeren...) tot bezinking komen, is het nodig de vijver regelmatig uit te baggeren.

De vorige schoonmaakbeurten dateren al van 1890, respectievelijk 1937. Over deze van 1937 heeft molenaar Joannes in zijn memoires een pittig verhaaltje neergeschreven.

“Voor de schoonmaak van 1937 had molenaar Gustaaf een systeem uitgedacht waarbij gebruik gemaakt wordt van de waterstroming om het slib uit de vijver naar de beek af te voeren. Er kwam geen enkele machine aan te pas en toch verliep alles met een minimum aan mankracht. De werken duurden ongeveer drie maanden en om de goede afloop te vieren hield Gustaaf op zondag 25 juli 1937, in samenwerking met de fanfare waarvan hij ondervoorzitter was, een Vlaamse Kermis op de boomgaard rond de vijver. Er was voor die gelegenheid ook een vijverboot (3,5 x 1,8 m) aangekocht, die op die kermisdag zijn dooptocht (de “Regine”) op de vijver mocht invaren.”

Het verhaal gaat ook over de uitgelaten sfeer van die dag, waardoor zich een incident voordeed. Enkele bootvaarders waren overmatig boven hun theewater gekomen en gingen op een zeker moment met de vijverboot over kop. Eén ervan dreigde te verdrinken, maar kon nog tijdig gered worden door alerte medefeestvierders. Het drietal is in de Wambeekse overlevering nog steeds met naam en toenaam gekend. Immaterieel erfgoed?

Vanaf het begin van de jaren 1950, tot 1988, deed de vijver ongevraagd dienst als bezinkingsbekken voor het afvalwater van een enkele km stroomopwaarts gelegen slachthuis (Eizeringen, gehucht van Sint-Kwintens-Lennik). Het was een tijd waarin “alles” mogelijk was en het respect voor het leefmilieu dikwijls heel ver te zoeken was... Niet alleen was daardoor visteelt onmogelijk geworden. Bovendien bouwde zich door de aanvoer van dikwijls nog rood gekleurde stinkende blubber een dikke sliblaag in de vijver op. Sliblaag die nog extra aangedikt werd door de verlanding vanwege het onbruik vanaf halfweg de jaren 1980. Het was zeker een verdienste van nonkel Frans, broer van molenaar Joannes, dat deze met heel veel geduld en tijd gedurende dagen en maanden kruiwagens slib uit de vijver haalde, om het in de molenmoestuin als zeer vruchtbare bodem te kunnen aanwenden. Twee vliegen in één klap, als het ware.

Toch waren de inspanningen van nonkel Frans onvoldoende om een relatief recent gezamenlijk idee en voorstel vanwege de Provincie Vlaams-Brabant en de Gemeente Ternat te kunnen realiseren. Dit voorstel betrof het gebruik van de spaarvijver als wachtbekken in geval van hoog water. In de loop van de jaren 1970 en 1980 nam de frequentie en de intensiteit van hoge waterstanden en overstromingen in de benedenbeddingen van de zijbeekvalleien van de Bellebeek immers toe.

Deze waren in de eerste plaats te wijten aan de steeds grotere inbeslagname van oppervlakten met een zeker infiltrerend vermogen (bos, weide, begroeide akkers) door gebouwen, wegen en parkings. Bovendien werd woningbouw dikwijls nog uitgebreid en toegestaan in feitelijke overstromingsgebieden.

Weliswaar heeft de Vlaamse Overheid tijdens de jaren 1980 grote inspanningen gedaan door het inplanten van verschillende wachtbekkens op diverse plaatsen in de Bellebeekvallei. Maar het overstromingsrisico blijft desondanks nog steeds reëel.

De bijdrage vanwege de dienst onbevaarbare waterlopen van de provincie Vlaams-Brabant om de vijver uit te baggeren in ruil voor de mogelijkheid om deze als bufferbekken te kunnen gebruiken in geval van hoge waterstand, is dan ook helemaal terecht en verantwoord. Het levert een win-winsituatie op voor overheid en molenaar. Een ruwe berekening leert dat het om een bijkomend buffervolume in de grootte-orde van $(0,5 \text{ m} \times 2500 \text{ m}^2) = 1250 \text{ m}^3$ kan gaan. Deze laatste schoonmaakbeurt, inclusief het opruimen van wildgroei in de verlande vijver, nam ongeveer 3 weken in beslag en was beëindigd op 18 maart 2016.

Andere functies van de spaar- en buffervijver

– Visvijver

Zoals vermeld werd de vijver tijdens de jaren 1940 tot ongeveer halfweg 1950 verhuurd aan een vissersclub uit Brussel. Na de stillegging van de watermolen in 1983 plaatste ook Jozef De Troch gedurende nog enkele jaren karpers in een afgesloten gedeelte van de vijver.

– Recreatie

De oudere burens van de Klapscheutmolen halen nog heel regelmatig herinneringen op aan de stoeien en zwempartijen die ze tijdens hun tienerjeugd konden beleven in en rond de vijver. Tot de watervervuiling de pret kwam bederven...

Ook de zeldzame tochten met de vijverboot zijn nog niet door iedereen vergeten.

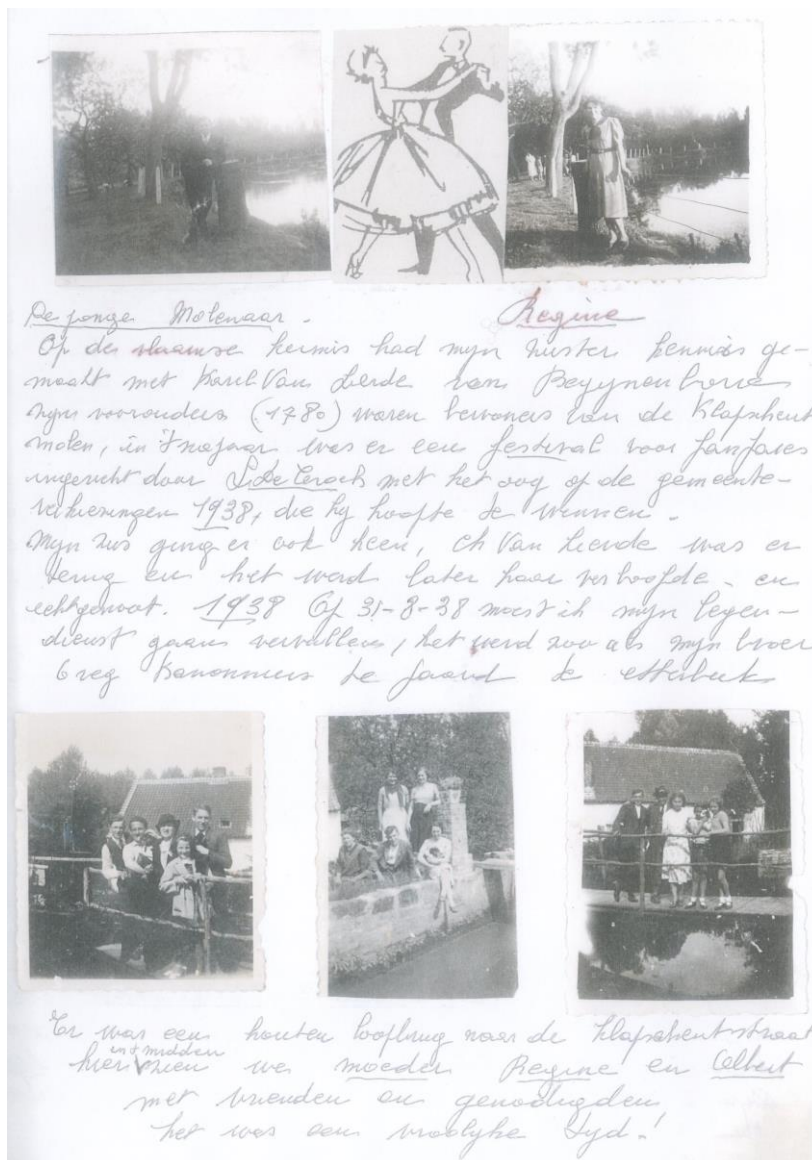
Oeverbeplanting rond de vijver

Aan de kant van de boomgaard en de Drijvelingslos is de vijver momenteel afgezoomd door een rij essen. Deze werden in de jaren 1990 door Jozef De Troch aangeplant, als bijkomende natuurlijke afsluiting voor het vee.

Tussen de spaarvijver en de kweekvijver staat – sedert “mensenheugenis” – een treurwilg.

2. Het verdeel- en sluiswerk vanuit de vijver en de bovenbeek

De plaats op de bovenbeek met het sluiswerk om de beek op te stuwen en om het water in de maalgoot naar het waterrad te laten stromen was in vroegere tijden een trekpleister en verzamelplaats van familieleden, vrienden en kennissen. Er ligt daar ook een smal betonnen dienstbrugje over de beek. Het brugje wordt als het ware geaccentueerd door een opstaand balkvormig zuiltje aan de kant van de moestuin. Dit geheel vormde destijds het decor voor menige groepsfoto of schilderij.

Figuur 2.34: groepsfoto's en portretten langsheen de vijver en de beek (bron: archief familie De Troch)

Figuur 2.35: recente groepsfoto boven aan het “schof”, (uitstap Molenvereniging Pajottenland, juni 2015). Links: de bediening van het sluiswerk naar de waterval, gemonteerd op de betonnen strekdam. Op de voorgrond: het sluiswerk tussen de bovenbeek en de maalgoot. (Foto: Wies De Troch)

In de jaren 1970 werd ook nog een sluisplaat met schroefas geplaatst voor het verbindingskanaaltje tussen de vijver en de bovenbeek, aan de kant van de vijver.

Hoewel het geheel van de waterinfrastructuur (vijver, beek, sluiswerk tussen vijver en bovenbeek, sluiswerk naar waterval, sluiswerk naar maalgoot, maalgoot, waterrad) geen relatief grote oppervlakte in beslag neemt, gaat het om een specifiek en typisch element dat onverbrekelijk deel uitmaakt van het molen- en vijverlandschap.

3. De aangrenzende boomgaard

Figuur 2.36: wandelaars in boomgaard, activiteit van de Molenvereniging van het Pajottenland vzw, 7 juni 2015 (Foto: Wies De Troch)

De boomgaard, gelegen tussen de vijver en het beekje van de Drijvelingslos, heeft een totale oppervlakte van ongeveer 65 are. Niet enkel inzake inplanting maar ook qua reliëf is dit perceel een overgang van de hoger gelegen vijver naar de beduidend lager gelegen bedding van het beekje naast de Drijvelingslos.

De naam “boomgaard” dekt momenteel niet meer de echte lading: er staan nog slechts 4 fruitbomen (appelbomen), relictten van een ooit dicht bezette boomgaard met hoogstammige appelbomen met diverse traditionele variëteiten (Jacques Lebel, Reinette, Sterappel, oogstappel, e.a.), naast enkele kerselaars, perelaars (Jefkenspeer,...) en pruimelaars. Tijdens de jaren 1945 tot 1965 werden appeloogsten genoteerd in de grootte-orde van 7 ton. De oogst werd elk jaar vanaf eind september een tijd in vrac gestockeerd in de schuur. Een deel werd aan de groothandel verkocht, een deel werd ter plaatse verkocht of weggeschonken aan particulieren, en uiteraard was er ook een wintervoorraad voor eigen verbruik.

4. De parking

Het betreft een perceel grond (oppervlakte 24,52 are, kadastrale referenties Ternat/2de Afd/Wambeek/Sectie B/652), ten zuiden grenzend aan de verbindingsstraat van de Klapscheutstraat met de Drijvelingslos, ten westen aan de Klapscheutstraat, ten noorden aan het bosgebied langsheen de Keurebeek, ten oosten aan de Keurebeek.

De westelijke kant van het perceel, ongeveer één vijfde van de oppervlakte ervan, was tot halverwege van de jaren 1990 in gebruik als moestuin. Daarna werd dit deel uit gebruik genomen en is het enkel nog begroeid met gazon.

Tot de jaren 1960 was het perceel, behalve het gedeelte moestuin, in gebruik als weide of akkerland voor de boerderij van de familie De Troch-Bellemans. Vanaf de tweede helft van de jaren 1960, gelijklopend met de uitbreiding van de boerderij, werd dit perceel meer en meer gebruikt als opslagplaats voor kuilen van voederbieten en sleufsilos van deegrijpe voedermaïs, daarna ook silos van kuilgras.

Vanaf 1998, toen de schuur van de boerderij was omgebouwd tot het restaurant “De Voet van Keizer Karel”, werd door het aanbrengen van een grindbekleding het perceel aangepast om dienst te doen als parkeerplaats voor de restaurantbezoekers, functie die het vandaag de dag nog steeds vervult.

Bibliografie

Familie DE TROCH – BELLEMANS, Wambeek. Familie-archief.

W. DE TROCH, 1993. “*De watermolen van Klapscheut*”. Hoofdstuk 22 in het boek “Wambeek, bijdragen tot de geschiedenis”. Davidsfonds, Wambeek, blz. 263-280.

H.J. HERPELINCK, 1993. “*De Vonkaertmolen te Schepdaal en Wambeek (1853 – 1934)*”. Hoofdstuk 23 in het boek “Wambeek, bijdragen tot de geschiedenis”. Davidsfonds, Wambeek, blz. 281-291.

H.J. HERPELINCK, 2003. “*De watermolen van Klapscheut te Wambeek (voor 1450 – heden)*”. Tijdschrift “Molenecho's” van april-juni 2003, blz. 75-85.

Foto's: W. DE TROCH, Familie-archief DE TROCH-BELLEMANS, H.J. HERPELINCK, Koninklijk Instituut voor het Kunstpatrimonium Brussel, J. VERPAALLEN.

Kaarten: www.Geopunt.be

1. Gebouwen

Figuur 3.1.a - 3.1.b: Kadasterplan en luchtfoto met benaming van de verschillende gebouwen binnen de site

1.1. Watermolengebouw met geïntegreerde molenwoning

1.1.0. Algemeen

Het watermolengebouw heeft een rechthoekige plattegrond met benedenverdieping, graanzolder en zadeldak (Boomse pannen: gesmoorde aan de oostzijde, rode aan de westzijde). De maalinstallatie en woonvertrekken vormen één gebouw.

Het vermoedelijke bouwjaar is 1572, het gebouw heeft een rechthoekige plattegrond. De ramen met hebben traditionele luiken (“blafuren”) aan de voorkant (kant binnenkoer). Oorspronkelijk was dit een rij van 3 vensterramen; na afbraak van de helft van het gebouw in 1950 bleef nog één venster raam over aan de voorkant en één venster raam aan de achterkant.

Oorspronkelijk bestond het gebouw uit een molengedeelte (ruimte voor steenkoppels op gelijkvloers, “hel” = put voor de aandrijving met raderwerk), steenzolder, graanzolders en woonruimten. Vanaf 1950 blijft er nog een molengedeelte, twee graanzolders en één als traditionele keuken ingericht gedeelte (“oude keuken”) over. Deze laatste is echter ongeschikt voor bewoning.

Verbouwingen:

- nieuwe watergevel tijdens de 19de eeuw; jaartal niet bekend;
- nieuwe binnenschoorsteen in traditionele stijl, gebouwd parallel met nieuwbouw woonhuis 1950;
- dwarsmuur (scheidingsmuur benedenverdieping tussen molenruimte en oude keuken) vernieuwd rond de helft van de jaren 1970.

Erfgoedelementen:

- architecturaal typologische restant van een watermolen met geïntegreerde molenaarswoning uit de 16de eeuw.

1.1.1. Oostgevel – gevel binnenkoer

Figuur 3.2: Gevel koerzijde

Overblijvend deel van een oorspronkelijke gevel bestaande uit de deuren naar de molen en oude keuken en 3 raamtraveeën. Momenteel, na de afbraak van het rechter deel in 1950, zijn nog de beide deuren en 1 van de 3 raamtraveeën overgebleven. De gevel situeert zich gedeeltelijk langsheen de binnenkoer en is gedeeltelijk opgenomen in de naastgelegen melkvee- en varkensstal.

Figuur 3.3: Vorstschade tot op ca 1,5 meter

Gevel in metselwerk, bestaande uit een lange, brede en platte baksteen met afmetingen 26x13x5 (Spaans formaat - “Voet van Keizer Karel”), met kalkvoeg. Onderaan bevindt zich een uitspringende plint, in een baksteen van hetzelfde formaat doch donkerder rood en bijgevolg vermoedelijk harder gebakken.

Gevel en plint werden herhaaldelijk voorzien van een kalkverflaag. De gebruikte steen is immers een zachte steen, die nood heeft aan een extra beschermingslaag. Soms jaarlijks, zeker tweejaarlijks werd een nieuw laagje van luchtkalk en alkalibestendig pigment aangebracht. Wij vinden nu stroken terug waarop

tientallen kalklagen aanwezig zijn. Onder deze lagen zijn er plaatselijk nog sporen aanwezig van een cementering. De onderste ca 1,5 m vertoont vorstschade, binnen wordt duidelijk dat er tot op deze hoogte opstijgend vocht aanwezig is, tot boven de houten lambrisering.

Links in de gevel van de binnenkoer bevinden zich naast elkaar de toegangsdeur tot de molen en deze tot de molenwoning.

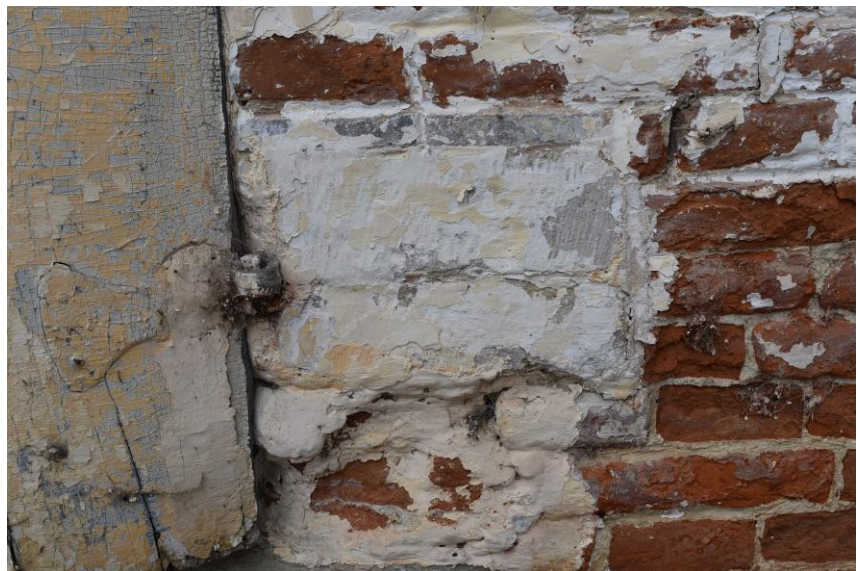
Het bovenlicht van de toegangsopening tot de molen werd dicht gemetst, het oorspronkelijk houten linteel is nog aanwezig in de gevel. In de linker ongeschilderde deurslag is een negblok in witsteen zichtbaar ter hoogte van het deurslot. De deur zelf bestaat uit eenvoudig houten schrijnwerk met verticale beplanking. Langs de binnenzijde kan de deur behalve door het slot zelf, ook afgesloten worden door middel van 2 schuifstangen.

De hogere toegangsdeur tot de oorspronkelijke molenwoning bestaat opnieuw uit een eenvoudige, hier tweekleurig geschilderde houten deur, met daarboven een bovenlicht. Centraal in het bovenlicht bevinden zich 2 raampanelen in structuurglas, met daarrond een omkadering in gekleurde glaspanelen. Vrijwel alle glaspanelen zijn gescheurd. Op de metalen raambruggen werd het jaartal “1572” geplaatst. Dit is een latere toevoeging, want ze is niet aanwezig op foto's voor 1950. De deur heeft een houten linteel, de arduinen dorpel is in 2 gebroken.

Het dubbel opendraaiend, eenvoudig geprofileerd houten raam met bovenlicht heeft een vierkante raamverdeling. De luiken zijn eveneens verdeeld in vierkanten, langs de achterzijde zijn dit eenvoudige houten panelen. Het raam is wit geschilderd, de luiken tweekleurig.

Het houten buitenschrijnwerk is sterk verweerd. De witstenen dorpel en het houten linteel werden mee gekaleid met de gevel. De witstenen dorpel is eveneens sterk verweerd. Rechts zit het luik bevestigd in een negblok in witsteen.

Links boven de raamopening is een eenvoudig, wit geschilderd anker zichtbaar. Tussen het raam en de deur is er een verticale bouwnaad of scheur zichtbaar.

Figuur 3.4.a en 3.4.b: Het eenvoudig geprofileerde keukenraam met witstenen negblok

Het metselwerk tussen en boven de 2 deuren bevindt zich in slechte staat. De gevel staat links en rechts van de deur naar de molen verticaal in twee verschillende richtingen uit het lood. Het metselwerk van de aanpalende stal volgt de schuinstand van de oostgevel.

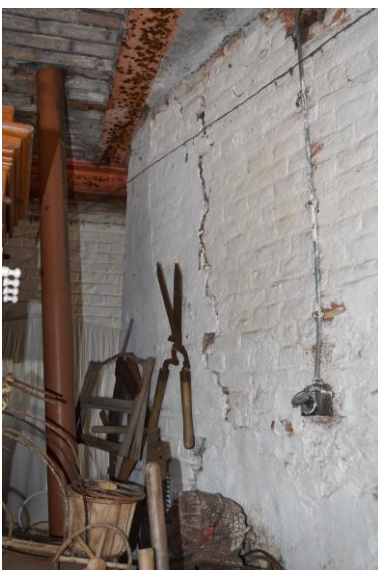
Figuur 3.5: De inkomdeur naar de molen vormt een knikpunt in de verticale scheefstand van de molen

Het dakvlak bestaat langs de koerzijde uit gesmoorde dakpannen, de nok buigt door. De dakoversteek bestaat uit niet-geprofileerde hondjes waarboven de eenvoudige bebording van de dakoversteek zichtbaar is. Het dak heeft een zinken halfronde hanggoot.

Het uiterst linker geveldeel is opgenomen in de melkvee- en varkensstal. Ongeveer in het midden van de muur bevindt zich hier het anker van de steenzolder van de molen. Rechts van het anker zijn er verticale scheuren zichtbaar, vermoedelijk vertrekken deze vanaf de bovendakse opleg van één van de moerbalken van de molenzolder (zie ook beschrijving interieur molengebouw).

Rechts naast de hoek is een zware verticale scheur zichtbaar. Het hier op aansluitend deel van de watergevel werd in 1962, net voor de aanbouw van de stal aan de watermolen, wegens de slechte staat voorzien van een gemetste voorzetwand.

Het geveldeel boven het plat dak van de melkvee- en varkensstal is eveneens in zeer slechte staat, de samenhang van het metselwerk is hier voor een groot deel verbroken.

Figuur 3.6.a en 3.6.b: De zware verticale scheur (foto links) en de slechte staat van de bovendakse gevel (foto rechts)

Erfgoedelementen:

- oorspronkelijk, wit gekaleid gevelmetselwerk in Spaans formaat. Er is nog een groot aantal oudere kaleilagen onder de huidige aanwezig in de gevel.
- oorspronkelijke deuopening molen met witstenen negblok. Het oorspronkelijk houten linteel van het inmiddels dicht gemetst bovenlicht is nog aanwezig, evenals dit van de deuopening zelf.
- oorspronkelijke deuopening naar molenaarswoning – deur met bovenlicht in structuurglas.
- raamopening: historisch eenvoudig raamschrijnwerk (incl. luiken), opening met witstenen negblokken en dorpel. Overblijvende restant van de oorspronkelijke 3 identieke raamopeningen.
- oorspronkelijke gevelankers.
- dak: gesmoorde dakpannen (echter wel herplaatst), dakoversteek met eenvoudige niet-geprofileerde hondjes.

1.1.2. Zuidgevel – watergevel

Figuur 3.7: De watergevel en maalsluis vanaf de beek

Figuur 3.8: De watergevel met het rad en maalsluis en langs de rechterzijde aangrenzend de uit 1962 daterende melkveestal

De watergevel werd tijdens de 19de eeuw hermetst, de hoekzones bestaan wel nog uit het oorspronkelijke metselwerk. Het nieuwe metselwerk werd uitgevoerd in formaat 19 x 8,5 cm, met een lagenmaat van 7 cm en werd voorzien van een kalkvoeg.

Langs de binnenzijde van de molen is er een duidelijke bouwnaad zichtbaar tussen de oostgevel en zuidgevel, die overeen komt met deze langs de buitenzijde van de gevel, op oude foto's voor de aanbouw van de melkveestal.

Figuur 3.9.a: Bouwnaad tussen oud en nieuw metselwerk langs de linkerszijde van de gevel (foto links)

Figuur 3.9.b: Bouwnaad langs de rechterszijde van de gevel, voor aanbouw van de melkveestal, jaren 50 (foto rechts – bron: archief familie De Troch)

Het onderste deel van de gevel, dat sterk waterbelast is door de werking van het rad, werd bij de restauratie van het molenrad in 2012 gekaleid. Onderaan de gevel, net boven de waterlijn, is er metselwerk in een ander formaat aanwezig, mogelijk gaat het hier wel nog om oorspronkelijk (funderings)metselwerk.

Er is een eenvoudig smeedijzeren nokanker aanwezig, met daaronder langs elke zijde 2 ankers t.h.v. de gordingen. Op de opmetingstekeningen van Architectenateljee Ark uit 2005, bemerken we langs de linkerszijde nog een bijkomend anker. Het is niet duidelijk of dit er effectief ooit geweest is of niet, er is hier in elk geval geen opening aanwezig in het metselwerk.

Vanaf de linker dakrand verloopt er een zware scheur naar de rechter bovenhoek van het luik. Deze loopt door tot aan de binnenzijde van de muur.

Bovenaan de topgevel, ter hoogte van de graanzolder, is een verticaal betonnen blokraam zichtbaar, voorzien van een betonnen dorpel en linteel. Boven het linteel is er een rollaag zichtbaar in de gevel, doch met een beperktere breedte dan het betonnen linteel. De restant van een oorspronkelijk kleiner raam?

Een houten luik met houten linteel geeft uit op de maalgoot. Het metselwerk boven het linteel is uitgewerkt met 2 kopse lagen.

Op dezelfde hoogte als het luik, maar meer naar rechts, is een houten raam met raamverdeling en houten linteel zichtbaar. Het metselwerk boven het linteel is opnieuw uitgewerkt met 2 kopse steenlagen. Het raam is voorzien van een witstenen dorpel, de lengte ervan komt echter niet overeen met de raambreedte. Links is er een witstenen negblok zichtbaar. Rechts bovenaan de dorpel is nog de duim van een vroeger luik aanwezig.

Lager in de gevel zijn er verankeringsplaten van de steenzolder aanwezig. Ook boven de maalgoot zijn er schijfvormige platen zichtbaar.

Figuur 3.10.a en 3.10.b: Zware scheur langs linkerzijde gevel (foto links) en raam rechts van het rad met aangepaste witstenen dorpel (foto rechts)

De melkvee- en varkensstal overlapt langs de rechterzijde gedeeltelijk met de watergevel, er is een bouwnaad zichtbaar tussen beide. Boven het volume van de stal werd, onmiddellijk naast de dakrand, een opening met houten linteel uitgekapt, als doorgang naar het plat dak van de stal.

Erfgoedelementen:

- historische 19de eeuwse watergevel, de aansluiting op het oorspronkelijk metselwerk en – formaat uit de 16de eeuw is nog aanwezig. Ook onderaan de gevel, tot boven de waterlijn, is mogelijk het oorspronkelijke metselwerk nog aanwezig.
- opening met luik en houten linteel naar de maalgoot.
- op één lijn met deze opening een 2de opening met historisch houten schrijnwerk en linteel. Witstenen dorpel en negblok (mogelijk gerecupereerd uit de oorspronkelijke watergevel?), duim van vroeger luik aanwezig.
- oorspronkelijke gevelankers en verankeringsplaten van de moleninstallatie.
- recenter betonnen blokraam bovenaan de watergevel met beperkte erfgoedwaarden, rollaag erboven als getuige van een oorspronkelijk kleinere raamopening of luik.

1.1.3. Westgevel – tuingevel

Figuur 3.11: Westgevel

De westgevel werd eveneens gemetst in de zachte steen in Spaans formaat, met afmetingen 26x13x5 cm. De gevel werd nog vrij recentelijk voorzien van een kaleilaag. Het metselwerk vertoont op verschillende plaatsen sporen van aanpassingen of herstellingen.

Uiterst links in de gevel bevindt zich een verticaal betonnen blokraam, als overgang naar het nieuwe woonhuis.

Het houten raam ernaast heeft een arduinen dorpel en linteel, met daarboven een ontlastingsboog met een beperkte kromming. De linker raamnég is recht uitgewerkt, de rechterzijde vertoont sporen van aanpassingswerken. Het raam is voorzien van dievenijzers.

Het volgende raam is een langwerpige betonnen blokraam, verdeeld in vierkanten en met een betrekkelijk lang houten linteel. De raamopening vertoont opnieuw sporen van aanpassingswerken (zie ook 1.1.5).

Uiterst rechts tenslotte, leidt een eenvoudige houten paneeldeur naar de steenzolder van de molen.

Figuur 3.12: Houten raam van de slaapkamer met ontlastingsboog, arduinen dorpel en linteel

Er zijn 4 gevelankers aanwezig in de gevel, waarvan het 2de van links een sieranker. Op zolderniveau, werden er onmiddellijk onder de kroonlijst 2 betonnen strookramen geplaatst. In de praktijk tasten deze de massiviteit van de borstwering en bijgevolg de stabiliteit van de gevel onder de spatkracht van het dak aan. Vanaf de rechterzijde van het sieranker verloopt er een scheur naar de muurplaat toe, doorheen het kaleiwerk dat pas enkele jaren geleden aangebracht werd.

Het maaiveld tegen de westgevel ligt hoger dan rond de rest van het gebouw. Mogelijk heeft dit te maken met het stijgend profiel van de aanpalende straat, met daarnaast ook de aanpassingen aan de beek voor het opstuwen van het water naar het bovenslagrad.

Het is niet duidelijk wat het oorspronkelijk maaiveld langs deze zijde was. De deur vanaf de steenzolder, langs de rechterzijde van de gevel, komt rechtstreeks uit op het maaiveld.

Langs de linkerzijde van de gevel werd er op een kleine meter van de gevel een gemetste keerwand gemaakt. De onderzijde van de 3 hier aanwezige ramen zit lager dan de bovenzijde van de keermuur en het niveau van de tuin. Onder de ramen verbreedt het metselwerk zich, mogelijk zit hier al voor een stuk het funderingsmetselwerk in zicht? Bovenop deze verbreding werd een betonbalk gegoten, naar aanleiding van het uitpuilen van deze gevel.

De vele bouwsporen aan de voet van deze muur geven aan dat de waterhuishouding van deze gevel zonder meer problematisch is. Van binnenuit werd de basis van het metselwerk herhaaldelijk hersteld met betonblokken/cement, ... Aan de buitenzijde is er recent – opnieuw – een hele buitenschil van het metselwerk losgekomen.

Ter hoogte van de keermuur zijn zowel het baksteenmetselwerk van de oorspronkelijke gevel, als het metselwerk van de voorzetwand, aan een versneld tempo aan het inkalven.

Figuur 3.13.a+b: keermuur langs linkerzijde van de westgevel

Vanaf het betonnen blokraam tot ca het rechter gevelanker duiken de metsellagen naar beneden. Ook in de tegenoverliggende oostgevel is dit een zwakke zone. Of werd deze zone op deze manier gemetst of hermetst?

Het dakvlak bestaat langs deze zijde, in tegenstelling tot de oostgevel, uit rode niet-gesmoorde dakpannen die gedeeltelijk verzakt of afgeschoven zijn, de nokpan is gecementeerd.

De doorschietende kepers zitten t.h.v. de dakoversteek in zicht, er zijn hier geen hondjes aanwezig, enkel tegen het gevelvlak zit er een enkele bebordingsplank. De muurplaat zit in zicht.

Het dak heeft een pvc halfronde hanggoot en regenwaterafvoer.

Erfgoedelementen:

- gevelindeling als synthese van een watermolen met geïntegreerde molenaarswoning.
- oorspronkelijk, wit gekaleid gevelmetselwerk in Spaans formaat.
- oorspronkelijke deuopening naar het niveau van de steenzolder, als verbinding tussen de molen en het rad.
- raamopening van de slaapkamer met arduinen dorpel en linteel, voorzien van dievenijzers. Waardevol historisch schrijnwerk met uitgewerkte profilering (zie ook 1.1.5). De raamopening vertoont sporen van aanpassingswerken.
- verticaal betonnen strookraam tussen de oude en nieuwe molenaarswoning, idem voor de horizontale betonnen blokraamen onder de dakrand: geen erfgoedwaarde
- verticaal betonnen blokraam t.h.v. het open gelijkvloers van de molen. Het betonnen blokraam op zich heeft weinig of geen erfgoedwaarde, het in verhouding vrij lange linteel en aanpassingssporen aan het metselwerk van de raamopening, verwijzen echter vermoedelijk naar een oudere raamopening.
- oorspronkelijke gevelankers, waarvan één sieranker en de overige eenvoudige ankers.
- dakvlak in rode dakpannen (herplaatst tijdens de jaren '80). De constructie van de dakoversteek is niet oorspronkelijk, d.i. zonder knik, hondjes en bebording, zoals wel nog aanwezig op historische foto's en in de oostgevel. De huidige constructie van de dakoversteek dateert opnieuw van de dakherstellingen in de jaren '80.

1.1.4. Waterrad, sluiswerk, waterval en muren bovenbeek

Figuur 3.14.a en 3.14.b: Waterval en maalgoot (foto links) – steunmuren bovenbeek (foto rechts)

De muren van de bovenbeek, de steunmuren van de waterval, de maalgoot, het sluiswerk, de steenzolder en één steenkoppel werden in 2012-2013 gerestaureerd en heropgebouwd. In 2014 werd ook het bovenslagrad vernieuwd en teruggeplaatst.

De muren van de bovenbeek, de waterval en het maalwerk werden hermetst in een rode baksteen met kalkvoeg¹.

De gemetste wanden van de maalgoot zijn langs de zijde van de waterval afgeboord met een dubbele laag kopse stenen. Daaronder werd een zinken kraal ingemetst, ter bescherming van het metselwerk. Op ongeveer 2/3de van de hoogte verslankt de constructie. Deze vertrapping van het metselwerk werd opnieuw uitgevoerd met een kopse laag, met daaronder een zinken kraal. Boven

¹“WDF Wimbledon red mixture”, geleverd door Steenfabriek Klinkers bv uit Maastricht

de vertrapping merken we een rij open stootvoegen. De 3 aanwezige gevelankers in dubbele boogvorm hebben sinds de restauratie geen constructieve functie meer. De binnenzijde van de maalgoot werd uitgevoerd in beton. De gemetste maalgoot mondt uit in een ijzeren maalgoot.

Figuur 3.15.a en 3.15.b: Maalgoot, sluiswerk en rad

De hoekpilasters van de maalgoot en waterval, evenals de muren van de bovenbeek zijn afgeboord in witsteen. Achter de sluis, langs de tuinzijde, merken we een kolomvormig, overhoeks geplaatst bakstenen volume.

De lossluis en maalsluis bevinden zich in ca. haakse opstelling op straatniveau, met een vrij sterk verval. Betonnen borst- en regelwerk, ijzeren sluischuiven, lossluis met schuine afloop en bediend met wielkje op schroef; maalsluis bediend door tandheugelsysteem.

Bakstenen en ijzeren maalgoot op betonnen onderbouw, voorzien van afsluitklep op uiteinde. Deze kan vanuit de maalruimte bediend worden.

Figuur 3.16: Maalgoot en sluiswerk

Figuur 3.17.a en 3.17.b: Het ijzeren bovenslagrad met bouten en klinknagels, heeft een diameter van ongeveer 3,50 m. De wateras is in ijzer met gietijzeren lagerblokken.

Vanaf het rad leidt een afvoerkanaal het water onder enkele gebouwen door, terug naar de beek. Over de ca 1ste meter lengte gebeurt dit d.m.v. een afdekking met een betonplaat (daterende uit 1962). Daarna volgt over ca 3 meter lengte een boogvormig gemetst gewelf. Tenslotte gaat het gewelf over in een ronde rioolbuis.

De ronde rioolbuis komt net voor het huidig terras van het restaurant samen met de andere tak van de Keurebeek, afkomstig van de waterval en eveneens voor een deel ingebuisd, zij het veel recenter dan de afvoerbuis van het waterrad (jaren 1980).

Figuur 3.19.a en b: afvoerkanaal vanaf het rad naar de beek.

Erfgoedelementen:

- industrieel-archeologische waarde als goed voorbeeld van een oud en heden nog volledig waterbouwkundig systeem daterend van 1572 en bedoeld om de Klapscheutmolen op een zo continu mogelijke wijze van water en dus van energie te voorzien. Het sluizensysteem is van een vrij indrukwekkende typologie.
- verschillende onderdelen van het oorspronkelijke (in 1910 nieuw aangekochte) waterrad, zijn na de recente restauratie bewaard gebleven.

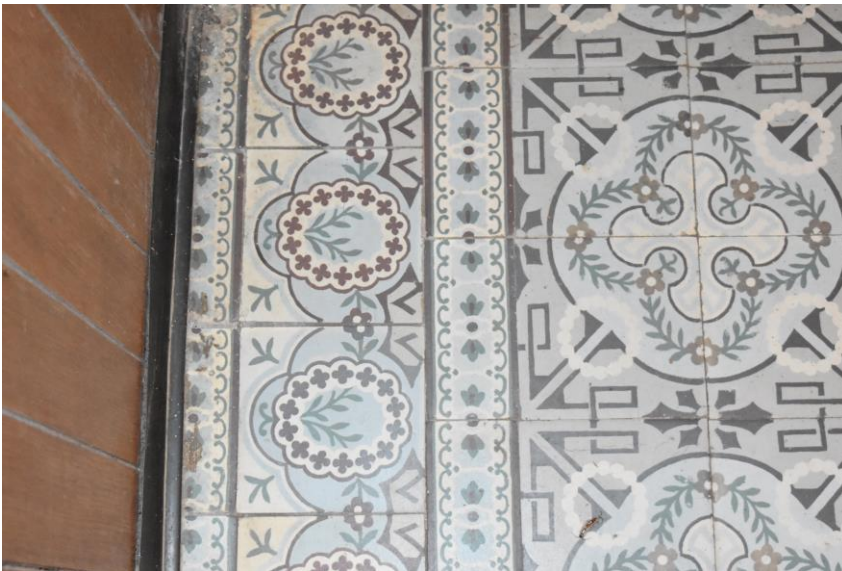
1.1.5. Interieur van de geïntegreerde molenaarswoning

De molenaarswoning – of wat er van over blijft na de gedeeltelijke afbraak rond 1950 – bestaat uit een inkomsas, dat de verbinding maakt met de eigenlijke molenruimte. Het inkomsas geeft toegang tot een keuken, met daarachter een slaapkamer. Naast de slaapkamer en toegankelijk vanuit de keuken bevindt zich half ondergronds een kleine badkamer. Boven de badkamer zien we een doorhangende koele berging, die echter enkel toegankelijk is vanuit het nieuwe woonhuis. De badkamer bevindt zich bovendien half onder het nieuwe woonhuis (zie gevels, plan gelijkvloers en plan verdieping).

Figuur 3.20: De oude keuken

De keuken heeft een vloer in cementtegels, uitgezonderd in de zone voor de schouw. De vloer staat opgebeld in het midden van de ruimte, in het verlengde van de deur naar het sas. De wanden zijn onderaan afgezet met een (niet oorspronkelijke) lambrisering. Tot in de zone boven de lambrisering merken we sporen van opstijgend vocht – er van uitgaande dat hier nooit een stalruimte in aanwezig geweest is. Boven de lambrisering zien we over de volledige hoogte door vocht loszittend behang. De houten moer- en kinderbalken zitten in zicht, de moerbalk is halverwege de hoogte gescheurd. De aanwezige schouw werd gemetst bij de aanbouw van het nieuwe woonhuis rond 1950. Het binnenschrijnwerk bestaat uit houten paneeldeuren, waarvan de bovenste helft van de deur naar de slaapkamer beglaasd is. Naast de deur naar het sas werd er een kastje ingewerkt, dat doorhangt tot in de berging achter het inkomsas.

Figuur 3.21.a – 3.21.b – 3.21.c – 3.21.d: Details van de oude keuken:

- links boven: de moerbalk en kinderbalken zitten in zicht
- links onder: tegel in cementtegels en houten lambrisering
- rechts boven: houten paneeldeuren
- ingebouwd kastje

Twee treden omhoog vanaf de keuken, bevindt zich een kleine slaapkamer. De wanden zijn hier zwaar aangetast door vocht, ook in de eenvoudige cementtegels zijn sporen van vocht zichtbaar. De onderliggende kelder werd rond 1911 dicht gemaakt, vanwege het zeer vochtige en koude binnenklimaat in de slaapkamer.

We zien ook herhaaldelijk scheurvorming in de oude wanden, o.a. ter hoogte van de opleg van de moerbalk in de gevel. Hier werd reeds een herstelling uitgevoerd in beton. Het metselwerk en pleisterwerk in deze ruimte is algemeen in slechte staat. Het vochtige binnenklimaat is hier duidelijk voelbaar.

De scheidingswand met de eigenlijke molenruimte, is een hermetische, ongepleisterde wand in snelbouw. Links zien we een bouwnaad met de bestaande muur, beide zitten niet in verband gemetst. Langs de rechterzijde, aansluitend op de tuingevel, werd de voeg afgestreeken met cement.

In de wand naar de keuken is rechts tegen de hoek, een hogere, dicht gemetste opening zichtbaar.

Figuur 3.22.a en 3.22.b: Slaapkamer: dichtgemetste opening en nieuwe snelbouw-muur (foto links), hoekschouw (foto rechts)

Figuur 3.23.a en 3.23b: Slaapkamer: Raam met verschoeiing en brickscharnieren (foto links) – metselwerk in slechte staat (foto rechts)

In de hoek van de achtergevel met de binnenmuur naar de badkamer, is er in de hoek een schouw ingebouwd, afgedekt met een eenvoudige tablet.

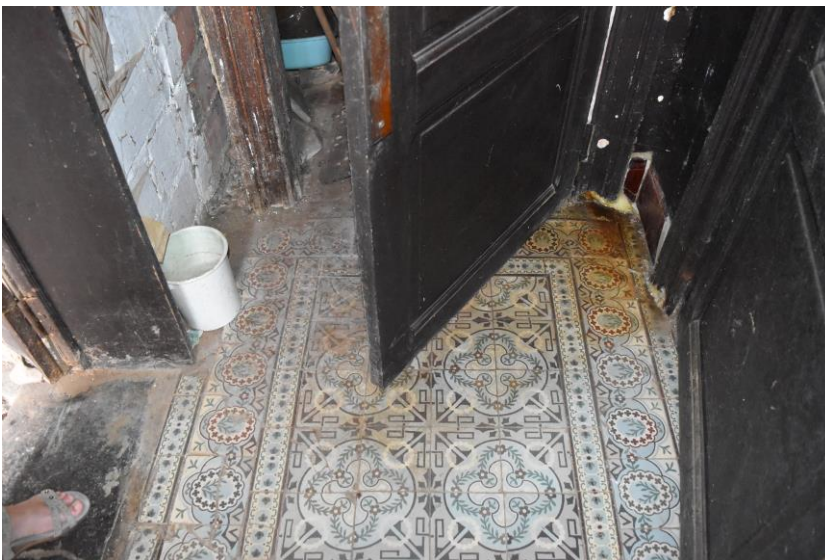
Het wit geschilderde raam heeft een uitgewerkte profilering, in tegenstelling tot het eenvoudige keukenraam. Het raam heeft brickscharnieren, wat duidt op een hogere ouderdom, en metalen raamroeden. De onderzijde van het raam is verschoeid. Langs de rechterzijde zien we een rond gaatje, wat een spoor zou kunnen zijn van een oudere bijkomende roedeverdeling.

Het kassement en de deurlijst van de paneeldeur naar de keuken is onderaan beschadigd. De moerbalk en kinderbalken zijn bekleed met een dunne geperste houten plaat.

De kleine badkamer werd na de aanbouw van het nieuwe woonhuis ingericht in een half ondergrondse ruimte. De badkamer voelt vochtig aan, de afwerking is gedegradeerd. Een deur leidt hier naar de kelders onder het nieuwe woonhuis. Erboven bevindt zich een koele berging met cementvloer, die enkel vanuit het nieuwe woonhuis toegankelijk is.

De wanden van het inkomsas zijn tot boven het niveau van de lambrisering door vocht aangetast. De muur met de eigenlijke molenruimte werd hermetst, de verdikking van een betonnen kolom tegen de gevel tekent zich af, evenals de verdikking van de behouden oude muur vanaf de roostering. Er lijkt hier rechtstreeks behangen op de snelbouw. De inkomdeur is langs de binnenzijde mee behangen. De vloer in cementtegels heeft hetzelfde patroon als deze van de keuken.

De deuren naar de verschillende ruimtes zijn paneeldeuren. Op de kinderbalken en bovenliggende plankenvloer zijn schimmelvlekken zichtbaar. Ook het vernis op de deurlijst van de berging is aangetast door condens. Het kassement van de deur naar de molenruimte is breder dan de muur zelf. De arduinen dorpel is hier in het midden gescheurd, ook de erop aansluitende tegels zijn verzakt. De dwarswanden van de berging staan niet langer in verband met de nieuw gemetste muur naar de molen, er is hier een brede voeg zichtbaar.

Figuur 3.24.a – 3.24.b – 3.24.c – 3.24.d: Overzichtsfoto's en details van het inkomsas

Figuur 3.25.a en 3.25.b: De oude keuken als bewaarplaats van de aan de molen verbonden roerende goederen en documenten.

Het resterend deel van de oude molenaarswoning, specifiek de oude keuken, is de bewaarplaats van een aantal nauw met de molen verbonden roerende goederen en documenten:

- Windmolentje (jaren 1980) op plat dak van de melkveestal – te restaureren
- Archief van oude plannen (onder meer plan wegverlegging, plan woonhuis 1950) en oude akten.
- Verzameling van eigenhandig geschreven en samengestelde beschrijvingen en verhalen van de hand van de laatste molenaar Joannes De Troch (1918-2003).
- Schilderijen en foto's van de bewoners van het molenhuis, familie, vrienden en kennissen, sedert begin van de twintigste eeuw.
- Traditioneel alaam (beperkt) en traditioneel meubilair (beperkt).

Figuur 3.26.a en 3.26.b: windmolentje (foto links) en brandkast (foto rechts)

Erfgoedelementen:

- architecturaal typologische restant van een in een watermolen geïntegreerde molenaarswoning uit de 16de eeuw. De keuken is (met uitzondering van de nieuwere scheidingsmuur met het nieuwe woonhuis) bewaard gebleven, evenals de slaapkamer.
- bewaard gebleven historische, en gezien de verbinding met het bovenliggende spant vermoedelijk originele moerbalk met kinderbalken.
- historisch, eenvoudig raamschrijnwerk in de keuken. Waardevol historisch schrijnwerk met uitgewerkte profilering en bricketscharnieren in de slaapkamer.
- oorspronkelijke, eenvoudig uitgewerkte schouw in de hoek van de slaapkamer.
- historisch binnenschrijnwerk: houten paneeldeuren en kastnis in de keuken.
- vloeren in bij elkaar horende grijs-blauwe cementtegels in de keuken, slaapkamer en inkomzas.
- later ingerichte, half ondergrondse badkamer zonder enige erfgoedwaarde.
- bewaarplaats van een aantal nauw met de molen verbonden roerende goederen en documenten, waarvan een aantal met historische en volkskundige waarde (echter niet beschermd als cultuurgood).

1.1.6. Interieur van de molen

– Benedenverdieping

Figuur 3.27: De benedenverdieping van de molen, met het open gelijkvloers, de asput en de steenzolder. Rechts op de foto de deur naar het inkomzas van de bijhorende molenwoning.

De benedenverdieping van de molen is opgedeeld in 3 niveaus: enerzijds het open gelijkvloers, dat aansluit bij het niveau van de inkomdeur. Anderzijds tegen de watergevel half ondergronds de asput, met daarboven op halve hoogte de steenzolder.

Het open gelijkvloers is van de molenwoning gescheiden door middel van een in de jaren '70 in snelbouw vernieuwde wand. Deze zit niet ingewerkt in de erop aansluitende langsgevels. Het onderste deel van dit nieuwe muurdeel bestaat uit betonblokken met een grotere breedte. Ter hoogte van de zolderroostering start het bredere, oorspronkelijk deel van de muur. De verbreding wordt opgevangen d.m.v. een houten balk.

Figuur 3.28: raam in aangepaste opening?

De tuingevel vertoont verschillende sporen van herstellingen – zie de vochtproblematiek door het hogere maaiveld langs de tuinzijde. Het verticale blokraam is ingewerkt in een enigszins vreemd aandoende opening. In combinatie met het bredere linteel en de bouwsporen langs de buitenzijde, lijkt dit te wijzen op een aanpassing van de raamopening.

In de hoek met de watergevel zijn zowel op de steenzolder als in de asput de sporen van een vroegere zware verzakking zichtbaar, die werd gestabiliseerd door het 'ondergieten' van een deel van de gevel met beton ter hoogte van de asput (dichtgieten van opening tussen het metselwerk in, dus niet onder de fundering). Een houten trek balk verbindt de watergevel met de tuingevel. Vanop de steenzolder leiden enkele houten treden naar een houten deur, die uit komt op maaiveldniveau van de tuin.

In de watergevel leidt een luik van de steenzolder naar de maalgoot. Meer naar links bevindt er zich ook een raam in de gevel. Het metselwerk onderaan de gevel, in de asput, is aangetast door vocht. In de rechter hoek is de watergevel afgescheurd van de tuingevel. In de linker hoek zien we de bouwnaad tussen de hermetise watergevel en de oorspronkelijke steen.

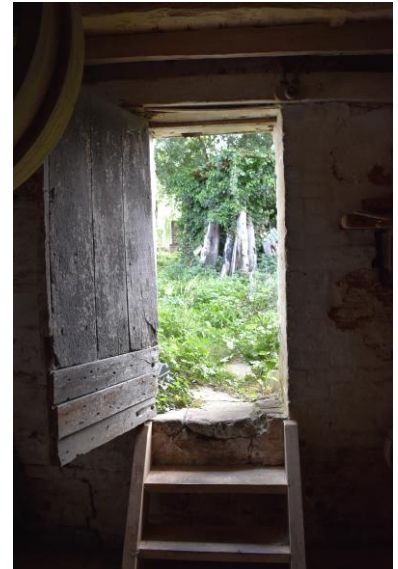
In de oostgevel zien we een zware scheur vanaf de opleg van de moerbalk. De eerste lagen metselwerk onder de opleg, tot een houten verdeelbalkje, puilen uit naar buiten. Ook langs de andere zijde van de muur, in de stal, zien we een dergelijke scheur. In de hoek met de nieuw gemetste wand bevindt zich de deur van de molen. We bemerken hier zowel het oorspronkelijke als het nieuwe linteel van de verlaagde deuropening. Het metselwerk boven de deur heeft alle samenhang verloren.

De secties van de houten roostering boven het open gelijkvloers duiden op een latere vervanging; de openingen van de oorspronkelijke kinderbalken zijn nog zichtbaar in de moerbalk. De strijk balk langs de tuinzijde is volledig rot.

De plankenvloer op eiken dwarsliggers van de steenzolder werd mee vernieuwd bij de restauratie van 2012. Al lijkt een aantal kinderbalken hier wel nog oorspronkelijk.

In de houten roostering boven de steenzolder werden verschillende kinderbalken onderbroken zonder raveelconstructie. Een aantal kinderbalken lijkt aangetast door houtborende insecten.

In het open gelijkvloers ligt een dunne betonvloer met talrijke barsten.

Figuur 3.29.a – 3.29.b – 3.29.c – 3.29.d – 3.29.e :

- links onder en boven: steenzolder met afscheuring in de linkerhoek van de tuingevel, grenzend aan de watergevel. Bemerkt ook de houten trekbal tussen de water- en tuingevel
- rechts boven: asput met 'ondergieten' van de linkerzijde van de tuingevel met beton
- midden en rechts onder: houten deur van de steenzolder naar de tuin

Figuur 3.30.a en 3.30.b: De steenzolder, met op de achtergrond de watergevel

Figuur 3.31.a en 3.31.b: De oostgevel met de afscheuring van het metselwerk boven de inkomdeur (foto links) en het naar binnen gekantelde metselwerk onder de opleg van de moerbalk (foto rechts)

Erfgoedelementen:

- typologisch voorbeeld van de indeling van een watermolen, met open gelijkvloers, asput en steenzolder (en graanzolders – zie verder).
- verbinding tussen interieur van de molen en het waterrad, via een deur op het niveau van de steenzolder.
- luik vanaf de steenzolder naar de maalgoot.
- raamopening in de tuingevel is mogelijk een restant van een vroegere voorganger. Het betonnen blokraam dateert vermoedelijk van voor de jaren 1930.
- verbinding tussen de molen en molenaarswoning via deuropening met paneeldeur.
- bewaard gebleven historische en zelfs mogelijk originele moerbalk. Boven de steenzolder zijn de oude kinderbalken nog aanwezig, boven het open gelijkvloers en de asput is dit niet het geval.

– Graanzolders

Op de verdieping bevindt zich de dubbele graanzolder, tot boven het deel van de molenwoning.

Figuur 3.32.a en 3.32.b: de graanzolder boven de molen, op de foto links kijkende naar de topgevel tussen beide zolders en op de foto rechts kijkende naar de watergevel.

Allereerst is er de zolder aansluitend bij de watergevel. Centraal in de gevel bevindt zich een raamopening. Links daarvan, tegen de dakrand, werd er een opening uitgekap naar het plat dak van de stal, een gording ligt opgelegd op het houten linteel. Rechts boven het raam, vertrekt er een scheur vanaf een tiental cm onder de opleg van de gording, schuin naar de opening van het luik van de steenzolder. Deze scheur loopt over de volledige dikte van de muur naar buiten door. De topgevel is, net zoals in de steenzolder, door houten trekbalken verbonden met de tuingevel.

De topgevel naar de 2de graanzolder werd gemetst in 2 verschillende formaten metselwerk – dit nog los van de snelbouw-muur op het gelijkvloers. Ter hoogte van de overgang tussen beide muurdelen werd een kopse laag gemetst. Elke verbinding tussen de topgevel en de aansluitende langsgevels ontbreekt, we zien hier een brede voeg. Boven de deur tussen beide zolders zien we een breder houten linteel, met bovenliggende rollaag.

Het metselwerk van de opkanten onder het schuin dak vertoont talrijke scheuren. Ter hoogte van de verbinding van de spanten met de gevels, is een geïsoleerde zone metselwerk afgescheurd. Zeker het metselwerk langs de zijde van de binnenkoer is in slechte staat (zie ook beschrijving van dit metselwerk langs de buitenzijde). Langs de tuinzijde heeft een tijdens de jaren '60 in de buurt van de dwarsmuur aangebracht blokraam, de samenhang en weerstand tegen spatkrachten in het gedrang gebracht.

We zien rondom in het metselwerk resten van een witte schilderlaag, tot ca opkanthoogte. De onderzijde van de watergevel werd ook gedeeltelijk gecementeerd.

Het spant in deze zolder draagt het telmerk III. De beide spantbenen werden onderaan aangepast. De verbindingen tussen de oorspronkelijke spantbenen en de aangepaste spantvoet staan open. Verschillende onderdelen van de moleninstallatie zijn aan de dakconstructie opgehangen.

Figuur 3.33.a – 3.33.b – 3.33.c: Het spant van de zolder boven de molen, met van links naar rechts de opleg van de gording - een openstaande spantvoet en het verbroken metselverband van de opkant - het telmerk III

Figuur 3.34: Graanzolder boven het woondeel, met de openingen in de tuingevel

In de zolder boven het woondeel, zien we een soortgelijk schadebeeld. Het metselwerk van de opkanten staat opnieuw gescheurd, o.a. ter hoogte van de bevestiging van de spanten aan de wanden is er ook hier een geïsoleerde zone afgescheurd. Tegen de opkant langs tuinzijde staat een schouw aangemetsd (zie hoekschouw slaapkamer gelijkvloers), deze werd vanaf het pannendak afgebroken. Er bevinden zich in deze opkant 2 raamopeningen: een strookvormig blokraam, ongeveer in spiegelbeeld met het blokraam in de naastgelegen zolder en uiterst rechts het bovenste raamvierkant van een verticale raamstrook.

De topgevel die de scheiding vormt met het nieuwe woonhuis, werd gemetst bij de bouw van dit nieuwe woonhuis. Toch onderscheiden we 2 soorten baksteen, gemetst in een verschillend verband. In de onderste laag komt een kopse laag naar voor, ter hoogte van de opleg van de vloer van het nieuwe woonhuis. De muur staat noch links, noch rechts, in verband gemetst met de 2 langsegevels.

Uiterst links zien we nog een verticale strook metselwerk, resten van een oorspronkelijke muur? We willen er hier opnieuw naar verwijzen dat deze topgevel langs deze zijde boven de half ondergrondse ruimte van de badkamer “hangt” en dus niet tot op funderingsniveau reikt. Tegen de topgevel staat de schouw aangebouwd van de onderliggende oude keuken. Een deur leidt naar het nieuwe woonhuis.

Figuur 3.35a en 3.35.b: De topgevel tussen beide graanzolders zit niet in verband gemetst met de opkant (foto links) - Het gescheurde metselwerk van de opkant (foto rechts)

Rondom zien we sporen van een cementering op het metselwerk, opnieuw tot ca opkandhoogte. Het spant in deze zolder draagt het telmerk II. Het spant met telmerk I bevond zich mogelijk in het afgebroken deel van de molen? Ofwel gaat het mogelijk om recuperatiespanten. Minstens de onderzijde van de spantbenen van spant II zijn zwaar aangetast door houtworm. Een deel van de spantbenen is hierdoor al verdwenen. Er dient algemeen nagekeken te worden welke delen van de beide spanten en de overige dakstructuur aangetast zijn door insecten (of vocht) en of er nog voldoende werkende sectie overgebleven is.

Figuur 3.36.a en 3.36.b: Het spant boven het woondeel met telmerk II

Langs de zijde van de binnenkoer, bestaan de gordingen in beide zolders nog uit ongeschaafde ronde balken. Deze gordingen zijn eveneens aangetast door insecten, vermoedelijk heeft de aanwezigheid van spinthout de gordingen extra kwetsbaar gemaakt. Langs de tuinzijde bestaan de gordingen al uit rechthoekige secties van recentere datum. De opleg van de gordingen op de spanten en de dwarsgevels is in de beide dakvlakken vaak onvoldoende stabiel. Ter hoogte van de onderste gording langs koerzijde, zijn ronde gordingbalken koud op mekaar gestapeld en met bandijzer en

houten plankjes aan mekaar gezet. De houtsoort van de gordingen is pover, er werd o.a. berk toegepast.

De spantbenen zijn niet voorzien van windschoren, bij de makelaars is dit wel het geval.

Uit vooronderzoek is gebleken dat 3 van de 4 moerbalken ter hoogte van hun opleg in de gevel zwaar aangetast en zelfs vrijwel verdwenen zijn.

Beide dakvlakken werden na een storm in de jaren 80 herplaatst, waarbij de traditionele strovulling tussen de pannen verdween. Langs de koerzijde gebeurde dit door de familie De Troch zelf. De kepers werden langs deze zijde behouden, evenals de knik van de dakoversteek, waarbij de eenvoudige hondjes onderaan uitgespaard werden uit en uitkragen t.o.v. de muurplaten (wat wel de uiteindelijke sectie van deze muurplaten beperkt). Langs de tuinzijde gebeurde de vernieuwing door een professionele aannemer, waarbij ook de kepers werden vervangen, echter met weglating van de knik ter hoogte van de dakoversteek, de dakkepers schieten hier gewoon door. De knik lijkt hier wel oorspronkelijk aanwezig geweest te zijn - zie historische foto's. In beide dakvlakken werd er een plastic onderdak geplaatst, zij het wel zonder tussenvoeging van tengellatten. De eenvoudige plastic langs de koerzijde is intussen bijna volledig verdwenen, de gewapende dakfolie langs de tuinzijde is wel nog in vrij goede staat. Het dak lekt volledig door.

Figuur 3.37.a en 3.37.b: de stapeling van ronde gordingen t.h.v. het spant (foto links) – het lekkende dak met langs de linkerzijde het dakvlak langs koerzijde met gesmoorde pannen en langs de rechterzijde het dakvlak langs tuinzijde met rode pannen.

De muurplaten zijn grotendeels rot door waterinsijpeling e.d. De schuine haaklassen van de muurplaten zijn in beide richtingen verschoven of zelfs verbroken.

De plankenvloer toont sporen van aanpassingswerken. De vloer voelt niet altijd even stabiel aan, het is niet altijd duidelijk of dit aan de onderliggende moer- en kinderbalken ligt of veroorzaakt wordt door het rotten van de planken zelf door bvb. het via het lekkende dak binnendringend regenwater. In een deel van de zolder boven de molen zien we nog brede planken.

Erfgoedelementen:

- typologisch voorbeeld van de indeling van een watermolen, met graanzolders boven de ruimtes met de moleninstallatie en boven de molenaarswoning.
- houten trechters van de onderliggende maalinstallatie, geïntegreerd in de plankenvloer.
- waardevol, aan de dakstructuur bevestigd luiwerk. De inschakeling van het luiwerk gebeurt met een mooi uitgewerkt systeem.
- vermoedelijke oorspronkelijke dakspanten met telmerk II en III en verbindingen met toognagels. Het spant boven de molen met telmerk III heeft aangepaste spantvoeten.
- de gordingen zijn mogelijk gedeeltelijk oorspronkelijk, met name de ongeschaafde gordingen met ronde sectie, de verbinding met de dakspanten is echter herhaaldelijk aangepast.
- de schuine haaklassen van de muurplaten, met in de oostelijke gevel de halfhouts ingeklemde hondjes van de dakoversteek, wijzen op een oudere datum.
- delen van de plankenvloer met bredere plankbreedte verwijzen opnieuw naar een oudere datum.
- oorspronkelijk gevelmetselwerk van de langsgewel in Spaans formaat.
- historisch metselwerk van de dwarsmuur tussen de 2 zolders, met verwijzing naar verschillende bouwfases en aanpassingssporen t.h.v. de deuropening tussen de beide zolders.
- dakbedekking in boomse pannen. Langs de zijde van de binnenkoer zijn dit gesmoorde pannen.

1.1.7. Installatie van de watermolen – beschrijving van het molenwerk

– Benedenverdieping

Asput

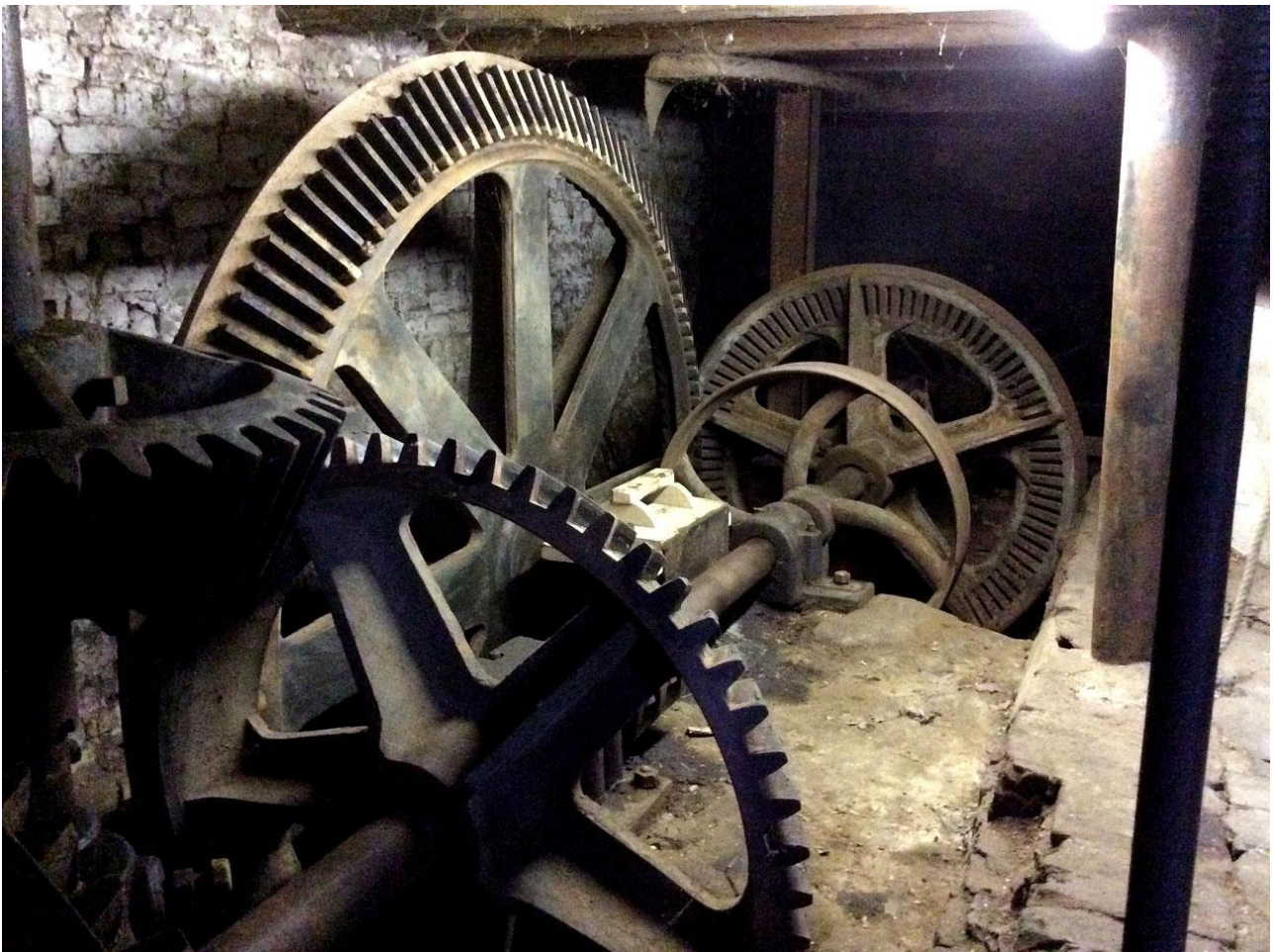
Op de benedenverdieping bevindt zich, langsheen de watergevel en dwars op de langsas van het molengebouw, de asput waarin zich het gietijzeren raderwerk bevindt voor de onderaandrijving van de steenkoppels.

Het grootste tandwiel, molenwiel, staat parallel met het waterrad gemonteerd op de wateras. Dit molenwiel, met houten kammen, drijft via een conisch gietijzeren tandwiel een metalen lijnas aan, waarop 3 gietijzeren aandrijfwielen in serie gemonteerd staan.

Enkel het middelste aandrijf wiel is nog operationeel en is voorzien van houten kammen. Dit aandrijf wiel drijft via een horizontaal conisch tandwiel een peerijzer aan, dat bovenaan ingrijpt op de bovenste molensteen of looper en dat onderaan met een aspin in een sporrepot draait.

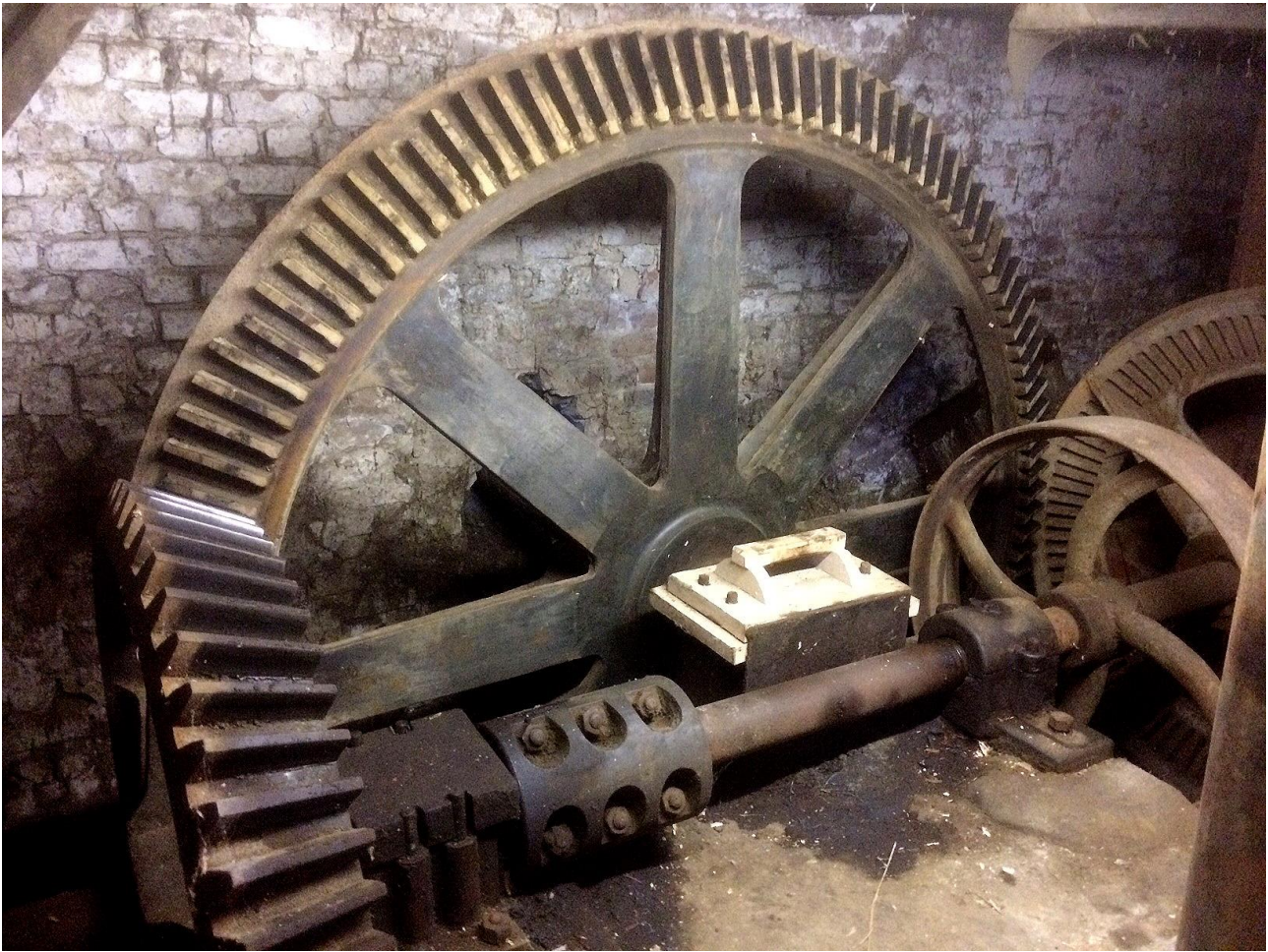
Op de lijnas staan verder nog 2 platte riemschijven gemonteerd met verschillende diameter. Deze zijn evenmin nog in dienst. Het grootste van deze twee schijven, rechts aan de zuidmuur (vijverkant), deed vermoedelijk tussen 1925 en 1929 dienst voor het doen werken van een builmolen, die vanaf 1929 verplaatst werd naar de toen nieuw gebouwde mechanische graanmolen voor baktarwe.

De kleinere riemschijf, ongeveer in het midden van de lijnas, dreef vermoedelijk tot ongeveer de helft van de jaren 1940 het luiwerk aan dat de zakken met graan vanop het gelijkvloers naar de graanzolder moest tillen.

Figuur 3.38: de asput met gietijzeren raderwerk voor de onderaandrijving van de steenkoppels

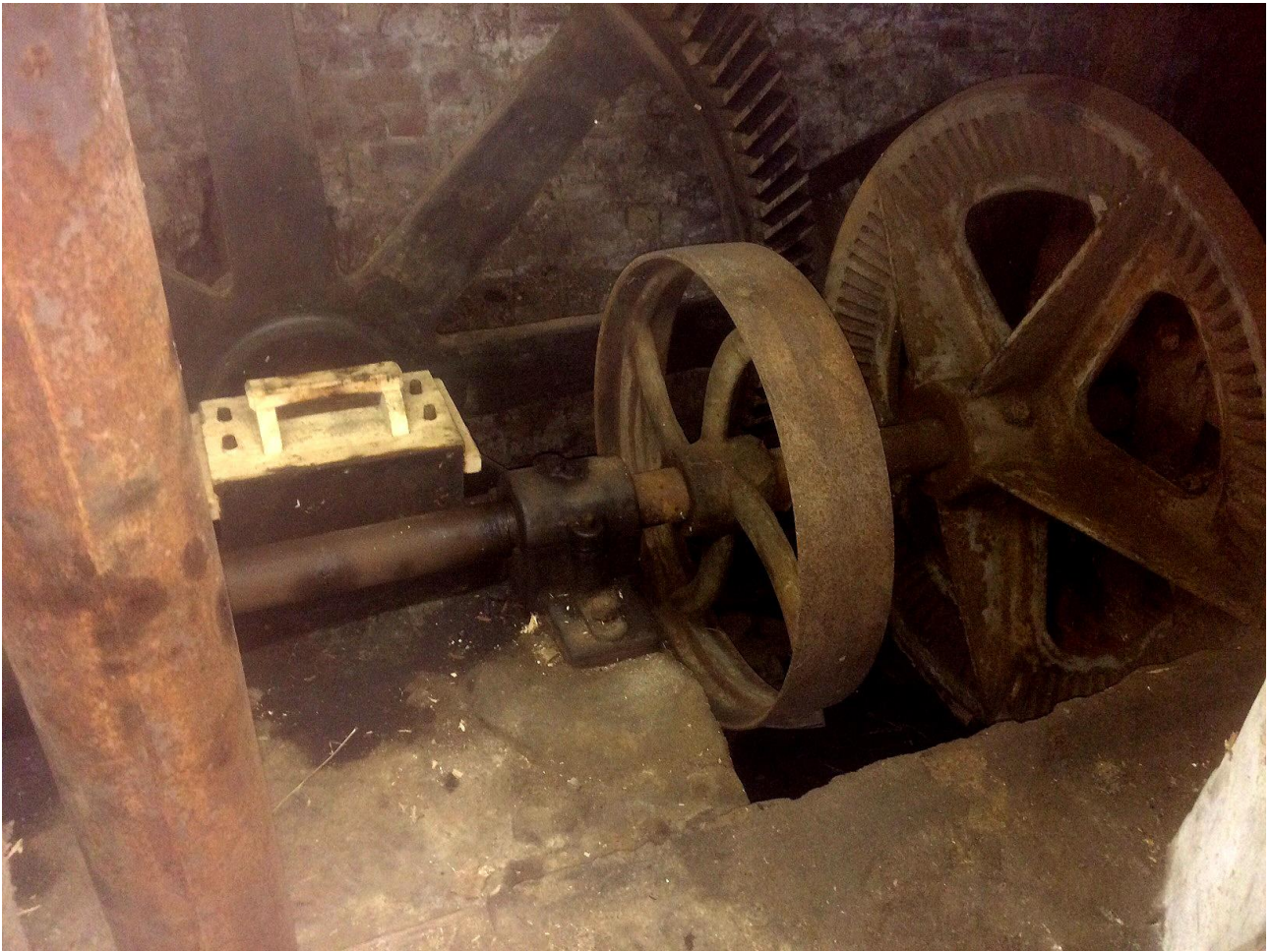
- het grote wiel is het molenwiel en is parallel gemonteerd aan het waterrad. Dwars daarop staat het aandrijfwiel van de lijnas.
- links staat het conisch tandwiel op het peerijzer.
- rechts eerst de platte riemschijf die voor 1945 wellicht de lui aandreef. De lui is gemonteerd op de graanzolder en dient om de zakken met graan naar boven te trekken (zie graanzolder). De platte riemschijf wordt momenteel niet meer gebruikt.
- rechts achter de platte riemschijf een momenteel 'leeg' tandwiel, dat vroeger diende voor de aandrijving van het derde steenkoppel. Dit derde steenkoppel is momenteel niet meer aanwezig en is in feite vervangen door het moutsteenkoppel.

Figuur 3.39: molenwiel en aandrijfwerk

Figuur 3.40.a+b: het conisch tandwiel vormt de derde trap in het versnellen van het aantal omwentelingen vanaf het watterrad tot de maalsteen en wordt aangedreven door de lijnas. Dit tandwiel is gemonteerd op de verticale aandrijfas of peerijzer. Het peerijzer drijft de bovenste maalsteen of looper aan. Het watterrad draait normaal aan 10 à 12 omwentelingen per minuut, de looper draait 4,5 maal sneller: tussen de 45 en 55 toeren per minuut.

Figuur 3.41: platte riemschijf en leeg kamwiel

Steenzolder

Figuur 3.42: de linkerkant van de steenzolder met de 2 steenkoppels

Boven de asput, op “menshoogte”, bevindt zich de steenzolder.

Aan de linkerkant staan 2 steenkoppels, “aangekleed” met houten steenkisten. Zoals hierboven aangegeven, is enkel het rechter koppel maalvaardig. Uiteraard is ook het bijhorend lichtstelsel, met gietijzeren lichtwiel en metalen hefboomsysteem, intact. De stenen zijn geen natuursteen of kwartsiet, wel gegoten kunststenen. Het zogenaamde bodemsel of de steenlaag die het scherpstel bevat en die instaat voor het eigenlijke malen, bevat stukjes steen uit amaril en kwarts met een bindmiddel. De rest, het dikste gedeelte van de steen, is een ballastlaag uit beton met een hoog soortelijk gewicht. De tekening van het scherpstel is zwaaiend. Ze werden wellicht overwegend gebruikt voor het malen van veevoedergraan : gerst, rogge, haver, maïs, eventueel ook voedertarwe. Deze stenen zijn minder geschikt voor het malen van graan waarvan het meel bestemd was voor het bakken van brood.

Het koppel aan de linker muur (oostzijde van het gebouw) is gedeeltelijk gedemonteerd en bevat enkel nog de ligger. De samenstelling ervan is natuursteen (stukken kwartsiet aan elkaar geplakt) en het scherpstel is rechthoekig. Wellicht was dit steenkoppel, althans toen het nog volledig was, tot 1929 -jaar waarin de mechanische graanmaalterij werd gebouwd- in gebruik voor het malen van baktarwe.

De volledige historie van de stenen is niet bekend; mogelijk werden ze nieuw aangekocht rond het begin van de 20ste eeuw, bij de overname van de molen door molenaar Gustaaf De Troch. Rond die tijd werden immers al volop kunststenen gebruikt.

Tussen beide steenkoppels staat een metalen galg, die beide koppels kan bedienen voor het oplichten en kantelen van de lopers, om aldus de maalkanten van liggers en lopers te kunnen scherpen.

Figuur 3.43. lichtwieltje, voor het regelen van de speling tussen looper en ligger (fijnheid van het meel)

Figuur 3.44. het nog maalvaardige steenkoppel met houten steenkist. Rechtsonder op de foto, dwars op de lijnas, het middelste aandrijf wiel (voor de overbrenging van het molenwiel op de lijnas) dat nog operationeel is.

Figuur 3.45. linker steenkoppel. Van dit natuurstenen (kwartsiet) steenkoppel is nog slechts de helft (de ligger) aanwezig.

Figuur 3.46. kaar of graanbak, waarin het graan gestort wordt dat bestemd is om door het betreffende steenkoppel te worden gemalen. Via de schuddenbak wordt het graan uit de kaar geschud, waardoor het tussen de loper en de ligger terecht kan komen terwijl de loper draait.

Figuur 3.47. houten trechter en kaar boven het maalvaardig steenkoppel

Figuur 3.48. metalen steengalg, voor het opkrikken en doen kantelen van de bovenste molensteen (ligger), zodat deze, net als de looper, gescherpt of gebild kan worden.

Figuur 3.49: de rechterzijde van de steenzolder

Rechts op de steenzolder is een elektromotor geplaatst, nog intact (foto 3.41.a). Deze motor met ster-driehoekschakeling werd in 1978 tweedehands aangekocht, ter vervanging van de eerste, na de tweede wereldoorlog geïnstalleerde motor.

De motor drijft met V-riemen een as aan waarop metalen en houten riemschijven gemonteerd staan, respectievelijk voor de aandrijving van:

- de lui, nog intact, gemonteerd op een houten draagkader aan het dakgebinte van de graanzolder (zie verder),
- een steenkoppel dat op een betonnen sokkel met daarboven een gietijzeren voet gemonteerd staat;
- een graantrieur, gemonteerd op een verbreding van de steenzolder, naast de westgevel.

Het steenkoppel, met gegalvaniseerde steenkist, werd in de tweede helft van de jaren 1940 tweedehands aangekocht en diende voorheen voor het malen van geroosterde cichoreiwortels. In de Klapscheutmolen werd er tot eind de jaren 1970 mout mee gemalen voor de enige klant-brouwer: lambic- en geuzebrouwer De Troch, eveneens gevestigd in Wambeek.

Een houten galg op de betonnen sokkel bedient dit elektrisch aangedreven steenkoppel.

Het steenkoppel en de graantrieur zijn momenteel niet meer operationeel, maar bevinden zich nog in redelijke staat.

Volledigheidshalve moet nog een gietijzeren haverpletter met houten trechter vermeld worden, die in de eerste helft van de jaren 1970 wegens volledige slijtage uit gebruik werd genomen maar nog steeds ter plaatse is. Deze haverpletter staat in het midden boven de steenzolder gemonteerd, naast het elektrisch aangedreven steenkoppel.

Figuur 3.50.a - links: van links naar rechts: de elektromotor – de (inmiddels verdwenen) afvoerbuis van de uit gebruik genomen haverpletter – de galg die het elektrisch aangedreven steenkoppel bedient – het elektrisch aangedreven steenkoppel, omhuld met een gegalvaniseerde steenkist. Achteraan tegen de muur: de graantrieur (de de grote "stofbuis", waarvan op dat moment de stofzak ontbreekt, steekt er boven uit). Op de voorgrond hanteert Nonkel Frans de zakwagen om een zak meel op zijn plaats te brengen. (foto: Herman Herpelinck)

Figuur 3.51.b - rechts: molenaar Joannes controleert de fijnheid van het meel, met op de achtergrond de lichte met lichtwieletje en hefboom. De lichte dient om de loper (bovenste steen) naar omhoog te draaien of naar beneden te laten komen (in verband met de fijnheid van het meel, ook om de steen vast te zetten of los te zetten bij het opstarten van het malen.), mei 1971 (foto Walter Baeke)

Figuur 3.52.a en 3.52.b: de graantrieur. De rechter foto betreft een opname in de werkplaats van de verkoper, daterende uit ca de jaren 1950 (bron: archief familie De Troch)

Figuur 3.52.c: eveneens de graantrieur. Deze werd aangedreven door de centraal opgestelde elektromotor en diende voor het schoon maken van zaaigraan. Voorlopig niet operationeel.

Figuur 3.53: moutsteenkoppel: dit steenkoppel, gemonteerd op een betonnen sokkel, werd tweedehands aangekocht rond 1945 en is afkomstig van een cichoreibranderij in Hekelgem. Het diende nog een dertigtal jaren voor het malen van mout (gekiemde en gedroogde gerst), bestemd voor de brouwerij De Troch. Aandrijving door de centraal opgestelde elektromotor. Momenteel niet operationeel.

Het open gelijkvloers

Op het open gelijkvloers staan nog een haverpletter, nieuw aangekocht ter vervanging van de hierboven vermelde pletter, en een zogenaamde DDD-molen², elektrisch aangedreven door een aparte motor met relatief klein vermogen.

Beide installaties zijn niet meer maalvaardig, maar zijn wel nog in redelijke staat.

Tenslotte moet nog de bascule vermeld worden, vooraan rechts geplaatst kort bij de inkom van het gelijkvloers. Aangezien het molenaarsbedrijf inmiddels een loonbedrijf was, d.w.z. dat de molenaar voor zijn maalwerk per kg geleverd graan een vergoeding kreeg van de klanten, moest elke zak graan bij het binnenkomen eerst gewogen worden. Het gewicht werd dan in houtskool op de jute zak genoteerd.

Na het malen moest uiteraard het meelgewicht in elke zak overeenkomen met het geleverd graangewicht, wat betekende dat elke zak een tweede keer gewogen werd op de bascule.

De rest van het open gelijkvloers diende voor het stockeren van de geleverde zakken graan en van de af te halen zakken meel.

Figuur 3.54. haverpletter, aandrijving door een aparte elektromotor. Bouwjaar rond de jaren 1970. Voorlopig niet draaivaardig.

2 DDD = afkorting van Daniël Devos uit Dikkebus, die deze molentjes, waarin de maalstenen vertikaal geplaatst staan in plaats van horizontaal en een veel kleinere diameter hebben, tijdens de tweede wereldoorlog begon te bouwen. Het waren typisch molentjes om op boerderijen te functioneren en om aangedreven te worden door de aftakas van de landbouwtrekker.

Figuur 3.55.a+b.: DDD-molen: 2 verticaal opgestelde kleine maalstenen, apart aangedreven door een elektromotor. Voorlopig niet operationeel.

– Graanzolder

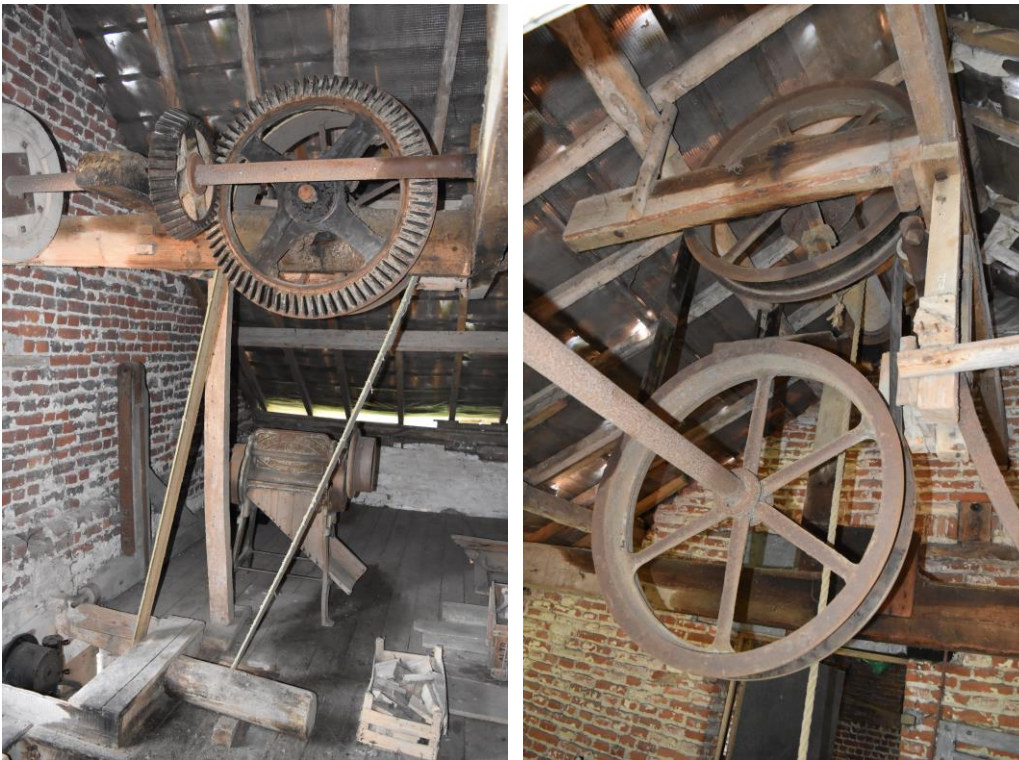
Op de graanzolder zijn 3 houten trechters te zien, die elk via een houten buis in verbinding staan met een kaar of graanbak die boven het steenkoppel of boven de graanpletter gemonteerd is. Ook de graantrieur staat in verbinding met dergelijke trechter op de graanzolder.

Figuur 3.56: houten trechters in de zoldervloer. Deze staan via een houten buis in verbinding met een kaar of graanbak, die boven het steenkoppel, de graanpletter of graantrieur gemonteerd staan (zie ook beschrijving en foto's bij de benedenverdieping).

Luiwerk

Op de graanzolder is ook het luiwerk operationeel. Eén enkele dunne metalen as, aangedreven door de elektromotor via een haakse overbrenging met twee tandwielen, doet de onderste van twee schijflopen continu draaien. Een losse leren riem ligt rond de onderste en een daarboven gemonteerde schijfloop, die enkel meedraait wanneer de riem wordt aangespannen met een spanrol. Wanneer de bovenste schijf draait brengt deze parallel een op de as van deze schijf bevestigde houten as aan het draaien waarop de reep (of touw) zich kan oprollen of afrollen.

Figuur 3.57.a en 3.57.b: het luiwerk

Koekenbreker (foto 3.58.a)

Opzij van de aandrijfriem van het luiwerk staat een koekenbreker, een werktuig waarmee lijnkoeken worden gebroken. Lijnkoeken zijn samengeperst eiwitrijk lijnzaadschroot, waaruit vooraf de olie al verwijderd is. Na het breken van de lijnkoeken kunnen deze, samen met ander graanmeel, als krachtvoeder vervoederd worden aan het rundvee.

Het bedienen van deze breker was vanaf 1933 het eerste werk van de toen 15-jarige Joannes De Troch.

Figuur 3.58.a en 3.58.b: links de koekenbreker, rechts de wanmolen

Wanmolen (foto 3.58.b)

Op de graanzolder staat ook nog een wanmolen, die qua bouwjaar wellicht uit de eerste helft van de twintigste eeuw dateert.

Een wanmolen is een doorgaans met de hand bediende houten molen waarmee op de boerderijen, in de tijd die voorafgaat aan de moderne maaidorsers, de graankorrels, het kaf, onkruidzaden, andere onzuiverheden en stof van elkaar gescheiden werden.

Door dezelfde aandrijving met een handzwengel worden twee mechanismen in werking gezet:

- het draaien van een houten schoepenrad die door de draaibeweging functioneert als ventilator, voornamelijk om het kaf en het stof weg te blazen terwijl het graan uit een trechter op een reeks boven elkaar geplaatste schudzeven valt;
- het schudden van de zeven door het draaien van een nokkenas. Wanneer het graan voorbij de ventilator op deze zeven terechtkomt, worden onkruidzaden en andere onzuiverheden -groter of kleiner dan de graankorrels- verwijderd.

Op deze wanmolen is een groot bleek kruis te zien.

Aangezien deze wanmolen niet vast verbonden was aan het molengebouw, kan het als een “cultuurgoed” worden beschouwd.

– Overige aanwezige cultuurgoederen

Bascule

Figuur 3.59. molenbascule. Deze diende vroeger regelmatig geijkt te worden door het Ministerie van Economische zaken.

Koppel maalstenen uit kwarsiet

Figuur 3.60. koppel maalstenen uit kwarsiet, afkomstig uit de tarwemolen (=mechanische molen aangedreven door elektromotor) van Sint-Martens-Bodegem, in april 2017 afgebroken. In de Klapscheutmolen zullen ze in principe alleen nog dienen voor demo.

Graantrieur

Figuur 3.61: graantrieur

Elektromotor

Figuur 3.62: elektromotor op de steenzolder

Haverpletter

Figuur 3.63: haverpletter

Baktrog

Figuur 3.64. deze baktrog bevindt zich momenteel op de graanzolder, maar werd oorspronkelijk gebruikt in een werkplaats rond de bakoven of in de keuken, om deeg met de hand te mengen en te kneden.

– Nog aanwezige elementen, met een praktische gebruiksfunctie in de werking van de molen.

Deze elementen werden in de meeste molens gebruikt. Er wordt hiervoor dan ook geen erkenning als cultuurgoed aangevraagd. Aangezien ze in de Klapscheutmolen echter nog alle aanwezig zijn als getuige van de dagelijkse praktijk van het malen, houden we er aan ze hier toch te vermelden.

Graanschepbak

Figuur 3.65. graanschepbak, waarvan de boer of de molenaar zich bedient (met de beide handen vast te grijpen) om graan te scheppen op de graanzolder.

Zakwagentjes, gebruikt voor het transport in de molen van zakken graan of meel

Figuur 3.66. de zakwagen op de foto links heeft decennia lang dienst gedaan en is nog altijd intact, rechts een iets recenter type (jaren 1970-'80).

Meelschep

Figuur 3.67. houten en metalen meelschep. Tot begin de jaren '80 werden ze nog frequent in de molen gebruikt, nu nog enkele keren per maand.

Bilhamers

Figuur 3.68. bilhamers in alaambak. De bilhamers of scherphamers, werden gebruikt om de maalgroeven in de molenstenen bij te scherpen. Het metaal, althans de scherpkanten die in aanraking komen met de molenstenen, is nog harder dan de harde molenstenen.

Houten kammen

Figuur 3.69. de op de foto getoonde kammen zijn ofwel oude (afgesleten) exemplaren, ofwel "nieuwe", maar nog niet volledig afgewerkte kammen (weliswaar van zo'n 35 jaar geleden).

Steenrepen

Figuur 3.70. de steenrepen of dikke touwen, werden gebruikt in de molen of op de boerderij, voor het vast maken van schoven graan of hooi op hoog geladen wagens.

Jute zakken

Figuur 3.71. op de graanzolder zijn er nog tientallen jute zakken aanwezig.

Krik

Figuur 3.72. zware krik, vroeger in de molen gebruikt om bvb. een tandwiel of een as op te krikken. Daarnaast werd deze ook op de boerderij gebruikt voor allerlei doeleinden, bvb. met het oog op herstelling of vervanging van het wiel van een kar of wagen.

1.1.8. Diagnose

Het watermolengebouw heeft een aantal structurele problemen, daarnaast is er ook de vochtproblematiek.

De structurele problemen zijn te herleiden tot een aantal verschillende oorzaken:

- de stabiliteit van de watergevel
- het gebrek aan samenhang tussen de verschillende wanden
- de dakstructuur
- ...

De watergevel is vermoedelijk anders gefundeerd dan de overige gevels. Watergevels van molengebouwen werden traditioneel gefundeerd op eikenhouten palen. Aangescherpte ronde houten palen werden in de ondergrond gedreven. Op die koppen werden horizontale verdeelbalken geplaatst waarop de bovenbouw werd afgesteund. Dit in tegenstelling tot de overige gevels, die gefundeerd werden op verdiepte sleuven. De gevel werd ook dieper gefundeerd en staat met zijn voeten in de beek. De gevel werd in de 19de eeuw hermetst, met duidelijke bouwnaden t.h.v. de hoeken. Het hermeten van de gevel in een functioneel gebouw zoals dit, in een andere baksteen dan de zachte steen van de overige gevels, zal vermoedelijk een kwestie van noodzaak geweest zijn. Tenslotte is deze gevel ook het meest onderhevig aan de trillingen van het waterrad.

Dit alles leidt tot een aantal structurele problemen, waarvan een vroegere zware verzakking in de westgevel, die inmiddels gestabiliseerd werd door het “ondergieten” met beton, vermoedelijk een gevolg was. Ook de zware verticale scheur in de oostgevel, binnen in de stal, is hier mogelijk aan gerelateerd.

Daarnaast ontbreekt elk verband tussen de verschillende wanden. De watergevel werd zoals eerder besproken in de 19de eeuw hermetst in een steen met een ander formaat en is bijgevolg niet meer in verband gemetst met de erop aansluitende langsgevels. De duidelijke bouwnaden getuigen hiervan. De doorbraak rechts onder het dak, heeft deze samenhang nog verder in het gedrang gebracht.

Figuur 3.73: De samenhang van het metselwerk is onderuit gehaald door de bijgemaakte opening in de watergevel, net onder de dakrand. De gording rust op het linteel van de bijgemaakte opening.

De volgende topgevel werd in 3 fasen gemetst of gedeeltelijk hermetst. Bij alle 3 de muurdelen is er een brede voeg zichtbaar in de hoek met de langsgevels, opnieuw ontbreekt het verband. In de westgevel zien we nog een anker ter hoogte van deze dwarsmuur, het is echter niet duidelijk of dit de dwarsmuur nog aantrekt aan de langsgevel.

De uiterst rechtse topgevel tenslotte, werd in de jaren '50 hermetst, bij de afbraak van het rechter deel van de molenaarswoning en de bouw van de nieuwe molenwoning. Ook hier staan de topgevel en langsgevels niet langer in verband.

Tussen de 3 topgevels bevindt zich telkens een houten spant, dat ter hoogte van de moerbalk verankerd werd in de gevel. De kern van de opleg van 3 van de 4 moerbalken is dermate weg gerot, dat er enkel nog een buitenschil is blijven staan. Enkel de moerbalkkop boven de oude keuken langs de koerzijde is nog in relatief goede staat. De verankering tussen gevel en moerbalk is hier bijgevolg in de praktijk verdwenen. Ironisch genoeg was de verankering tussen gevel en moerbalk, voor de aantasting van de moerbalken, zodanig sterk in vergelijking tot het verval de tussenliggende delen van de langsgevels, dat het metselwerk ter hoogte van de ankers zich telkens als een afzonderlijk segment afgescheurd heeft.

Figuur 3.74.a – 3.74.b – 3.74.c: Water is ingesijpeld tot in de kern van de moerbalken. Plooiometer gaat door de 'vide' van de moerbalkkop en komt er langs de onderzijde uit!!

De zone rond de inkomdeur van de molen is sterk verzakt en vormt een knikpunt tussen de in verschillende richtingen uit het lood staande gevel. Het metselwerk boven de deur heeft nog nauwelijks samenhang.

De verzakking wijst er op dat het probleem zich eveneens op funderingsniveau situeert, waar een aantal lasten op de smalle strook metselwerk tussen de deuren geconcentreerd worden tot een puntlast. Daarnaast willen we ook verwijzen naar de talrijke verbouwingswerken die in deze zone plaats gevonden hebben, zoals het verlagen van de deuropening van de molen en het aanbouwen van de melkveestal. Binnen werd de tussenmuur tussen molen en molenaarswoning op het gelijkvloers wegens zijn slechte staat vervangen door een nieuwe wand in snelbouw, met achter de penant tussen de 2 deuren een betonnen kolom. Het is niet duidelijk of de gevel verankerd werd in deze kolom, er zijn hier in elk geval langs de binnenzijde van de gevel nog grote uitbreeksporen in het metselwerk zichtbaar.

Tenslotte gaat het hier door de aanwezige deuropeningen eenvoudig ook om een zwak punt in de gevel, waar de opgebouwde spanningen en belastingen tot uiting kunnen komen.

Alhoewel de dicht gebouwde doorgang van de stal niet verankerd is in het molengebouw, lijkt het ons dat deze toch nog enigszins tegensteun biedt aan de verder in grote mate onstabiele zuidoosthoek van het molengebouw.

Figuur 3.75.a – 3.75.b – 3.75.c: Alle samenhang van het metselwerk boven de beide deuren is verdwenen. Vermoedelijk situeert het probleem zich hier ook op funderingsniveau.

Ook de dakstructuur zelf ontbreekt aan samenhang en correcte verbindingen. De krachtenoverdracht van kepers, naar gordingen en spanten (of topgevels) gebeurt niet correct, waardoor er te veel spatkrachten terecht komen ter hoogte van de muurplaten en de gevels naar buiten geduwd worden.

Figuur 3.76.a+b+c: het gebrek aan correcte verbindingen en knip- en plakwerk t.h.v. de dakstructuur

Figuur 3.77.a en 3.77.b: de moerbalken zijn rot als gevolg van de jarenlange vochtinsijpeling via het dak. De haaklassen zijn t.o.v. elkaar verschoven of verschoven.

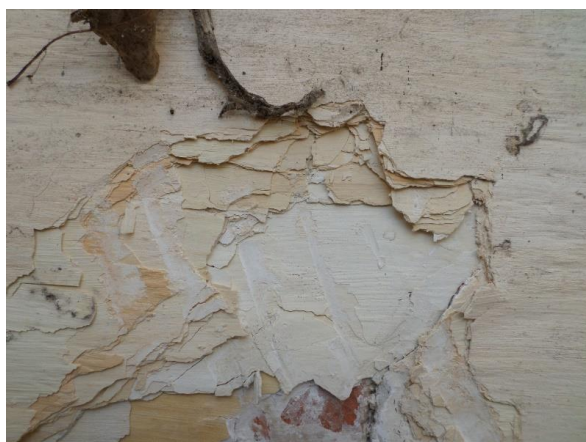
De haaklassen van de muurplaten staan open of zijn ten opzichte van elkaar verschoven, het bovenste deel van de muren wordt naar buiten geduwd. Dit is o.a. zichtbaar in het deel van de oostgevel boven het plat dak van de stal (hier uiteraard wel in combinatie met een aantal andere oorzaken). De toestand van het metselwerk wordt hier nog slechter door de jarenlange vochtinsijpeling via het dak. De toestand van het metselwerk uiterst links in de oostgevel, vanaf de hoek met de watergevel tot en met de inkomdeur van de molenwoning, is precair te noemen.

We zien insectenaantastingen in de een deel van de spanten en in de gordingen. Mogelijk zitten de gevelankers hierdoor niet meer stevig verankerd.

Figuur 3.78: de toestand van het metselwerk van de opkant uiterst links in de oostgevel is precair te noemen

Los van de structurele problemen, is er ook de vochtproblematiek. Het watermolengebouw werd gebouwd in een handvormsteen in Spaans formaat, met afmetingen 26,5 x 12 à 13 x 5,3 cm – de zogenaamde “Voet van Keizer Karel”. Deze steen werd aan een vrij lage temperatuur gebakken, wat hem gevoelig maakt aan vocht. De vochtproblematiek is dan ook alomtegenwoordig in de molen en duidelijk voelbaar in het binnenklimaat van de molenaarswoning. De wanden zijn aangetast door opstijgend vocht, door de vochtig staande gevels en via het dak insijpelend water ... We hebben wel vastgesteld dat het metselwerk van de plint donkerder rood – en vermoedelijk dus ook harder gebakken – is, maar dit is duidelijk onvoldoende als bescherming tegen het opstijgend grondvocht.

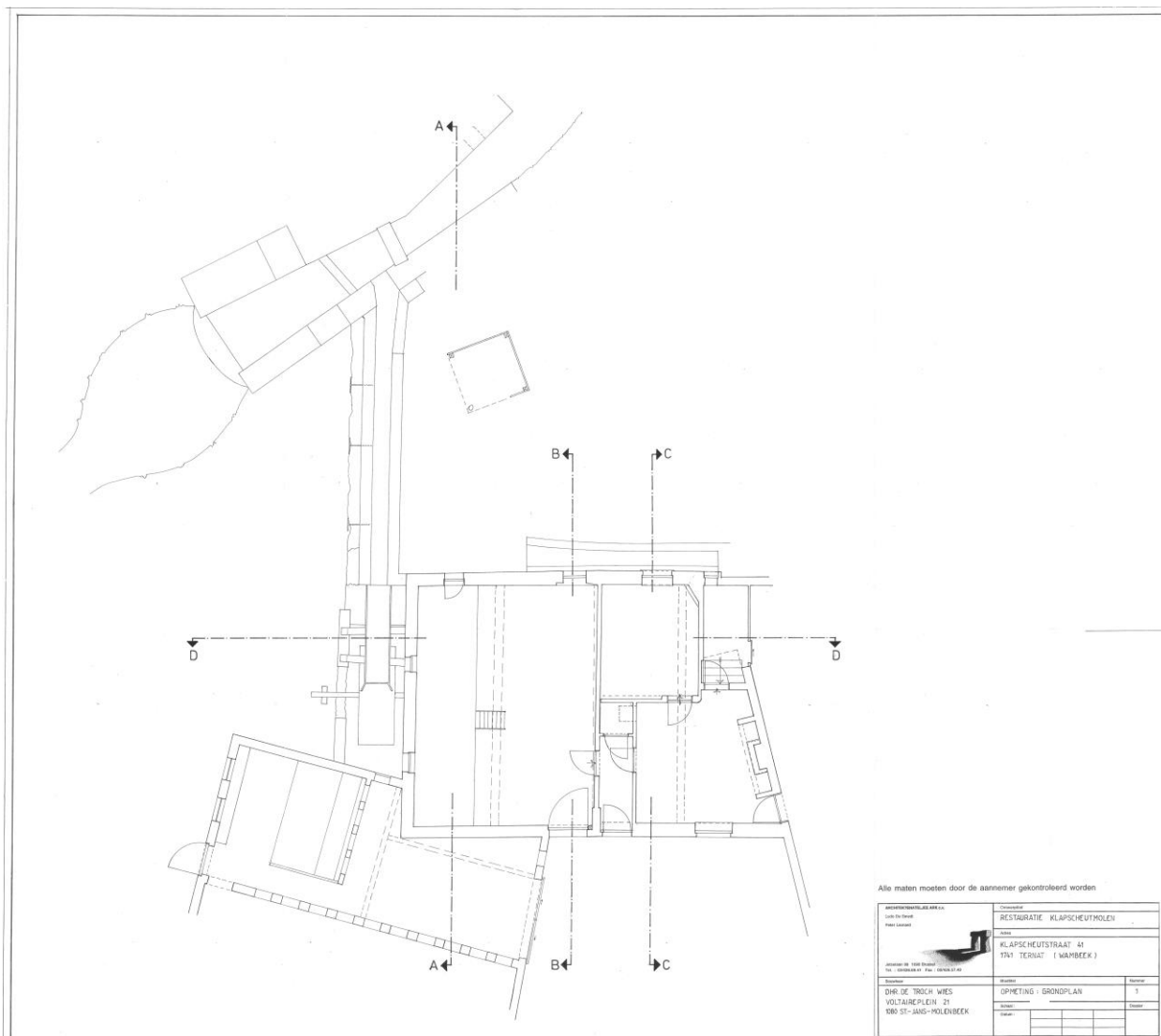
Figuur 3.79.a en 3.79.b: ettelijke lagen kalkverf, met sterk variërende concentraties van oker, maskeert de vorstschade van het onderliggend metselwerk.

Daarnaast is er de specifieke vochtproblematiek van de westgevel. Het maaiveld ligt langs deze zijde een stuk hoger, dan ter hoogte van de andere gevels, en sluit aan bij het niveau van de steenzolder. Het is niet duidelijk of het maaiveld hier ook oorspronkelijk zo hoog lag. Wel heeft dit gezorgd voor een zware aantasting van de westgevel, met talrijke herstellingen tot gevolg. Op een bepaald moment werd er een keerwand geplaatst over een groot deel van de westgevel, op een kleine meter van deze gevel. De hier zichtbare verbreding van het metselwerk van de westgevel is echter mogelijk het funderingsmetselwerk, waardoor de muur over een grote lengte ondergraven zou zijn. Op een bepaald moment werd er in elk geval een betonbalk op deze verbreding geplaatst, om de naar buiten gaande beweging van de gevel tegen te gaan. Zowel het metselwerk van de keermuren als het metselwerk onderaan de gevel zelf, is snel aan het inkalven. Ondanks de talrijke herstellingen, lijkt de westgevel ons momenteel wel in de beste staat.

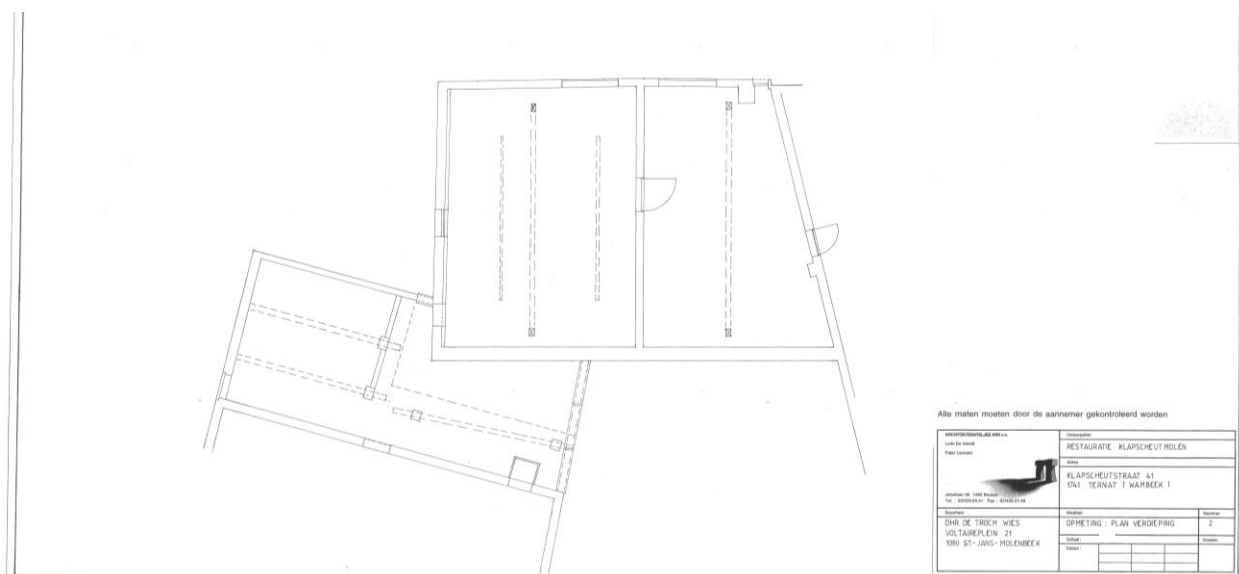

Figuur 3.80.a en 3.80.b: de keermuur met inkalvend metselwerk

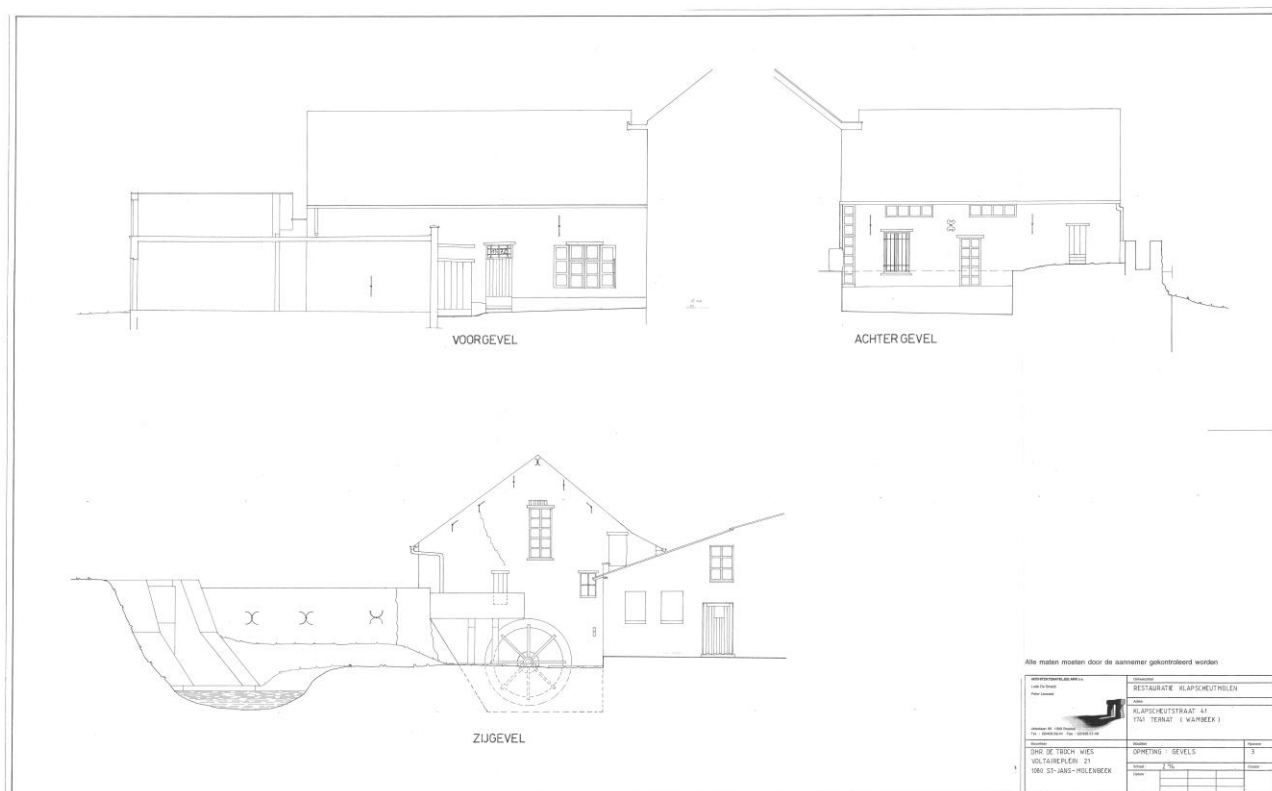
Tenslotte is er ook het lekkende dak, die in sterke mate bij draagt aan de al door structureel verval en de overige vochtproblematiek aangetaste constructie.

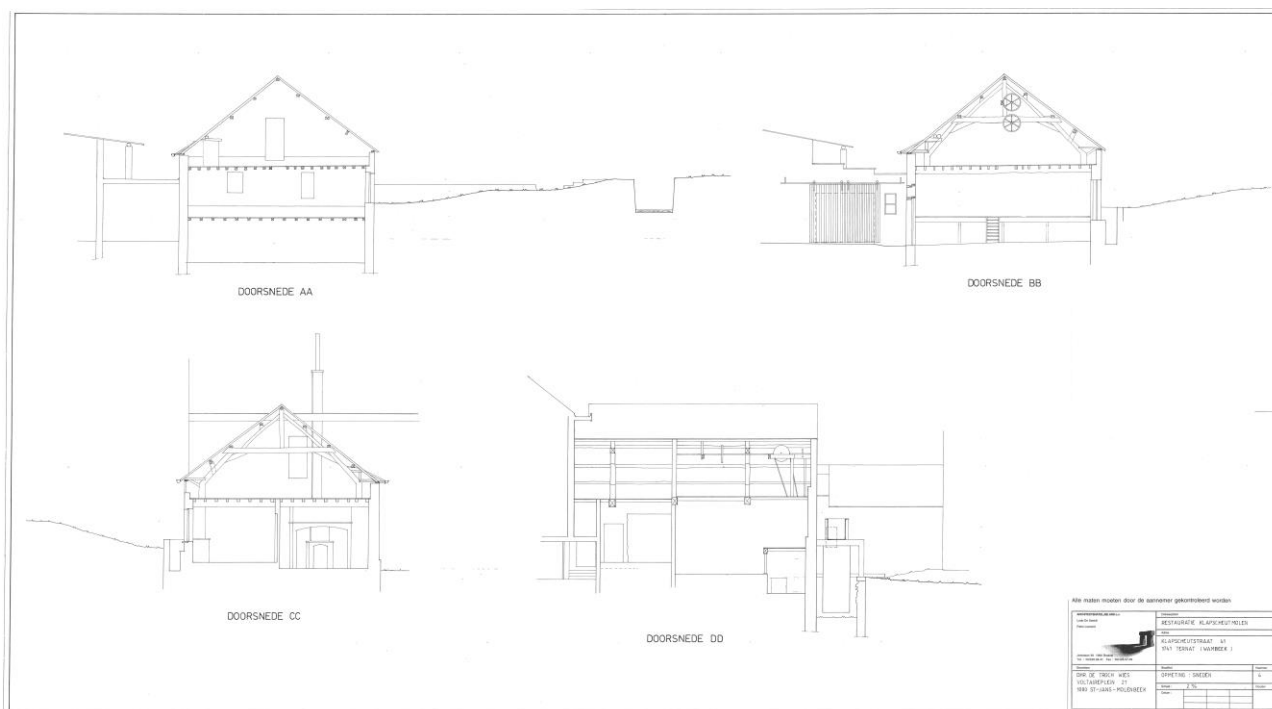
Figuur 3.81: Opmetingsplan gelijkvloers, 2005 (auteur: Architectenateljee ARK c.v.)

Figuur 3.82: Opmetingsplan verdieping, 2005 (auteur: Architectenateljee ARK c.v.)

Figuur 3.83: Opmetingsplan gevels, 2005 (auteur: Architectenateljee ARK c.v.)

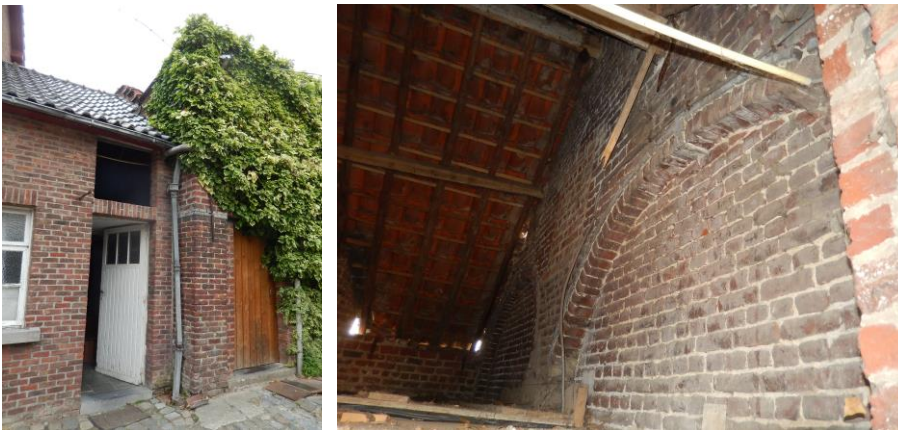
Figuur 3.84: Opmetingsplan doorsnedes, 2005 (auteur: Architectenateljee ARK c.v.)

1.2. Paardenstal met hopast en bakoven

De voormalige paardenstal met hopast en bakoven, bevindt zich dwars op richting watermolengebouw, in het verlengde van het nieuwe woonhuis.

De huidige verschijningsvorm dateert uit 1973, toen het gebouw na een zware brand verbouwd werd tot een varkensstal, met een betonnen roostervloer. De vroegere houten roostering werd op dat moment ook gewijzigd naar prefab balken van gewapend metselwerk uit holle baksteen, voor de stockage van stro. Het dak werd omgevormd van zadeldak naar lessenaarsdak met rode golfplaten. De oorspronkelijke dakvorm is nog zichtbaar in de trapgevel van het naastgelegen tussengebouwtje, dat samen met het nieuwe woonhuis werd opgetrokken.

De oorspronkelijke gevels zijn gedeeltelijk bewaard, gedeeltelijk vernieuwd of voorzien van voorzetmetselwerk. De zuidelijke dwarsgevel met bogen, die te zien is op een foto uit de eerste helft van de 20ste eeuw, is bewaard gebleven en zichtbaar in het aanpalend tussengebouwtje. Ook de hoekpilaster naar de langsgevel is bewaard gebleven.

Figuur 3.85.a en 3.85.b: De bewaard gebleven pilaster en bogen.

De oostelijke langsgevel, die zich langsheen de toegang tot de binnenkoer situeert, is na de brand opgetrokken in een rode gevelsteen met betonnen blokkramen en een metalen schuifpoort. In één van de deuropeningen bevindt zich een gerecupereerde binnendeur. Tegen de noordelijke dwarsgevel, eveneens hermetisch in een rode baksteen, is een golfplaten afdak aangebouwd.

Figuur 3.86.a en 3.86.b: De foto langs koerzijde (linker foto) en straatzijde (rechter foto)

De westelijke langsgevel, langs de straatzijde, bestaat nog gedeeltelijk uit het oorspronkelijk metselwerk van de hopast. Vooral het bovenste deel van de gevel is opgemetst in baksteen met een groter formaat. Er zijn ook sporen van dicht gemetste raam- of deuropeningen. Rechts in deze gevel bevindt zich een betonnen blokraam. Het dak heeft een rechthoekige zinken hanggoot en regenwaterafvoer.

Erfgoedelementen:

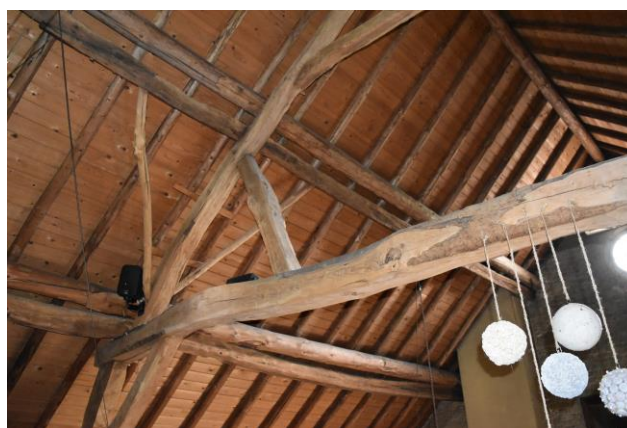
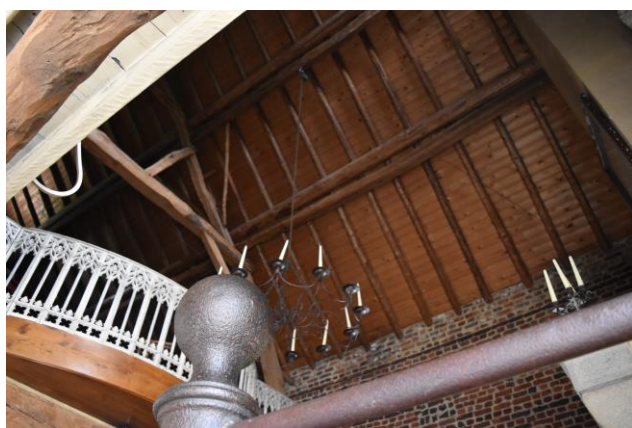
- oorspronkelijke geveldelen, teruggaande uit de periode 1860:
 - zuidelijke dwarsgevel met dubbele boogconstructie. De bogen zijn zorgvuldig uitgewerkt en bestaan uit een kopse steenlaag, afgeboord met een speksteenslaag. De boogconstructie is een steeds terugkerend stijlkenmerk in de verschillende gebouwen op de site, daterende uit de jaren 1860. Langs de bovenzijde in de jaren '50 bijgemetste trapgevel. De oorspronkelijke vorm van het zadeldak is bovendaks nog duidelijk zichtbaar.
 - hoekpilaster tussen de zuid- en oostgevel, eveneens met speksteenlaag.
 - oostgevel met langs de binnenzijde van het gebouw bewaard gebleven oorspronkelijke gevelmetselwerk. Langs de buitenzijde werd hier in de jaren 1973 een voorzetwand voor gemetst.
 - gedeeltelijk oorspronkelijk metselwerk in de westgevel, met sporen van de oorspronkelijke, dichtgemetste openingen.
 - voor het overige niet waardevolle constructie, daterende uit 1973.

1.3. Schuur met aangebouwde hangar of wagenloods

De schuur heeft een vierkante plattegrond van 10 m x 10 m en dateert vermoedelijk uit de jaren 1860. De indeling bestond oorspronkelijk uit een lemen dorsvloer en herd (opslag graanschoven). Bij verbouwingswerken in de tweede helft van de twintigste eeuw werd er een bewaarkelder voor aardappelen voorzien en een hydrofoorgroep geplaatst (rond 1970). De houten roostering boven het gelijkvloers werd vervangen door prefab holle betonnen welfsels. De lemen dorsvloer werd verhard voor de stockage van aardappelen en voor occasionele huisvesting van jongrundvee.

In 1998 werd de schuur verbouwd tot taverne, met behoud van de buitenmuren en behoud van de binnenstructuur (kelder, eerste verdieping en bovenverdieping). De betonnen welfsels werden evenwel opnieuw vervangen door houten roosteringen.

De houten dakstructuur (spanten en gordingen) is nog de oorspronkelijke. De gordingen zijn telkens ontubbeld.

Figuur 3.87.a en 3.87.b: Het interieur met de oorspronkelijke spanten en dubbele gording.

De gevels van de schuur werden gemetst in een rode baksteen met kalkvoeg. Het gebouw is voorzien van een rood pannendak met randpannen.

In de zuidelijke topgevel, langs de zijde van de binnenkoer, bevindt zich onder een halfronde boog een deur- en raamopening, met daarboven een verdiept bakstenen vlak. We vinden deze typologie van een boogvorm met daaronder een verdiept gevelvlak, al dan in combinatie met een poortopening, herhaaldelijk terug in de 3 gebouwen uit de bouwperiode rond 1860 (hopast met broodoven, schuur en melkvee- en varkensstal). De raam- en deuropening onder houten linteel dateren van een verbouwing in de jaren 1980-'90. Onder de nok bevindt zich een oculus.

Naast de talrijke gevelankers t.h.v. de opleg van vloerbalken en gordingen en de verankeringsplaten van de later bijgeplaatste schouw, valt in deze gevel dadelijk het robuuste gevelanker op uiterst rechts in de gevel. Mogelijk heeft dit te maken met de buitenwaartse druk op de buitenmuren, die zich in schuren soms voor deed, onder invloed van de opgestapelde graanschoven of balen stro – zie ook de afscheuring van deze gevel, die zichtbaar is in de aanpalende dwarsgevel. Onderaan de gevel zien we een dichtgemetselde opening.

Figuur 3.88.a en 3.88.b: De gevel van de schuur langs koerzijde (foto links) en straatzijde (foto rechts)

De tegenoverliggende noordelijke topgevel, langs de straatzijde, is vergelijkbaar. De gevel is opnieuw voorzien van een oculus en rondboog. Hier is ter hoogte van de houten linteel boven het recentere houten buitenschrijnwerk, nog de oude ophangrail van een poort aanwezig.

De beide topgevels zijn bovenaan later hoger opgemetst, vermoedelijk vanwege de isolatie die langs de buitenzijde van het dakvlak bijgeplaatst werd.

In de oostgevel bevinden zich 2 raamopeningen met houten ramen van recentere datum.

Tegen deze oostelijke gevel, d.i. langs de kant van de Keurebeek, werd een hangar of wagenloods aangebouwd tegen de schuur, bestaande uit een schuin dakvlak in rode pannen, rustende op 4 pijlers op een vierkantig draagvlak in metselwerk. De loods diende als ruimte voor karren, wagens en machines en bevatte een geïmproviseerde houten tussenvloer voor de stockage van hooi. Deze aanbouw is behouden, maar doet sinds 1998 dienst als buitenterras van de tavernen.

De wagenloods heeft langs de straatzijde een blinde gevel in crepie, langs de zijde van de binnenkoer bevat deze invulmetselwerk met een raam- en deuropening in “retro”-schrijnwerk.

Erfgoedelementen:

- typologie van een robuuste schuur, daterende uit de jaren 1860.
- oorspronkelijke dakspanten met ontdubbelde gordingen.
- grotendeels oorspronkelijke topgevels, telkens met oculus en tegenoverliggende poortopening onder de telkens terugkerende boog, bij de gebouwen op de site daterende uit de jaren 1860. Het buitenschrijnwerk waarmee de poortopening in de jaren 1980-'90 ingevuld werd, heeft geen erfgoedwaarde.
- oorspronkelijke gevelankers, waaronder een robuust gevelanker als verbinding tussen de zuidelijke en oostelijke gevel.
- later toegevoegde schouw zonder erfgoedwaarde.
- oostelijke gevel in oorspronkelijk gevelmetselwerk, doch met later toegevoegde raamopeningen zonder erfgoedwaarde.
- aangebouwde wagenloods met oorspronkelijk pannendak en later ingevulde zijgevels zonder erfgoedwaarde.

1.4. Mechanische graanmolen

Figuur 3.89.a en 3.89.b: De vroegere mechanische graanmolen langs koerzijde (foto links) en straatzijde (foto rechts)

Dwars op de schuur, staat langs de westelijke zijde de mechanische graanmolen aangebouwd. Deze heeft een rechthoekig grondplan en dateert uit 1929. In 1985 werd de mechanische graanmolen verbouwd tot woning. Langs de noordzijde (straatzijde) werd er een hangar of bergplaats voor machines aangebouwd tegen de graanmolen. Deze doet momenteel dienst als keuken van de taverne in de schuur, met op de eerste verdieping een zaal.

De muren werden opgebouwd in rood metselwerk gelijkaardig aan dit van de schuur; ze werden gemetst met Doornikse kalk, die een iets elastischer karakter heeft, ter opvang van de trillingen van de mechanische molen. Het geheel werd gebouwd op een betonnen sokkel. Het dak bestaat uit rode dakpannen.

De verbouwing van mechanische graanmolen naar woning is duidelijk merkbaar in de gevels. De zuidgevel (zijde binnenkoer) bestaat uit een centrale raamopening met houten linteel. Een dubbele raamdeur vervangt de oorspronkelijke poort. De oorspronkelijke opening hier rechts naast, is vergroot tot een raam- en deuropening, vergelijkbaar met deze in de naastgelegen schuur. Links van de poort bevindt zich een raam, op de eerste verdieping is er een centraal kleiner raam langs

elke zijde geflankeerd door een dubbel raam. Het is niet duidelijk of deze openingen nog oorspronkelijk zijn, de gemetste dorpels zijn dit alvast niet. Mogelijk is het middelste raam op de verdieping een aanpassing van het raam van de verdwenen dakkapel. De onderste metsellagen van de raamslagen vertonen in elk geval sporen van aanpassingswerken. De aanzethoogte van de niet aangepaste raamslagen komt overeen met het aantal metsellagen vanaf de poortopening en met de hoogte ten opzichte van de gevelankers op foto's.

Links in de gevel zien we een gevelnis met beeld van de heilige Jozef. Uiterst links en rechts bevindt zich een gevelanker in platstaal.

Figuur 3.90.a en 3.90.b: gevelnis met beeld van de heilige Jozef in de zuidgevel (links), westgevel (rechts)

De westgevel toont eveneens duidelijke verbouwingssporen. De topgevel werd links bovenaan opgehoogd, op de wagenloods werd een extra verdieping gebouwd. Eén van de oude ankers toont nog het oude silhouet van het dak, ook het nokanker in boogvorm is nog aanwezig.

Centraal in de gevel zien we de recente inkomdeur van de latere woning, met links ernaast een klein vierkant venster en tenslotte uiterst links een dichtgemetste poortopening. De oude ophanging van de poort is nog aanwezig. Het raam rechts van de deur is een aangepast oorspronkelijk raam. Ook schuin links boven de inkomdeur bevindt er zich nog een raam.

De noordgevel (straatgevel) heeft een symmetrische opbouw met op het gelijkvloers 4 betonnen blokkramen en daarboven op de 1ste verdieping 4 boogvormige ramen. De eerste verdieping betreft een latere ophoging. Het dak heeft een koperen rechthoekige hanggoot en regenwaterafvoer.

Alle houten buitenschrijnwerk is lichtgrijs geschilderd en van recente datum.

Erfgoedelementen:

- mechanische graanmolen uit 1929, echter met sterk verbouwde gevels en interieur.
- zuidgevel met mechanische poortopening, met overhoeks geplaatste gevelstenen als rollaag. Middelste raamopening op de verdieping met bouwsporen, verwijzende naar de oorspronkelijke opening van de dakkapel. Gevelnis met erboven een in metselwerk uitgewerkt kruis, met beeld van de heilige Jozef.
- westgevel met nog delen in oorspronkelijk gevelmetselwerk, doch met sterke verbouwde gevelopeningen en aangepaste dakvorm.
- houten buitenschrijnwerk van recentere datum, zonder erfgoedwaarde.
- oorspronkelijk pannendak, doch met aangepaste dakvorm.
- langs de noordzijde aangebouwde wagenloods, met op het gelijkvloers nog de oorspronkelijke dakvorm. De verdieping is een latere ophoging met beperkte erfgoedwaarde.

1.5. Melkvee- en varkensstal

Figuur 3.91: melkvee- en varkensstal met links het deel uit 1860 en rechts het deel uit 1962

Enkel het deel links vooraan van de melk- en varkensstal is nog oorspronkelijk en dateert vermoedelijk uit de jaren 1860. In de jaren 1962 werd een deel van deze stal immers afgebroken, in plaats hiervan kwam een nieuwbouw, die tot tegen de watermolen zou aanleunen, waarbij de oude doorgang langsheen de watermolen verdween en het rad niet meer rechtstreeks bereikbaar was.

De stal heeft een rechthoekig plattegrond. Op de eerste verdieping werden er graanschoven gestockeerd, vanaf de jaren 1960 balen stro of hooi. In de ruimte achter de linker deur, momenteel een schuifdeur, onder de boog, was er tot de jaren 1960 ook nog een aardappelbewaarplaats. In het begin van de jaren 1960 werd deze omgebouwd tot paardenstal. Momenteel is het een ruimte voor stockage van materiaal.”

Links was er ook een aangebouwde kleine ruimte met grote gietijzeren ketel, gemonteerd op een gemetselde haard, om voor varkensvoeding bestemde aardappelen gaar te koken.

De stal is gemetst in een rode baksteen met kalkvoeg en herstellingen met cementvoeg.

De nog bewaarde gevel langs koerzijde (noordzijde) bestaat op het gelijkvloers van links naar rechts uit een boogvormige verdiepte gevelpartij met schuifdeur, met daarnaast 2 deuropeningen en tenslotte nog een tot raam dicht gemetste deuropening. De beide draaideuren en de raamopening hebben een houten linteel. De linker deur heeft bovendien een rollaag, net als de raamopening. De deuropening zonder rollaag vertoont sporen van aanpassingen, de hoogte ervan komt ook niet overeen met de opening op oude foto's – vermoedelijk is dit een aanpassing naar aanleiding van de ophoging van de vloerplas. Rechts naast de schuifdeur werd een opening dichtgemetst.

Het houten schrijnwerk op het gelijkvloers is vernieuwd. Uiterst rechts, boven de dichtgemetste opening, bevindt zich nog een oorspronkelijk houten luik.

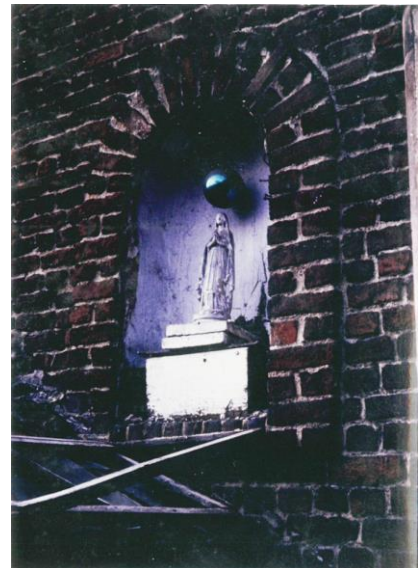
We zien 3 eenvoudige gevelankers, waarvan 2 met merkteken. De dakpannen zijn hier gesmoord, net zoals deze van de molen aan de koerzijde. Het dak heeft een koperen goot en afvoerpijp. De dakoversteek wordt gesteund door hondjes en is dichtgemaakt met een houten bebording.

Het deel van de schuur langs de koerzijde uit 1962 is gemetst in een rode steen, zij het wel in 2 verschillende steensoorten en metselverbanden. De gevel heeft een aantal eenvoudige raamopeningen en een poortopening, uit eenvoudig houten schrijnwerk. Het dak van de aangebouwde melkveestal is bedekt met golfplaten, op de opkanten van het dak liggen keramische muurpannen.

Figuur 3.92: anker waarvan het rechter met merkteken in de gevel langs koerzijde

De oostelijke zijgevel bevat een gevelnis met 2 heiligenbeelden. Het rechter beeld is vermoedelijk het beeld dat voor deze nis bedoeld was, het linker beeld is vermoedelijk het oorspronkelijk beeld uit het nieuwe woonhuis.

Eén van de dakbalken van het afdak werd hier later dwars voor geplaatst. We zien ook nog de sporen van een oud aangebouwd zadeldakje (gaarkeuken voor aardappelen voor varkens – afgebroken in de jaren 1980).

Figuur 3.93.a en 3.93.b: de gevelnis met heiligenbeeld, links de huidige toestand, rechter foto voor de aanbouw van het afdak

De achtergevel van de stal uit 1860 werd later ingebouwd in de loods. De achtergevel van het recenter staldeel sluit aan bij de watergevel van de molen en bevat opnieuw een aantal eenvoudige openingen.

Het staldeel uit 1962 bevindt zich gedeeltelijk onder plat dak en bevat gedeeltelijk een verdiepingsvloer voor graanstockage. De afdekking van het gelijkvloers bestaat uit welfsels (prefab balken van gewapend metselwerk uit holle bakstenen). Er werd een feitelijke brug gemaakt met de graanzolders van de watermolen voor de aanvoer van graan naar de steenkoppels van de molen. Ook in het oude stalgedeelte werden daarna (jaren 1970) dergelijke prefab gewelven aangebracht. In 1977 tenslotte volgde een nieuwe uitbreiding van de melkveestal: constructie boven de oude mestvaalt na bouw van mestkelder voor vloeibare mest.

Erfgoedelementen:

- langs de linkerzijde het overblijvend deel van een melkvee- en varkensstal uit de jaren 1860. Het resterend deel van de gevels, vertoont slechts in beperkte mate sporen van aanpassingswerken.
- noordgevel met opnieuw een poortopening onder boogvorm en met houten linteel (zie de overige gebouwen uit de jaren 1860). Vernieuwd houten schrijnwerk op het gelijkvloers, oorspronkelijk houten luik op de verdieping. Oorspronkelijke smeedijzeren ankers (vermoedelijk wel in 2 fasen geplaatst), waarvan 2 ankers met merkteken.
- gevelnis met heiligenbeeld in de oostgevel.
- langs de rechterzijde na afbraak van het oorspronkelijk staldeel in 1962 nieuw gemetst deel, met beperkte erfgoedwaarde.
- zijmuur van dit nieuwe staldeel bestaat langs 1 zijde echter wel uit de oorspronkelijke oostgevel van de molen, met de oorspronkelijke gevelankers van de steen- en graanzolder, in het oorspronkelijk gevelmetselwerk in Spaans formaat. Dit geveldeel dateert uit 1572 (met uitzondering van een beperkte zone in voorzetmetselwerk uit 1962, langs de zuidzijde van de molen). Dit geveldeel heeft uiteraard wel een grote erfgoedwaarde.

1.6. De loods

Figuur 3.94.a en 3.94.b: De industriële loods

De loods bestaat uit een eenvoudige industriële stalen en betonnen constructie, met een afdekking in golfplaten. Deze dateert gedeeltelijk uit 1974 en gedeeltelijk uit de jaren 1980 en heeft geen enkele architecturale of historische waarde.

Erfgoedelementen:

- de loods heeft geen enkele erfgoedwaarde.

1.7. Woonhuis Klapscheutstraat 41

Figuur 3.95.a en 3.95.b: Het nieuwe woonhuis langs straatzijde (foto links) en koerzijde (foto rechts)

Het “nieuwe” woonhuis dateert uit 1950 (plannen beschikbaar) en staat dwars op de richting van het oude molenhuis dat in mei 1950 voor de helft (kant aan Klapscheutstraat) werd afgebroken. Het woonhuis bestaat uit een gelijkvloers en verdieping met zadeldak. Het werd feitelijk gebruikt als tweewoonst en is gebouwd zonder modern comfort. Er was noch een ingebouwde keuken, noch sanitair voorzien.

De gevels werden gemetst in een rode steen met cementvoeg en een plint in breuksteen. De ramen zijn uitgevoerd respectievelijk in zwarte kunststof (straatzijde) en wit geschilderd houten

schrijnwerk (koerzijde). In de noordelijke topgevel bevindt zich een rood geschilderd betonnen blokraam. De woning heeft zwarte dakpannen en houten bakgoten. Het nieuwe woonhuis heeft geen historische waarde.

Langs de zuidzijde staat er een klein volume met trapvormige topgevel tegen de woning aangebouwd. Dit dateert uit dezelfde periode van het woonhuis en deed dienst als wasplaats. Ook langs de zuidelijke zijde werd er een soortgelijk volume met trapgevel aangebouwd, dat dienst deed als keuken voor één van de 2 gezinnen van het nieuwe woonhuis.

In de noordgevel van deze aanbouw bevindt zich een gevelnis, met een Mariabeeld met Kind en Vlaamse Leeuw. Dit is niet het oorspronkelijke beeld. Deze heiligennis is als enige afgedekt met een metalen, ruitvormige rooster. De arduinen dorpel vermeldt het jaartal “Anno Sancto MCML”.

Aansluitend op de straatgevel van de woning, zien we een oude tuinmuur met steunberen, afgedekt met muurpannen.

Figuur 3.96.a en 3.96.b: links het oorspronkelijk beeld in de gevelnis, rechts het huidige beeld

Erfgoedelementen:

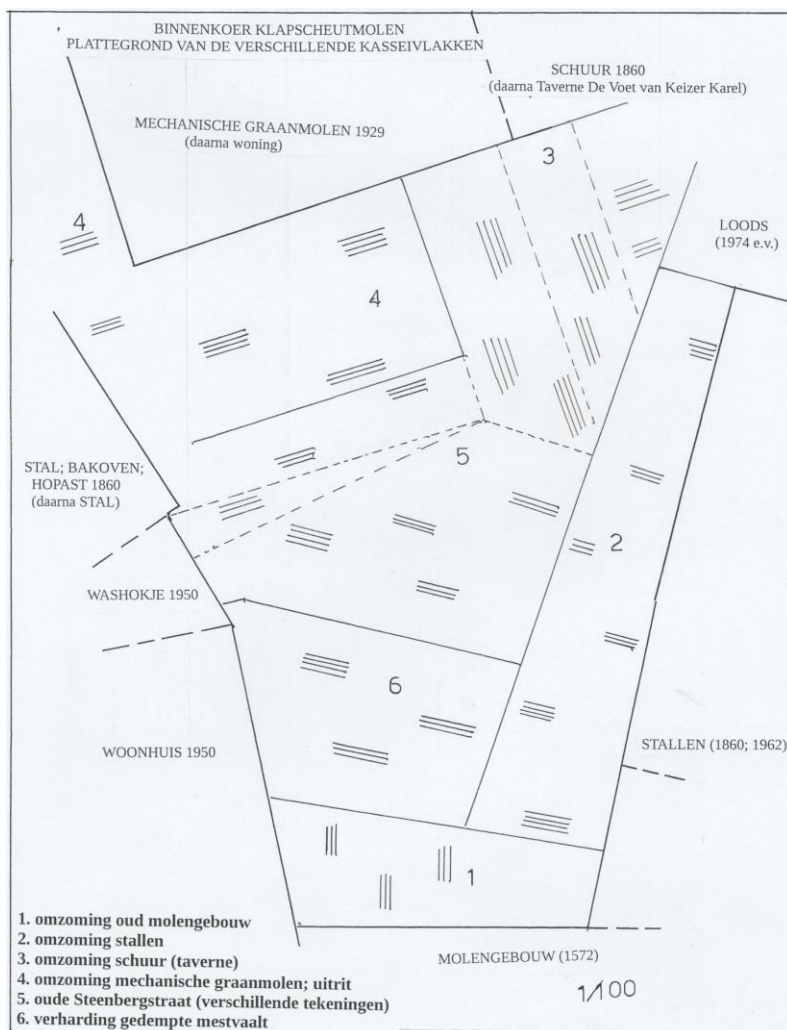
- het woonhuis dateert uit 1950 en heeft slechts een beperkte erfgoedwaarde.

1.8. Binnenkoer

Figuur 3.97.a en 3.97.b: de binnenkoer vormt het bindend element tussen de verschillende gebouwen

De binnenkoer vormt het bindend element tussen de verschillende gebouwen. De verharding bestaat uit verschillende types kasseien, in verschillende legverbanden en –richtingen.

Figuur 3.98.a: plattegrond met de verschillende kasseivlakken

De tekening van de kasseiverharding is heel divers en weerspiegelt de evolutie vanaf de bouw van de schuur en de stallen vanaf 1860:

- omzoming van schuur en stallen (rond 1860) – plan zone 2 en 3
- omzoming van de nieuwe molen (1929) – plan zone 4
- kasseien van de gedempte mestvaalt en aanpassingswerken n.a.l.v. het verleggen van de Steenbergstraat (1948).- plan zone 5 en 6

Figuur 3.99.a: bovenaanzicht van de binnenkoer – zone 2 t.e.m. 5

Figuur 3.100.a-b-c: kasseien zone 1 met oude molensteen (foto links en midden) en kasseien zone 2 (rechts)

Figuur 3.101.a-b-c: van links naar rechts: kasseien zone 4 en 3

Het grootste deel van de kasseiverharding is nog aanwezig – met uitzondering van een klein terras voor de woning in de oude mechanische graanmolen. De kasseiverharding is echter op verschillende plaatsen sterk verzakt.

Erfgoedelementen:

- de binnenkoer heeft een historische waarde, als getuige van de evolutie van de site als geheel en haar impact op het omringend wegennet.
- de binnenkoer heeft een historisch-architecturale waarde als bindend element binnen de verschillende elementen van de site.

1.9. Parking

De parking is momenteel aangelegd in een grindverharding en heeft geen enkele historische waarde, doch wordt mee opgenomen in dit beheersplan, vanwege zijn belang voor de ontsluiting van de site.

Erfgoedelementen:

- de parking heeft geen enkele erfgoedwaarde en maakt ook geen onderdeel uit van de bescherming als monument of als dorpsgezicht.

2. Landschappelijke elementen

Figuur 3.102.: Aanduiding van de landschappelijke elementen, aanwezig bomenbestand en houtkanten op de site (onderlegger: opmetingsplan Intop dd 30.07.2009)

2.1. Vijver en boomgaard

Figuur 3.103.a en 3.103.b: boomgaard en spaarvijver

- Beschrijving (op basis van foto's, visuele rondgang): weiland omringd met rij essen, weiland met populierenbos en haaglandschap op achtergrond, zicht op Klapscheutmolen (maalgoot en rad), hoevegebouwen.

- Bodemkaart:

Bodemserie **Aep** : sterk gleyige gronden op lemig materiaal met reductiehorizont zonder profielontwikkeling (1, 2, 4, 5). De gronden van deze serie zijn opgebouwd uit lemig materiaal (licht tot zwaar leem) en worden beïnvloed door een permanente grondwatertafel. Op minder dan 125 cm diepte komt in de gronden van de serie Aep een volledig gereduceerde horizont (horizont G) voor, meestal licht olijfgrijs of grijs. Duidelijke roestvlekken beginnen op minder dan 50 cm. De bovengrond vertoont nog een bruinachtige grondkleur. De Aep gronden beslaan smalle stroken in de beekvalleien, vooral langs de bovenloop van de verschillende beken. Ze zijn ongeschikt voor gebruik als bouwland wegens hun tamelijk slechte drainering, maar dragen goed weiland (*uit: eenduidige legende bij de bodemkaart van Vlaanderen*).

Knelpunt: continu drassige plaatsen waar grondwater aan de oppervlakte lijkt te komen. Problematisch in geval van nieuwe aanleg boomgaard.

Figuur 3.104: de rietgroei maakt deel uit van de grote onderhoudsbehoefte in en rond de vijver

De spaarvijver is een essentieel onderdeel van de werkende moleninstallatie en is één van de twee innovaties die ten grondslag liggen aan het ontstaan van de huidige Klapscheutmolen.

De oorspronkelijke vijverboot is overigens nog steeds aanwezig. Tot voor de jaren 1940 werd deze ingezet als plezierboot, onder meer bij een Vlaamse kermis (zie ook hoofdstuk 2). Sindsdien is hij echter niet meer in gebruik. In 1978 werd de boot tijdens een folkloristische stoet meegevoerd, ter gelegenheid van de 10-jaarlijkse “Wammekse feesten”. Quote: “pompen of verzuipen”.

De vijverboot is momenteel toe aan herstelling, maar zou daarna wel gebruikt kunnen worden, bij de onderhoudswerken voor het beheersen van de rietgroei in de vijver.

Figuur 3.105: vijverboot.

Erfgoedelementen:

- de spaarvijver als essentieel onderdeel van de werkende moleninstallatie en als één van de twee innovaties die ten grondslag liggen aan het ontstaan van de huidige Klapscheutmolen.
- de vijverboot als onderdeel van het collectief geheugen van de gemeente Wambeek
- de boomgaard heeft, wat de aanplant betreft van oude rassen van hoogstamfruit, een historiek die die wellicht teruggaat tot de eerste helft van vorige eeuw. Hoogstamboomgaarden zijn, door de economische achteruitgang vanaf de jaren 1970, eerder een zeldzaamheid geworden.

2.2. Aanwezig bomenbestand en houtkanten

Meidoornhaag

Figuur 3.106.a+b: de meidoornhaag

Langs de boomgaard, langs de zijde van de Drijveringslosweg, staat een meidoornhaag. Deze is mogelijk een 70-tal jaar oud. Een meidoornhaag is vaak een typisch erfgoedelement.

Knelpunt: de haag is de laatste jaren niet meer onderhouden en dient dringend ingekort worden.

Hoogstamfruitbomen in de boomgaard

Figuur 3.107: links de Berglander, rechts de Jacques Lebel

Figuur 3.108.a+b+c, v.l.n.r.: de Jacques Lebel, de Berglander en een hoogstam appelaar van onbekend ras

Er zijn nog 3 resterende hoogstamfruitbomen, meer bepaald appelaars. Eén appelaar is een Jacques Lebel, de andere vermoedelijk een Berglander (een oude appelvariëteit). Van de derde appelaar is het ras niet gekend.

De omtrek van de Jacques Lebel op 1,50 m is 73 cm, die van de Berglander op 1,50 m is 1,66 m. De omtrek van de derde hoogstam op 1,50 m is 90 cm.

Treurwilg

Figuur 3.109. a+b+c+d+e: treurwilg aan de straatkant van de vijver

Treurwilg aan de straatkant van de vijver. De exacte ouderdom van de treurwilg is niet gekend, de boom is echter minstens 70 à 80 jaar oud. De stamomtrek op 1,50 m hoogte is 3,13 m.

Knelpunten: het onderste deel van de stam is gedeeltelijk uitgehold door ziekte en de boom is een tijdlang scheefgegroeid. Bij de uitbaggering door de provincie Vlaams-Brabant is de boomvorm gedeeltelijk hersteld.

Italiaanse populieren

Rij met Italiaanse populieren aan de benedenbeek, kant hoevegebouwen.

Knelpunt: weinig landschappelijke waarde, risico op uitwaaien.

Canada-populieren

Rij met 4 overjarige Canada-populieren aan de korte westzijde van de vijver.

Knelpunt: meer dan kaprijs.

Knotwilgen en knotes

Figuur 3.110.a+b+c: foto links en midden: de knotwilgen – foto rechts de knotes

Er staan een tiental knotwilgen aan de vijverkant – tussen de vijver en de bovenloop van de Keurebeek – en een knotes stroomafwaarts van de waterval.

Essenhaag

Figuur 3.111. a+b: essenhaag aan de oostzijde van de vijver

De essenhaag staat langs de oostzijde van de vijver.

Knelpunten: aantasting door “essenziekte”; monocultuur van essen; *visueel:* dichte aanplanting neemt het zicht op de vijver weg.

Erfgoedelementen:

- de meidoornhaag is een typisch erfgoedelement met een ouderdom van een 70-tal jaar.
- hoogstamfruitbomen in de boomgaard: minstens 2 van de 3 resterende hoogstamfruitbomen zijn van een oud ras (Jacques Lebel en Berglander).
- treurwilg: typisch element bij een vijver, met een hoge ouderdom
- de Italiaanse populieren en Canada-populieren maken al meer dan 50 jaar deel uit van het visuele landschap
- knotwilgen en knoten: beperkte erfgoedwaarde
- essenhaag: beperkte erfgoedwaarde

4. BESCHRIJVING van de ERFGOEDWAARDEN VAN HET ONROEREND ERFGOED

Erfgoedwaarde van de Klapscheutmolen:

- industrieel-archeologische waarde
- historische waarde
- historisch-architecturale waarde

Figuur 4.1: De site van de Klapscheutmolen (bron luchtfoto: archief Familie De Troch)

De erfgoedwaarde van de Klapscheutmolen is weer te geven als een synthese van verschillende facetten, die elkaar gedeeltelijk kunnen overlappen en versterken.

1. Industrieel – archeologische waarde

1.1. De Klapscheutmolen werd bij MB van 10 juni 1992 beschermd

- als monument, om reden van de industrieel-archeologische waarde:

“De “Klapscheutmolen”, omvattende het gebouw, het sluiswerk, de ijzeren maalgoot, het watterrad, de installatie: raderwerk, aandrijving, twee koppels maalstenen, houten maalstoel, houten steenkisten, steenring, meelgoten, graangoot, galg, lichtstelsel, luiwerk, haverpletter met trechter, aanvullende zgn. “patentmolen” met toebehoren, trechters.”

- de Klapscheutmolen en de onmiddellijke omgeving werden eveneens beschermd als dorpsgezicht, vanwege de industrieel-archeologische waarde

1.2. De Klapscheutmolen werd bij MB van 9 juli 1996 beschermd

- als monument, vanwege zijn industrieel-archeologische waarde:

“De watermolen “Klapscheutmolen”, de omgeving; de spaarvijver, het verdeelwerk en de molenloop.”

- de industrieel-archeologische waarde wordt in dit beschermingsbesluit als volgt omschreven:

“ Een goed voorbeeld van een oud en heden nog volledig waterbouwkundig stelsel daterend van 1572 en bedoeld om de Klapscheutmolen op een zo continu mogelijke wijze van water en dus van energie te voorzien”

De molen dateert reeds van rond 1572, evenals de spaarvijver. Door, in tegenstelling tot zijn voorganger, te werken met een bovenslagrad in combinatie met een spaarvijver, kon de molen het hele jaar door met voldoende rendement draaien. De werking van de moleninstallatie is een representatief voorbeeld van de werking van een molen met bovenslagrad uit 1572 en van de evolutie van moleninstallaties doorheen de tijd, onder meer door het vervangen van het houten bovenslagrad door een metalen rad in 1910.

Daarnaast zijn er op de site ook nog een aantal gebouwen aanwezig, die al vroeg ontstonden vanuit het ontwikkelen van complementaire activiteiten aan het molengebeuren: de hopast met houtgestookte broodoven, de schuur, stallingen, ...

De molen, moleninstallatie en bijhorende gebouwen getuigen van de economische noodzaak om zich steeds aan te passen aan de wisselende omstandigheden van zijn tijd.

Na een eerste restauratieperiode van 2012 tot 2014, is de molen heden opnieuw maalvaardig.

1.3. Zeldzaam karakter als maalvaardige watermolen in een hedendaagse rurale omgeving

Zoals bekend ging het aantal nog maalvaardige wind- en watermolens vanaf het begin van de twintigste eeuw in vrije val achteruit. In deze situatie kwam in de loop van de jaren 1970 een kentering onder impuls van diverse molenverenigingen, die niet alleen ijverden voor het behoud en herstel van de nog overblijvende molens, maar ook zorgden voor de opleiding van kandidaat vrijwillige molenaars om de opnieuw maalvaardige molens draaiend te kunnen houden.

Desalniettemin is momenteel het aantal beschermde, herstelde en opnieuw draaiende wind- en watermolens ongelijkmatig verdeeld over de Vlaamse provincies. In de provincie Brabant en zeker in de regio van het Pajottenland mogen ze zeker als “zeldzame getuigen” beschouwd worden.

In of heel nabij het Pajottenland tellen we momenteel nog slechts twee herstelde en werkende windmolens: de Hertboommolen te Roosdaal en de Luizenmolen te Neerpede, dat administratief weliswaar tot het Brussels Gewest behoort. Indien we de Liermolen van Grimbergen meerekenen, zijn er momenteel nog slechts vier malende watermolens in het Pajottenland: de Liermolen, de Heetveldemolen (Tollembeek, Galmaarden), de Pedemolen (Sint-Gertrudis-Pede, Dilbeek) en de Klapscheutmolen (Wambeek, Ternat).

In de fusiegemeente Ternat zijn er vijf watermolens gekend, waarvan slechts één beschermd is en opnieuw maalvaardig: de Klapscheutmolen.

In die zin lijkt het niet overdreven om het zeldzaam karakter van de Klapscheutmolen te beschouwen als een beduidende bijdrage aan de erfgoedwaarde ervan.

Zeldzaamheid en authenticiteit gaan voor de Klapscheutmolen zeker hand in hand, en versterken elkaar. Zoals uiteengezet zijn twee langsgevels van het molengebouw nog quasi volledig authentiek, opgebouwd uit het oorspronkelijk metselwerk. De watergevel is weliswaar vernieuwd geweest, wellicht in de 19de eeuw. Ook binnenin werd, om de stabiliteit te verzekeren, een binnendwarsmuur herbouwd (door Joannes' zoon Jozef De Troch). Het hydraulisch systeem is recent vernieuwd, maar het heeft nog quasi exact dezelfde vorm, afmetingen en werking van hoe het eeuwen geleden ontworpen en gebouwd werd.

Deze erfgoedwaarde is o.a. concreet terug te vinden in volgende erfgoedelementen:

- de watermolen als één van de weinige resterende, beschermde en maalvaardige molen in de (ruimere) omgeving.
- het vernieuwd hydraulisch systeem en maalwerk, echter naar historisch model en met behoud van een groot aantal historische onderdelen.

1.4. Landschappelijke waarde

De 2 innovaties die ten grondslag liggen aan het ontstaan van de huidige Klapscheutmolen, nl. het aanleggen van een spaarvijver en het verleggen van de beek, ter creatie van een niveauverschil, voldoende om het stromend water op een bovenslagrad van ca 3,5 m diameter te kunnen leiden, vormen bovendien sinds de tweede helft van de 16de eeuw een structurerend element binnen het landschap rond de molen.

Deze erfgoedwaarde is o.a. concreet terug te vinden in volgende erfgoedelementen:

- de spaarvijver, aangelegd op een plateau dat beduidend hoger ligt dan het molengebouw en de daarna opgerichte boerderijgebouwen en mechanische graanmolens;
- de omgelegde Keurebeek met het sluiswerk voor de verbindingskanalen respectievelijk tussen beek en vijver, met het sluiswerk aan de waterval en met het sluiswerk voor de toegang naar de maalgoot;
- de waterval met 2 steunmuren;
- de maalgoot als verbinding tussen de omgelegde bovenbeek en het bovenslagwaterrad.

2. Andere erfgoedwaarden

2.1. Historische waarde

De molen is gesitueerd binnen het historische gehucht Klapscheut te Wambeek. De oudste vermeldingen van de molen en zijn voorganger, de molen met onderslagrad, dateren uit het midden van de 15de eeuw. We vinden ook verwijzingen naar de Klapscheutmolen terug in de 18de eeuw. Verwijzingen ouder dan de 18de eeuw zijn, door de brand in het Brussels Archief bij de Franse aanvallen in 1695, jammer genoeg grotendeels verdwenen.

De huidige molen en spaarvijver zijn reeds terug te vinden op Ferrariskaarten uit 1777.

De molen heeft een rechtstreekse invloed gehad op het verloop van de wegen rond de site doorheen de tijd. De laatste belangrijke ingreep op dat vlak was het verleggen van de Steenbergstraat in 1948 (zie H2 – 2.5, fig. 2.23).

De familie De Troch bemaalt en bewoont reeds sinds 1859 de Klapscheutmolen, wanneer molenaarsdochter Maria Catharina De Smet huwt met Petrus De Troch. De overdracht van de molen van generatie naar generatie, heeft gezorgd voor continuïteit binnen de Klapscheutmolen. De geschiedenis van de Klapscheutmolen is sinds meer dan 150 jaar ook de geschiedenis van de familie De Troch en hun onafgebroken arbeid in de molen.

Deze continuïteit heeft er voor gezorgd dat er een groot aantal mondelinge en schriftelijke bronnen bewaard zijn gebleven. Zo zijn de cahiers van molenaar Joannes De Troch een rijke bron van beschrijvingen en verhalen uit het verleden. Deze cahiers worden ter plaatse bewaard in de keuken van de oude molenaarswoning. Schilderijen en foto's van de bewoners van het molenhuis, alsook van familie, vrienden en kennissen, zijn sinds het begin van de 20ste eeuw bewaard gebleven.

Deze erfgoedwaarde is o.a. concreet terug te vinden in volgende erfgoedelementen:

- de molen als onderdeel van de 16de eeuwse rurale samenleving van het gehucht Klapscheut;
- de binnenkoer, als getuige van de evolutie van de site als geheel en haar impact op het omringend wegnnet;
- in 3 gebouwen bevindt zich een nis met heiligenbeeld.

2.2. Historisch-architecturale waarde

Het molengebouw is een typologisch voorbeeld van een molengebouw met geïntegreerde molenaarswoning uit de 16de eeuw, gebouwd in een zachte baksteen in Spaans formaat, met een gekaleide afwerking. De molen zou één van de eerste stenen woningen in Wambeek geweest zijn.

Ook een aantal van de gebouwen rond de binnenkoer zijn architecturale getuigen van de landelijke architectuur uit hun tijd. De hopast, schuur en melkvee- en varkensstal uit de periode 1860, met de typische poortopeningen onder boogvorm, zijn hier een voorbeeld van.

De spanten – en vermoedelijk ook een deel van de gordingen - in de molen en schuur zijn nog oorspronkelijk. De spanten in de molen zijn voorzien van een telmerk.

De binnenkoer in kasseien, waar zich tot ca midden 20ste eeuw nog de mestvaalt bevond, vormt het bindend element binnen de verschillende onderdelen van het geheel.

Deze erfgoedwaarde is o.a. concreet terug te vinden in volgende erfgoedelementen:

- watermolen met geïntegreerde molenaarswoning als architecturaal-typologische restant;
- typologisch voorbeeld van de indeling met open gelijkvloers, asput, steenzolder en graanzolders;
- watermolengebouw met molenaarswoning:
 - oorspronkelijk wit gekaleid metselwerk in Spaans formaat.
 - hermetste watergevel, echter wel daterend uit de 19de eeuw
 - witstenen negblokken en dorpels in de oost- en zuidgevel
 - eenvoudig historisch raamschrijnwerk in de oostgevel. Waardevol historisch raamschrijnwerk met uitgewerkte detaillering, bricketscharnieren en dievenijzers in de westgevel.
 - oorspronkelijke gevelankers, waarvan 1 sieranker in de westgevel
 - historische, mogelijk grotendeels oorspronkelijke houten draagvloer tussen gelijkvloers en verdieping met moer- en kinderbalken.
 - oorspronkelijke dakspanten met telmerk en toognagels, muurplaten met historische haaklas-verbinding, halfhouts ingeklemde hondjes.
 - pannendak in boomse pannen, waarvan één dakvlak in gesmoorde en één dakvlak in rode pannen
 - verwijzingen naar verschillende bouwfases en bouwsporen van oudere openingen in de gevels en het interieur.
- paardenstal met hopast en bakoven: oorspronkelijke geveldelen, daterende uit ca 1860;
- schuur met aangebouwde hangar of wagenloods:
 - typologie van een robuuste schuur uit de jaren 1860;
 - grotendeels ongewijzigde topgevels;
 - oorspronkelijke dakspanten met ont dubbelde gordingen;
- mechanische graanmolen: gevels en dak terug gaande naar de jaren 1929, doch in sterk verbouwde toestand;
- melkvee- en varkensstal:
 - linker gedeelte daterende uit 1860 met gevels nog grotendeels in oorspronkelijke staat;
 - gevelankers met merkteken in de noordgevel;
- telkens terugkerende poortopening met boog en houten linteel bij de verschillende gebouwen uit de jaren 1860, zij het wel met een telkens iets andere boogcurve;
- de binnenkoer als bindend element binnen de verschillende gebouwen van de site.

5. Onderbouwde VISIE op het TOEKOMSTIG BEHEER van het onroerend erfgoed

Doelstellingen van het project voor de komende 20 jaar

1. Hoofddoelstellingen

1.1. Een molen waarmee opnieuw gemalen wordt

Het steenkoppel waarmee Joannes De Troch maalde tot 1983, is momenteel opnieuw maalvaardig. Hiermee wordt regelmatig opnieuw gemalen, zeker ter gelegenheid van opendeurdagen of (groeps)bezoeken op afspraak.

Het is echter de bedoeling dat ook de graantrieur, het elektrisch aangedreven steenkoppel en de graanpletter opnieuw operationeel worden.

Bovendien werd ook een kleine DDD- of boerderijgraanmolen, aangedreven door elektromotor, overgenomen uit een nabijgelegen bevriende boerderij. Ook dit molentje zou maalvaardig in ere hersteld moeten worden.

1.2. Herstel van het molengebouw

– Plan van aanpak voor het herstel van het molengebouw, inclusief het deel dat ingericht zal worden als erfgoedmuseumruimte

* herstel van de muren, het dak en de zolderingen;

* inrichting van de binnenruimten.

1.3. Herstel en beheer van de vijver

Beheer van de vijver: gebruik als bufferbekken en als spaarbekken, aanbrengen van gepaste oeverbeplanting ter vervanging van de door de “essenziekte” aangetaste en wegwijnende essen. Gepast onderhoud van het vijvervlak (beheersing van de rietgroei, beheersing van de algengroei) en van de vijveroevers.

1.4. Heraanplant van de aangrenzende boomgaard

– Vervanging van de kaprijpe populieren aan de zuidoostkant.

– Waar nodig heraanplant of herstel van de bestaande haag, grenzend aan de Leiebeek.

– Aanplant van hoogstamfruitbomen: appel, peer, kers, pruim, rekening houden met de toestand van de bodem.

– Behoud en aan de boomgaard aangepast beheer (begrazing, diersoort) van het weiland.

1.5. Heraanleg van het binnenerf

Het binnenerf is volledig aangelegd in kasseien.

De tekening ervan is heel divers en weerspiegelt de evolutie vanaf de bouw van de schuur en de stallen vanaf 1860:

– omzoming van schuur en stallen (rond 1860)

– omzoming van de nieuwe molen (1929)

– kasseien van de gedempte mestvaalt (1948).

Heraanleg met het oog op egalisatie maar met behoud van de bestaande kasseien met het bestaande legverband.

2. Nevendoelstellingen

2.1. Oprichten van een coöperatieve vennootschap met sociaal doel

- uitbouw van een draagvlak voor de oprichting en de werking van een coöperatieve vennootschap met sociaal doel, die als motor en beheerder van het hele project zou (kunnen) fungeren;
- opstellen van een eerste financieel plan, op basis van volgende elementen:
 - kostenraming van het herstel van het hele molengebouw
 - betoelaging door de Vlaamse Overheid
 - kapitaalinbreng (aandelen) door leden van de vennootschap
 - sponsoring door overheden, organisaties, bedrijven en particulieren.

2.2. Organisatie van het malen

Het beheer van een maalvaardige molen houdt ook in dat deze regelmatig bemalen wordt en tijdens maaldemonstraties opengesteld wordt voor het publiek.

Daarom zullen vrijwillige molenaars aangetrokken worden en/of kandidaat-molenaars aangezet worden tot het volgen van een opleiding tot vrijwillig molenaar.

2.3. Betere zichtbaarheid van molengebouw en waterrad

Zowel de kant van het molengebouw die aan de binnenkoer grenst als het waterrad, zouden beter en vollediger zichtbaar en toegankelijk moeten zijn. De situatie die voorafging aan de bouw van de melkveestal (1962) kan daarvoor inspiratie bieden.

De daarachter gelegen stal zal heringericht worden tot ruimte voor een houtgestookte bakoven. De bedoeling is dat in deze ruimte educatieve demonstraties gehouden worden voor het artisanale bakken van brood.

Boven de stalruimte zal een ontvangstruimte ingericht worden voor bezoekers, met bovenzicht op het draaiend waterrad.

2.4. Het molengebouw als erfgoedmuseum

Inrichting van de molenruimten als erfgoedmuseum, voornamelijk van de “oude keuken”, in functie van de erfgoedmissie: plaatsing van kasten, tafels, kaders, panelen,... voor het presenteren van boeken, documenten, foto's, tekeningen,... aan het publiek.

2.5. Uitrusting van het molengebouw

In het hele gebouw is het nodig dat de voorzieningen en de uitrusting op het vlak van elektriciteit, riolering, sanitair en verwarming vernieuwd worden.

2.6. Inrichting van de ruimte rond het molengebouw

Plan van aanpak voor de inrichting (aanplantingen, voorzieningen voor passieve recreatie) van de open ruimte tussen de maalgoot en het waterrad en de benedenbeek met waterval.

Gepast onderhoud van deze ruimte.

2.7. Plan van aanpak van de moestuin

Opnieuw in gebruikname van de ruimte gelegen tussen het molengebouw en de bovenbeek, als groenten- en bloementuin.

Deze doelstelling zou aangepakt kunnen worden als sociaal-educatief project.

2.8. De waterkwaliteit

De kwaliteit van het beekwater (visueel, geur,...) is erg variabel in functie van het waterdebiet. Bij droogte is de kwaliteit nog steeds heel slecht, ondanks de saneringswerken die in 2013-2014 werden uitgevoerd door Aquafin. Het blijkt dat stroomopwaarts nog steeds twee van de drie voedende zijbeken van de Keurebeek, met name deze die in Sint-Martens-Lennik ontspringen, niet gesaneerd zijn en rioolwater ontvangen.

Het is dan ook aangewezen om deze situatie van nabij op te volgen en indien nodig Aquafin ervan trachten te overtuigen om aan deze werken een grotere prioriteit toe te kennen.

2.9. Herbestemming van de aangrenzende hoevegebouwen

– de paardenstal met hopast en bakoven (rond 1860)

Aan dit gebouw zal opnieuw de vorm gegeven worden van voor de brand en de heropbouw van 1973. Aldus zal het huidige lessenaarsdak opnieuw verbouwd worden tot zadeldak met Boomse pannen.

Het gebouw zal ingericht worden [als keuken] en als stockageruimte voor de taverne.

– het stalgebouw (rond 1860, met gedeelte uit 1962)

Het gebouw zal omgebouwd worden tot polyvalente ruimte voor gebruik als kinderboerderij, ook voor feestzalen en vergaderruimten.

De vorm en het uitzicht van het gedeelte uit 1860 zullen zoveel mogelijk behouden blijven. Het gedeelte uit 1962 zal opnieuw verbouwd worden in de stijl van voor de nieuwbouw.

– de achterliggende loods uit 1974

Deze loods zal afgebroken worden, zodat er opnieuw een volledige toegang en een volledig uitzicht komt op de watermolen.

2.10. Aanpassing van het woonhuis bij het restaurant

Dak: inbouw van een lucarne.

2.11. Aanpassing van het woonhuis De Troch-Bellemans

Het hele gebouw zal door de nieuwe eigenaar heringericht worden, met bijhorende aanpassingen aan de buitenhuid.

2.12. Beheer van de parkeerruimte

Plan van aanpak voor de nabijgelegen parkeerruimte, onder meer met het oog op de natuurwaarde van het perceel en met het oog op het plaatsen van een bijkomende accommodatie voor fietsen.

2.13. Demonstratieproject energie uit waterkracht

Watermolens en windmolens putten energie uit de natuur zonder daardoor de natuur uit te putten en de levenskwaliteit van volgende generaties in het gedrang te brengen.

Deze positieve eigenschap kan uiteraard niet toegeschreven worden aan machines die draaien op fossiele energiedragers of op kernenergie.

Dit is dan ook een eerste en belangrijke reden om het bestaan en de werking van de vroegere molengeneraties in herinnering te blijven brengen, en daarmee ook de veelheid van toepassingen en uitvoeringen waarin ze ooit hun belangrijke rol vervulden.

Er kan onder meer inspiratie gevonden worden in het feit dat gebruik gemaakt werd van de onuitputbare en milieuvriendelijke energiedragers wind en water, dat de molens verspreid waren over het hele grondgebied en er, de feodale periode buiten beschouwing gelaten, controle over was door duizenden verschillende mensen.

Een hedendaagse en sociaal vriendelijke uitbatingswijze zou een coöperatieve vennootschap met sociaal oogmerk kunnen zijn, zoals reeds vermeld in 2.1.

In samenhang met het erfgoedproject zou concreet de verbinding gemaakt kunnen worden met een moderne vorm van benutting van hydraulische energie uit kleine watervallen of waterstromen, weliswaar op voorwaarde dat dergelijk project geen afbreuk zou doen aan de erfgoedwaarde van de molen of van de eeuwenoude hydraulische infrastructuur.

Deze voorwaarde dient dan ook voorafgaandelijk getoetst te worden.

2.14. Draagvlak en uitstraling van het project

Plan van aanpak voor de uitstraling (promotie) en steun van/aan het project, zowel naar/vanuit de directe omgeving als het lokale bestuursniveau (gemeente) en andere instanties (ngo's: Davidsfonds Wambeek e.a., privé-personen en -bedrijven,...).

De openstelling zal gericht zijn op verbinding, ontmoeting, ontdekking, uitwisseling, creativiteit,... Het (her)ontdekken van de opnieuw malende Klapscheutmolen biedt het publiek de mogelijkheid om (opnieuw) aan te knopen met het dorpsleven in Wambeek van slechts enkele decennia geleden. Het kan ook een gelegenheid bieden om de razendsnelle evolutie in o.m. de wereld van de landbouw- en voedingstechnologie nog beter te duiden.

In die zin wordt er gedacht aan onder meer het plaatsen van een aankondigingssteen en een informatiebord aan de ingang van de binnenkoer over de molen en over de kalender van molenactiviteiten.

Vanzelfsprekend zal ook het Erfgoedkenteken van de Vlaamse Overheid worden aangebracht.

2.15. Organisatie en programmatie van de Erfgoedwerking t.a.v. het publiek

- Inhoudelijk: algemeen thema (rode draad) en programma-thema's per jaar.
- Organisatorisch en logistiek: organisatie van de openstelling van de molen voor het publiek.

3. Erkenning van de Klapscheutmolen als ZEN-erfgoed

Zoals hierboven uiteengezet, is de eerste hoofddoelstelling van de Klapscheutmolen dat er gemalen wordt met de bestaande -momenteel gedeeltelijk herstellende- moleninstallatie.

Het actief gebruiken en blijven gebruiken van de maalinstallatie (rad, sluiswerk, raderwerk, steenkoppels, luiwerk, elektromotor, graantrieur, graanpletter, e.a.) en van de spaarvijver, is een eerste voorwaarde voor een efficiënt onderhoud en voor een duurzaam behoud.

Dit gebruik zal in functie staan van demonstratie en educatie.

Een commerciële functie is dan ook niet aan de orde. Uiteraard levert het malen ook wel meel op, maar dat zal uitsluitend in kleine hoeveelheden zijn die bestemd zijn voor ofwel, bijvoorbeeld, een buurman die wat graan “leent” om in de molen te laten malen¹, ofwel, in een toekomstige mogelijke situatie, om consumptiemeel te bereiden dat in educatief verband gebruikt zou kunnen worden voor een demonstratie “brood bakken in een met hout gestookte oven”.

Demonstratie en educatie zullen in de eerste plaats sociaal gekaderd worden. Ze zijn bedoeld als dienst voor individuen en groepen, waaronder schoolgroepen, die geïnteresseerd zijn in een band met het gezamenlijk erfgoed.

Dit op een interactieve manier en zoveel mogelijk in het kader van de dagelijkse praktijk.

Zo is het de bedoeling dat de Klapscheutmolen in de eerste plaats een ontmoetings- en bezoekplaats wordt, waar men kan leren hoe tot een halve eeuw geleden de lokale landbouwers hun graan in de molen lieten malen, hoe er van lokaal geteelde tarwe, na het malen ervan in de nabijgelegen molen, brood gebakken werd in een met hout gestookte oven...

Aan dergelijke sociaal-educatieve activiteiten, die op gang gebracht zouden moeten worden door vrijwilligers in het kader van de op te richten coöperatieve met sociaal oogmerk “Klapscheutmolen”, kan geen commercieel of winstoogmerk gekoppeld zijn. Er is evenmin een connectie met de horeca-uitbating van het aanpalende restaurant.

Naast de sociaal-educatieve functie, is er een ook zacht-recreatieve functie van de molen. Bijvoorbeeld het tot rust komen en sociale contacten leggen rond een houten tuinbank die geplaatst zal worden in de ruimte tussen de waterval en het rad. Het zacht geklater van de waterval en het draaien van het schoepenrad dat het gedempte geluid van een stoomtrein oproept, zou hiervoor, uiteraard in een andere betekenis, een aangenaam rustgevend “zen”-kader kunnen zijn.

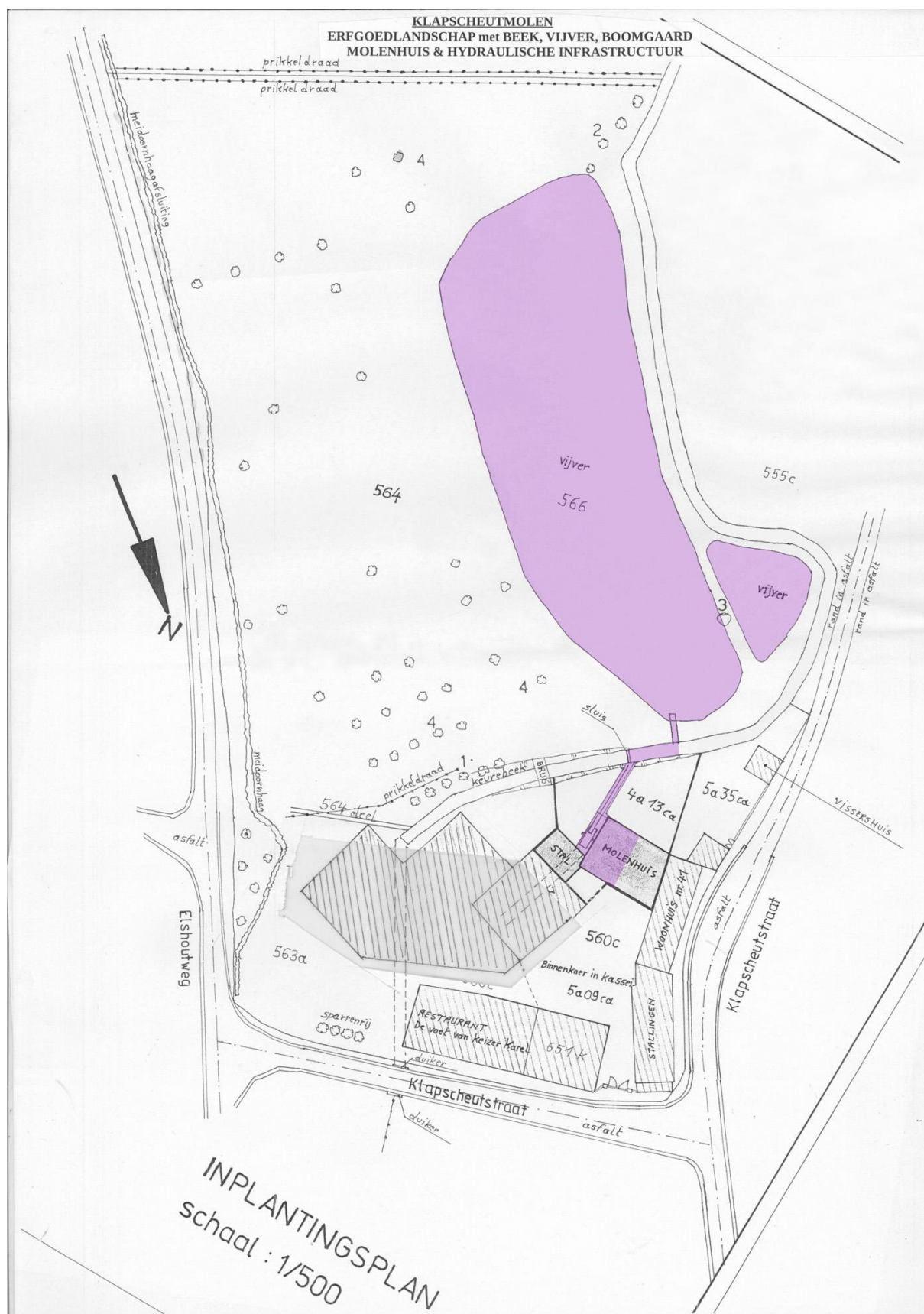
In die zin vormt ook de spaarvijver één geheel met de waterval, de beek, de maalgoot en het waterrad. De spaarvijver heeft immers in een hoedanigheid van waterrijk natuurelement eveneens een roeping voor zachte, passieve recreatie, zonder dat daaraan een commerciële functie kan gekoppeld worden.

Het molengebouw en de hele moleninstallatie, inclusief de spaarvijver, hebben dan ook geen economisch nut en kunnen beschouwd worden als ZEN-erfgoed.

¹ win-win: een molen kan nu eenmaal niet draaien zonder graan. De buurman die zijn graan leent krijgt hiervoor in ruil het meel terug voor bijvoorbeeld enkele neerhofdieren die hij als hobby houdt.

Er kan hiermee voldaan worden aan de vereisten voor ZEN-erfgoed conform artikel 2.28 van het Onroerend Erfgoedbesluit van 12 juli 2013:

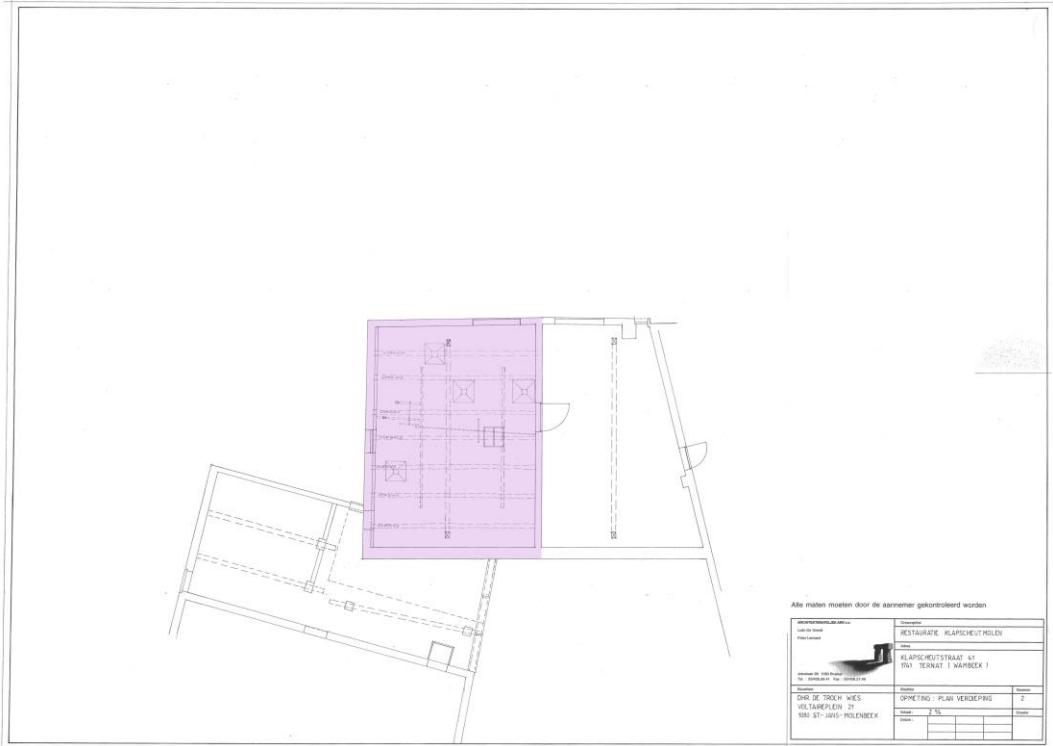
28° ZEN-erfgoed: beschermde onroerende goederen of onroerende goederen gelegen in een erfgoedlandschap, of een deel ervan dat een opzichzelfstaand geheel vormt, dat niet van dien aard is dat het economisch nut kan hebben, en dat uitdrukkelijk als dusdanig erkend is in de beslissing waarbij het beheersplan werd goedgekeurd.

Figuur 5.1.: inplantingsplan, met in paars de afbakening van het ZEN-erfgoed

Figuur 5.2.: opmetingsplan gelijkvloers, met in paars de afbakening van het ZEN-erfgoed

6. OPSOMMING van de WERKZAAMHEDEN

Hieronder volgt een niet-limitatief overzicht van de te verwachten instandhoudings-, onderhouds- en restauratiewerken die noodzakelijk zijn om de in hoofdstuk 5 opgesomde beheersdoelstellingen te realiseren. Onvoorziene werken, zoals na stormschade, kunnen uiteraard niet op voorhand ingeschat worden en zijn dan ook niet opgenomen in onderstaand overzicht. De indeling van hoofdstuk 3 werd in onderstaand overzicht overgenomen.

Er werd nog geen stabiliteitsstudie opgemaakt voor de beschreven gebouwen en gebouwonderdelen, dit maakt deel uit van de nog uit te voeren “werkzaamheden”. Eventueel bijkomende werkzaamheden in het kader van deze stabiliteitsstudie, konden bijgevolg nog niet opgenomen worden in onderstaand overzicht.

1. Gebouwen

1.1. Watermolengebouw met geïntegreerde molenwoning

1.1.0. Algemeen

Aard der werken	Een-malig	Terugkerend	Vrijstelling toelating
- stabiliteitsstudie - vernieuwen van de elektrische installatie, riolering, sanitair en verwarming - inrichten van de molenruimten als erfgoedmuseum, voornamelijk in de “oude keuken”	X X X		NTW ¹

1.1.1. Oostgevel – gevel binnenkoer

Aard der werken	Eenmalig	Terugkerend	Vrijstelling toelating
- kleurregistratie van de aanwezige verschillende kalkverflagen - verwijderen van de loszittende kalkverflagen - bijkomende inventarisatie en diagnose van de aanwezige pathologie, na het verwijderen van de loszittende kalkverflagen	X X X		NTW NTW
- onderzoek naar de bestaande fundering van de verzakte penant tussen de 2 deuren - structurele herstelling van de verzakte penant tussen de 2 deuren, indien voorgeschreven door de stabiliteitsstudie ook op funderingsniveau	X X		

1

NTW = Niet toelatingsplichtig werk

Aard der werken	Eenmalig	Terugkerend	Vrijstelling toelating
- plaatselijk hermetiselen van de wanden, zij het enkel in de zones waar de samenhang van het metselwerk volledig verloren is gegaan (o.a. linkerzijde van de gevel, boven het plat dak van de naastgelegen stal).	X		
- in nieten van scheuren met inox staven	X	1 x 5 jaar	X
- plaatselijk herstel van het voegwerk met hydraulische kalkmortel	X		
- injecteren tegen opstijgend vocht	X		
- aanbrengen van een nieuwe kaleilaag	X	1 x 5 jaar	X
- periodiek opnieuw kaleien van de gevel			
- ontroesten, (roestwerend) herschilderen en opnieuw verankeren van de gevelankers (waar van toepassing na herstelling van de houten balken, waarin zij verankerd zijn)	X	1 x 5 jaar	X
- periodiek ontroesten en herschilderen van de gevelankers			
- vervanging van gescheurde arduinen deurdorpel molenwoning volgens bestaand model – aanbrengen waterdichtingslaag voor plaatsen van de nieuwe deurdorpel	X		
- verweerde raamdorpel in witsteen: aanbrengen van herstelmortels, teneinde opnieuw een naar buiten afwaterend profiel te bekomen – vooraf behandeling met steenverharders.	X		
- houten lintelen boven de deur- en raamopeningen: nazicht van de toestand van de lintelen – vervanging van te sterk aangetaste lintelen.	X		
- houten keukenraam: vervanging van de aangetaste onderdelen na ontschilderen van het raam, volgens bestaande profilering. Opnieuw schilderen van het raam en vernieuwen van de mastikering.	X		
- herstel van het bovenlicht van de molenaarswoning – vervanging van de gescheurde glasplaatjes naar bestaand model – ontroesten en herschilderen van de raambruggen.	X		
- Ramen, deuren en luiken die door een te slechte staat niet meer bewaard kunnen worden, worden vervangen naar bestaand model, eventueel met integratie van dubbel glas.	X		
- basis onderhoud schilderwerk/vernis/mastikering houten buitenschrijnwerk.		1x 2/3 jaar	X
- groter onderhoud schilderwerk/vernis/mastikering houten buitenschrijnwerk.		1 x 10 jaar	X
- periodiek onderhoud / reinigen van de goten		1 x jaar	NTW

1.1.2. Zuidgevel - watergevel

Aard der werken	Eenmalig	Terugkerend	Vrijstelling toelating
- voorzien van een gevelanker langs de linkerkant van de topgevel, ter verankering van de onderste gordingbalk, type idem als het anker van de bovenliggende gordingsbalk.	X		
- herstel/in nieten van de scheur langs de linkerkant van de topgevel (verlopend van de 2 ^{de} gording naar de rollaag boven het luik).	X		
- in verband dicht metselen van de uitgekapte opening boven het dak van de stal	X		
- ontroesten, (roestwerend) herschilderen en opnieuw verankeren van de gevelankers (waar van toepassing na herstelling van de houten balken, waarin zij verankerd zijn) en van de verankeringsplaten.	X		
- periodiek ontroesten en herschilderen van de gevelankers en verankeringsplaten		1 x 5 jaar	X
- herstel voegwerk in hydraulische mortel waar nodig			
- kaleien van de gevelrestanten in zachte baksteen in Spaans formaat (hoekzones)	X	1 x 5 jaar	X
- periodiek opnieuw kaleien van de hoekzones in zachte baksteen en van de gekaleide, waterbelaste zone rond het waterrad.		1 x 5 jaar	X
- witstenen raamdorpel steenzolder: aanbrengen van herstelmortels, teneinde opnieuw een naar buiten afwaterend profiel te bekomen – vooraf behandeling met steenverharders.	X		
- houten lintelen boven de raamopeningen: nazicht van de toestand van de lintelen – vervanging van te sterk aangetaste lintelen.	X		
- herschilderen van het luik en het houten raam van de steenzolder, incl. vervangen eventueel ontbrekende glasplaten en mastikeren. Ramen en luiken die door een te slechte staat niet meer bewaard kunnen worden, worden vervangen naar bestaand model, eventueel met integratie van dubbel glas.	X		
- basis onderhoud schilderwerk en mastikering houten buitenschrijnwerk.		1 x 2/3 jaar	X
- groter onderhoud schilderwerk en mastikering houten buitenschrijnwerk		1 x 10 jaar	X

1.1.3. Westgevel - tuingevel

Aard der werken	Eenmalig	Terugkerend	Vrijstelling toelating
- in verband dicht metselen van de 2 horizontale strookramen onder de kroonlijst.	X		
- muuraanzet (zone keermuur): herstel inkalvend metselwerk / herstel voegwerk	X		
- aanbrengen van roofing tegen de onderzijde van de gevel (gedeelte dat onder het maaiveld terecht zal komen). Indien nodig ook in het grondkerend deel van de gevel t.h.v. de deur vanaf de steenzolder	X		
- dicht storten met beton van de “greppel” t.h.v. de keermuur, met voorafgaandelijke plaatsing van een draineerbuis onderaan de muur	X		
- in nieten van scheuren met inox staven	X		
– plaatselijk herstel van het voegwerk met hydraulische kalkmortel		1 x 5 jaar	X
- injecteren tegen opstijgend vocht	X		
- periodiek opnieuw kaleien van de gevel		1 x 5 jaar	X
- opnieuw verankeren van de gevelankers (waar van toepassing na herstelling van de houten balken, waarin zij verankerd zijn)	X		
- periodiek ontroesten en herschilderen van de gevelankers en de dievenijzers.		1 x 5 jaar	X
- houten lintelen boven de deur- en raamopeningen: nazicht van de toestand van de lintelen – vervanging van te sterk aangetaste lintelen.	X		
- houten slaapkamerraam: vervanging van de aangetaste onderdelen na ontschilderen van het raam, volgens bestaande profilering. Sporen van aanpassingswerken worden vooraf geregistreerd	X		
Opnieuw schilderen van het raam en vernieuwen van de mastikering.			
- Ramen en deuren die door een te slechte staat niet meer bewaard kunnen worden, worden vervangen naar bestaand model, eventueel met integratie van dubbel glas.	X		
- basis onderhoud schilderwerk/vernis/mastikering houten buitenschrijnwerk		1x 2/3 jaar	X
- groter onderhoud schilderwerk/vernis/mastikering houten buitenschrijnwerk		1 x 10 jaar	X
- periodiek onderhoud / reinigen van de goten		1 x jaar	X

1.1.4. Waterrad, sluiswerk, waterval en muren bovenbeek

Aard der werken	Eenmalig	Terugkerend	Vrijstelling toelating
Waterrad - onderhoud: schilderen as, naafstukken spaken, plaatwerk, schoepen - onderhoud: smeren lagers		1 x/5 jaar 1 x/10 à 15 jaar naargelang noodzaak (maandelijkse controle)	X X
Sluiswerk vijver-beek, waterval, bovenbeek-maalgoet - controle en ontstoppen sluiswerk naar waterval (takken,...) - onderhoud: schilderen		wekelijks 1 x/10 à 15 jaar	X
Gemetste maalgoet - onderhoud: verwijderen wortelende planten, mos,...		jaarlijks	X
Metalen maalgoet - onderhoud: ontroesten en schilderen		1 x/10 à 15 jaar	
Waterval - inrichting van een moderne vorm van benutting van hydraulische energie uit kleine watervallen of waterstromen, weliswaar op voorwaarde dat dergelijk project geen afbreuk zou doen aan de erfgoedwaarde van de molen of van de eeuwenoude hydraulische infrastructuur – gepast onderhoud	X	frequentie volgens noodzaak	X

1.1.5. Interieur van de geïntegreerde molenaarswoning

Aard der werken	Eenmalig	Terugkerend	Vrijstelling toelating
Algemeen			
- algemene aanpak vochtproblematiek wanden en vloeren, met o.a. injectie tegen opstijgend vocht	X		
- (al dan niet tijdelijk) verwijderen van de houten (niet-oorspronkelijke) lambrisering, teneinde het uit drogen van de door vocht aangetaste muren toe te laten. Het aanbrengen van nieuwe dampremmende lagen wordt zoveel mogelijk vermeden.	X		
- herstel / vernieuwen van door vocht aangetast pleisterwerk, incl. door zouten verzadigde zones.	X		
- voorzien van voldoende ventilatiemogelijkheden in de woning, gezien de zware vochtproblematiek.	X		
- dicht metselen van de deuropeningen naar het nieuwe woonhuis (in de keuken en badkamer)	X		
- verankeren van de hermetische muur in snelbouw in de bestaande wanden.	X		
- plaatsen van een houten verdeelbalk in zacht hout (=trillingsdempend) onder de opleg van de moerbalken in de muren	X		
- behandeling van alle hout tegen insectenaantastingen	X		X
- periodiek onderhoud van de afwerkingslagen (schilderwerken, behang, vernis van de deuren, schilderwerk van het wandkastje, ...)		1 x 10 jaar	X
- vloeren: plaatsen van een draagvloer in gewapend beton, met herplaatsen van de bestaande cementtegels	X		
Slaapkamer			
- verwijderen van de beplating van de moeder- en kinderbalken. Verder pathologisch onderzoek en eruit volgende remediëring na het verwijderen van de beplating.	X		
- bepleisteren van de snelbouwmuur	X		X
- innieten van bestaande scheuren met inox staven	X		
- hermetselen van zones met te sterk verbrokken metselwerk	X		
- vervanging van de beschadigde deurlijst en kassement naar bestaand model.	X		
Badkamer			
- waterdichting kelderwanden en -vloer met voorafgaandelijk verwijderen van de (relatief recente en niet waardevolle) afwerkingslagen	X		

1.1.6. Interieur van de molen

Aard der werken	Eenmalig	Terugkerend	Vrijstelling toelating
Benedenverdieping - algemene aanpak vochtproblematiek wanden en vloeren, met o.a. injectie tegen opstijgend vocht - aanbrengen van een cementering met toeslagstoffen tegen de wanden in de asput, die zich onder of dicht bij de waterlijn van de beek bevinden, of onder het maaiveld. Dit tegen insijpelend vocht. - in nieten van scheuren - herstel metselwerk/vervangen van te sterk gedegradeerde stenen boven en links van de deuropening, met behoud van het oorspronkelijk houten raamlint (zie oorspronkelijk hogere deuropening). Verankeren van de hermetische muur in snelbouw in de bestaande voor- en achtergevel (zie ook 1.1.1. - herstel penant) - plaatsen van een houten verdeelbalk in zacht hout (=trillingsdempend) onder de opleg van de moerbalken in de muren - behandeling van alle hout tegen insectenaantastingen - vervanging aangetaste houten trekbalken in de gevels (verbinding topgevel met zijgevels) en plaatsen van een bijkomende verbinding met bandijzers. - vervangen aangetaste strijk balken. - vervangen van door vocht en/of insectenaantastingen rot geworden kinderbalken. - aanbrengen van raveelbalken in de houten vloerroosteringen, waar deze t.h.v. de openingen ontbreken - periodiek onderhoud van de afwerkingslagen (schilderwerken, ...) - vernieuwen betonnen vloerafwerking Graanzolders - behandeling van alle hout tegen insectenaantastingen - vervangen van aangetaste vloerplanken - watergevel: in verband dichtmetselen van de uitgekapt opening boven het dak van de stal - herstel/in nieten van de scheur langs de linkerzijde van de watergevel (verlopend van de 2 ^{de} gording naar de rollaag boven het luik).	X X X X X X X X X X X X X X	1 x 10 jaar	X

Aard der werken	Eenmalig	Terugkerend	Vrijstelling toelating
- vervanging aangetaste houten trekbalen (verbinding topgevels met zijgevels) en plaatsen van een bijkomende verbinding met bandijzers. - in verband dicht metselen van de horizontale raamstroken in de opkant onder het schuin dak, langs de zijde van de topgevel - in verband hermetiseren en opnieuw verankeren van los gescheurde zones en gedisintegreerd metselwerk - verbinden van de topgevel tussen de 2 graanzolders en van deze naar het nieuwe woonhuis, met het metselwerk van de opkanten onder het schuin dak, d.m.v. houten trekbalen en bandijzers. - dicht metselen van de deuropening naar het nieuwe woonhuis	X X X X X		

1.1.7. Installatie van de watermolen – molenwerk

Aard der werken	Eenmalig	Terugkerend	Vrijstelling toelating
Aandrijfmechanisme onder steenzolder – aandrijvend raderwerk: peerijzer, sporrepot, klein konisch tandwiel onder het steenkoppel en het steenkoppel zelf lichtjes verplaatsen zodat het aandrijvend molenwiel over de volle breedte op het konisch tandwiel aangrijpt – tandwielen van het raderwerk: - reiniging en insmeren met bijenwas en terpentijn - vernieuwen van de houten kammen van het aandrijf wiel onder het werkend steenkoppel - aanmaken van een reserve van houten kammen voor het centrale molenwiel – lagers smeren	X X X X	jaarlijks 2x/jaar	X X X X
Steenkoppel aangedreven door waterrad – beveiliging tegen knaagdieren – meelkuip: behandeling tegen houtworm – verwijdering meel na elke maalbeurt (stofzuigen) – aanbrengen van schraapborstels voor reiniging van de meelkuip – scherpen van looper en ligger	X	per maalbeurt per maalbeurt per maalbeurt 1x/10 jaar	X X X X

Luiwerk			
– elektromotor: revisie	X		X
– smeren aslagers		volgens noodzaak	X
– aandrijfriemen		gepast onderhoud	X
– vernieuwen luireep met ketting	X		X
Steenkoppel “patentmolen”			
– volledige revisie	X		
aandrijfwerk (raderwerk): nazicht			
steen­koppel: reinigen en scherpen maalstenen			
meel­kuip: nazicht en herstel			
– gepast onderhoud		jaarlijks	X
Graan­trieur			
– volledige revisie	X		
– gepast onderhoud		jaarlijks	X
2 steengalgen			
– volledige revisie:	X		
metalen galg			
houten galg			
– gepast onderhoud		jaarlijks	X
Structuur van de steenzolder			
– behandeling houtwerk tegen houtworm	X		X
van planken en draagbalken			
Haverpletter			
– volledige revisie	X		
– revisie elektrische motor en herinstallatie	X		X
DDD-molen (voor baktarwe)			
– volledige revisie	X		
– revisie elektrische motor en herinstallatie	X		X
“Cultuurgoederen”			
– volledige revisie:	X		
2 wanmolens, koekbreker, 2 bascules, 2 zakwagentjes,			
1 steenkoppel, graanschepbak, divers landbouwalaam			
– gepast onderhoud		jaarlijks	X

1.1.8. Werken met betrekking tot de algemene standzekerheid van de molen – werken aan de dakconstructie en -dichting

[illegible]

Herstel van het lekkende dak, o.m.: - afnemen van de bestaande dakbedekking voor hergebruik - vernieuwen van het keperwerk. De bestaande halfhoutse opleg van de hondjes van de dakoversteek in de muurplaten langs de oostzijde wordt bij vervanging gerespecteerd. Reconstructie van deze opleg en knik langs de westzijde is nog te evalueren (is momenteel niet (meer) aanwezig. - vernieuwen / aanvullen van alle lood- en zinkwerk, incl. de goten. - plaatsen van een onderdak, al dan niet in combinatie met een isolerend materiaal (bvb. door middel van een houtvezelplaat) - herplaatsen van de dakpannen, met maximaal hergebruik van de bestaande pannen. Het bestaande kleurverschil tussen de beide dakvlakken wordt gerespecteerd. Onderlinge samenhang van de verschillende wanden en dakconstructie, o.m.: - inbinden van later toegevoegde dwarsmuren in de langsgevels. - vervanging van rot geworden trekbalen als verbinding tussen dwars- en langsmuren en voorzien van bijkomende verbindingen d.m.v. bandijzers. - systematisch aanbrengen van gevelankers op de houten vloer- en dakelementen. - aanbrengen van doorlopende trekkers tussen de langsgevels, t.h.v. de watergevel en de topgevel naar het nieuwe woonhuis. - Het systematisch terugplaatsen van verbindingen tussen de muurplaat en het metselwerk of de spantpoten Opvolging - blijvende opvolging van de toestand van het trillingsbelast molengebouw - zie ook 1.1.1. t.e.m. 1.1.6.	X		
	X		
	X		
	X		
	X		
	X		
	X		
	X		
	X		
	X		
		Continu Minimum 1x jaar volledig nazicht	NTW

1.2. Paardenstal met hopast en bakoven

Aard der werken	Eenmalig	Terugkerend	Vrijstelling toelating
- aanpassing van de verschijningsvorm van het gebouw, aan de toestand van voor de brand en heropbouw in 1973, met inbegrip van het opnieuw verbouwen van het huidige lessenaarsdak naar een zadeldak met Boomse pannen.	X		

- interne verbouwingswerken allerlei, ter aanpassing van het gebouw voor het herbergen van nevenfuncties bij het restaurant - onderhoudswerken allerlei	X		X
		i.f.v. het betreffend onderhoudswerk	X

1.3. Schuur met aangebouwde hangar of wagenloods

Aard der werken	Eenmalig	Terugkerend	Vrijstelling toelating
- onderhoudswerken		i.f.v. het betreffend onderhoudswerk	X

1.4. Mechanische graanmolen

Aard der werken	Eenmalig	Terugkerend	Vrijstelling toelating
- isoleren van het dak (langs binnen- of buitenzijde). De bestaande pannen worden maximaal hergebruikt.	X		
- inbouw van een lucarne in het dak	X		
- onderhoudswerken allerlei	X	i.f.v. het betreffend onderhoudswerk	X

1.5. Melkvee- en varkensstal

Aard der werken	Eenmalig	Terugkerend	Vrijstelling toelating
- interne verbouwingswerken allerlei, ter aanpassing van het gebouw voor het gebruik als kinderboerderij, ook voor feestzalen en vergaderruimte	X		
- deel uit 1860: verbouwingswerken, waarbij de vorm en het uitzicht zoveel mogelijk behouden blijven.	X		
- deel uit 1962: verbouwingswerken in de stijl van voor de nieuwbouw.	X		
- deel uit 1962: het deel palende aan de watermolen wordt afgebroken, teneinde het zicht op het watermolengebouw en het waterrad vanaf de binnenkoer weer open te maken (enkel indien de stabiliteit van het watermolengebouw de afbraak toelaat)	X		
- deel uit 1962: inrichten van een houtgestookte bakoven	X		X
- deel uit 1962: inrichten van een ontvangstruimte voor bezoekers in de ruimte boven de stal, met bovenzicht op het draaiende waterrad	X		X
- onderhoudswerken		i.f.v. het betreffend onderhoudswerk	X

1.6. De loods

Aard der werken	Eenmalig	Terugkerend	Vrijstelling toelating
- afbraak van de loods, zodat er opnieuw een volledige toegang en een volledig uitzicht komt op de watermolen.	X		

1.7. Woonhuis Klapscheutstraat 41

Aard der werken	Eenmalig	Terugkerend	Vrijstelling toelating
- interne herinrichtings- en herindelingswerken	X		
- bijhorende aanpassingen aan de buitenhuid van het gebouw	X		
- onderhoudswerken		i.f.v. het betreffend onderhoudswerk	X

1.8. Binnenkoer

Aard der werken	Eenmalig	Terugkerend	Vrijstelling toelating
- heraanleg van de kasseiverharding van de binnenkoer, met maximaal hergebruik van de bestaande kasseien en herplaatsing volgens de oorspronkelijk gebruikte legpatronen. Waar kasseiverharding tijdelijk weg genomen wordt voor de verbouwingswerken aan de aanpalende gebouwen (bvb. voor rioleringswerken), dienen de kasseien aansluitend op de werken eveneens op de hierboven beschreven wijze herplaatst te worden.	X		
- aanleg van een terras, horende bij het woonhuis bij het restaurant. Dit wordt afgewerkt in blauwe steen, op een onderliggend zandcementbed	X		

1.9. Parking

Aard der werken	Eenmalig	Terugkerend	Vrijstelling toelating
- heraanleg van de parking, met bijhorende groenaanleg, conform stedenbouwkundige vergunning.	X		X
- plaatsen van een bijkomende accommodatie voor fietsen	X		X
- onderhoudswerken allerlei aan de verharding		1 x 5 jaar	X
- onderhoudswerken allerlei aan de groenaanleg		2x/jaar	X

2. Landschappelijke elementen

Vijver, open ruimte tussen maalgoot en waterval, boomgaard, moestuin

2.1. Vijver

Aard der werken	Eenmalig	Terugkerend	Vrijstelling toelating
– rooien essenrand (aangetast door ziekte) en heraanplant aangepaste struiken langs vijverrand	X		
– onderhoud (snoeien) van struiken aan vijverrand		1x/4 jaar	X
– beheersen rietgroei in de vijver (manueel)		6 x/jaar	X
– vijverranden : aanleg (planten, zaaien) meerjarige bloemen	X		X
– maaiwerk op vijverdam		4 x/jaar	X
– uitbaggeren vijver		1 x/10 à 15 jaar	X
– controle verbindingsbuis beek-vijver		jaarlijks	X
– opvolging waterkwaliteit		jaarlijks	X
- herstel vijverboot	X		X

2.2. Open ruimte tussen de waterval en de maalgoot + waterrad

Aard der werken	Eenmalig	Terugkerend	Vrijstelling toelating
– opstellen van een plan van aanpak voor de inrichting (aanplantingen, voorzieningen voor passieve recreatie) van deze ruimte	X		
– gepast onderhoud van deze ruimte (maaien,...)		5 x/jaar	X

2.3. Boomgaard

Aard der werken	Eenmalig	Terugkerend	Vrijstelling toelating
- vervanging van de kaprijpe populieren aan de zuidoostkant - waar nodig, heraanplant of herstel van de bestaande haag, grenzend aan de Leibeek	X	Bij uitval	
- aanplant van hoogstamfuitbomen: appel, peer, kers, pruim, rekening houdend met de toestand van de bodem. Er wordt gekozen voor lokale rassen. - behoud en aan de boomgaard aangepast beheer (begrazing, diersoort) van het weiland	X	2 x/ jaar (snoei, pluk)	X

2.4. Moestuin

Aard der werken	Eenmalig	Terugkerend	Vrijstelling toelating
- opnieuw in gebruik nemen van de ruimte gelegen tussen het molengebouw en de bovenbeek, als groenten- en bloementuin - gepast onderhoud	X	Wekelijks tot dagelijks, naargelang de teelten en het seizoen	X X

7. Manier en tijdstip van OPVOLGING

De fasering van de uitvoering van de werken, is gekoppeld aan de wijze waarop de eigenaar premies voor deze werken kan ontvangen.

Bij het beëindigen van elke fase van de werkzaamheden, zal een verslag over de werken overgemaakt worden. Het verslag wordt opgemaakt door de ontwerper (indien deze aangesteld is), of door de eigenaar. Het verslag wordt uiterlijk 6 maanden na het beëindigen van de werken door de eigenaar overgemaakt.

Zolang er nog restauratiewerken uitgevoerd moeten worden, zal er jaarlijks een verslag met de beschrijving van de toestand van de site en gebouwen door de eigenaar overgemaakt worden.

Van zodra de voorziene restauratiewerken uitgevoerd zijn en er op korte termijn geen verdere werken gepland zijn, zal er om de 5 jaar een verslag met de beschrijving van de toestand van de site en gebouwen door de eigenaar overgemaakt worden.

8. BIJLAGEN

	Duid in deze kolom aan: “niet van toepassing” (en dus niet bijgevoegd) of de verwijzing naar het hoofdstuk met pagina’s of nummer van de bijlage (indien bijgevoegd)
Perimeter van gebied waarvoor beheersplan wordt opgemaakt (met schaal en N-pijl)	8A
Lijst van geplande werkzaamheden	Zie hoofdstuk 6
Lijst van handelingen waarvan de uitvoering vrijgesteld zal zijn van toelating	8B
Lijst van ZEN-erfgoed met aanduiding op kaart	8C
Lijst van open erfgoed met aanduiding op kaart	Niet van toepassing
Lijst van ontsluitingswerken voor open erfgoed	Niet van toepassing
Lijst van werken aan bomen en struiken waarvoor toelating nodig is	8D
Lijst van cultuurgoederen	8E
Lijst van geplande werkzaamheden aan een orgel dat dateert van na de Eerste Wereldoorlog	Niet van toepassing
Bibliografie (overzicht referenties)	Zie hoofdstuk 2
Extra bijlage (bvb. foto’s, ...)	Niet van toepassing